

EL MIRALL

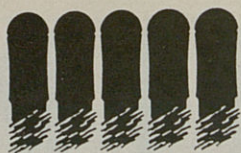
Març 1991

núm. 43

275 ptes.

Les biblioteques de Menorca
Martí X. March / Antoni Ferrer
Viatges literaris de Miquel Ferrà

PALAU SOLLERÍ

Centre d'exposicions i documentació
de l'Art Contemporani

Ajuntament de Palma

DES DEL 19 D'ABRIL

EL MONDO

DES DEL 19 D'ABRIL
AL CASAL BALAGUER
TONI LLABRÉS
PINTURES

ajuntament

de palma
balears

EL MIRALL

Revista mensual - 275 ptes.
Març - 1991 - núm. 43
ANY V

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR
C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57
Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL
C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Producció, Administració i Publicitat:
Informació i Correspondència:
C/ Impremta, 1, Pral. 2ª Tel. 72 59 37
07001 Palma (Mallorca)
Apartat de Correus 179
07080 Palma (Mallorca)
Delegació a Barcelona:
C/ Montcada, 20 (Palau Dalmasas)
08003 Barcelona
Delegació a València:
C/ Moratín, 15
46001 València

Director:

Climent Picornell

Subdirector:

Antoni Nadal i Soler

Cap de Redacció:

Gaspar Valero i Martí

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:

Macià Blàzquez i Salom

Francesca Bosch i Capó

Rosa Mª Calafat i Vila

Antoni Ginard i Bujosa

Antoni Marimon i Riutort

Antelm Pujol i Fulgencio

Andreu Ramis i Puigrós

Pere Rosselló i Bover

Publicitat:

Santi Adrover i López

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Obra al pastel de Jaume Falconer, feta expressament per a EL MIRALL.

Fotos:

EL DIA i Documenta Balear s.a.

Maquetació i Fotocomposició:

EL MIRALL i Documenta Balear s.a.

Impressió:

Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42.

Polígon de Son Castelló - Palma.

Coberta: Xisco Arts Gràfiques, Baix Riera,

1-A - Palma. Tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

Obres de Jaume Falconer han il·lustrat sovint les cobertes d'EL MIRALL. Gran coneixedor de la tècnica del cartell i del disseny, domina els colors que sap contrastar hàbilment. Artista dútil i sorprenent, connecta sense dificultat amb els corrents més actuals del món de la il·lustració i al mateix temps és capaç d'oferir obres molt personals, a vegades dures i a vegades simbòliques, com succeeix ara en la mostra que exhibeix a sa Capella Fonda de Maria de la Salut i a la Sala d'Exposicions de Cas Jai al campus de la Universitat de les Illes Balears.

LA SORT DE MATAR

4

Els toros i la cultura illenca

JOSEP MOLL MARQUÉS

VIATGES LITERARIS

8

Palestina (I). Haifa, la porta d'Israel

MIQUEL FERRÀ MARTORELL

ENTREVISTA

10

Entrevista a Martí X. March

ANTONI NADAL

MANUEL AZAÑA

14

Els riscos d'un intel·lectual polític

JOAN BARCELÓ I COLL

TOPONÍMIA

16

Una hipòtesi de treball: la paraula *ram* a la toponímia de les Balears

COSME AGUILÓ

CATALUNYA NORD

18

Als vint anys de la "nova cançó rossellonesa"

GABRIEL ENSENYAT I PUJOL

L'ALTRE COSTAT DEL PAISATGE

20

Talaiots, ametlers i poesia

PERE MOREY SERVERA

HISTÒRIES DELS CÀTARS

23

La darrera revelació de Montsegur (i III)

FELIP MUNAR I MUNAR

HIPOTECA DE CABÒRIES

26

De narcisos amb "o" i altres poncelles de primavera

RAFAEL CRESPI

ENTREVISTA

28

Antoni Ferrer (Joan Ismail): la nova poesia valenciana

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

TEATRE

31

El teatre de Miquel López Crespi

ANTONI SERRA

34

Deu anys de teatre a Palma

SANTI ADROVER

PATRIMONI

35

Les biblioteques de Menorca segons

l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria

JAUME BOVER

RURALIA

38

La Mallorca musulmana

ANTONI MAS

GUAL PERMANENT

42

La llibertat

PERE FONT

LA PAU

43

Té sentit parlar d'educació per la pau, ara?

SEBASTIÀ BARCELÓ

CRÒNICA DESBARATADA

44

Què has fet tu per la guerra?

J.M.B.

L'ULL DE VELLUT

44

Cançó per després d'una guerra

GUIEM DAVIU VICH

LA MOGUDA PLANETÀRIA

45

Informació meteorològica

ANTONI GINARD

PALMA CIUTAT EDUCATIVA

46

Una exposició per recuperar la nostra ciutat

ELISENDA BOIX / ANTÒNIA LLABRÉS

CRÍTICA DE LLIBRES

48

Mallorca: imatge fotogràfica i etnogràfica

FRANCISCA NIELL

51

Notes per a una lectura d'Instamàtic, de

Miquel Cardell

MIQUEL BEZARES

54

El Espacio Comercial de los Puertos de

Baleares (1973-1987)

JOANA MARIA SEGUÍ PONS

La debatuda exclusió catalano-aragonesa de

la conquesta d'Amèrica

T. H.

LLIBRES

56

REVISTES

60

EXCURSIONISME

61

Els Cingles de Son Rul·lan i el Castell del

Moro

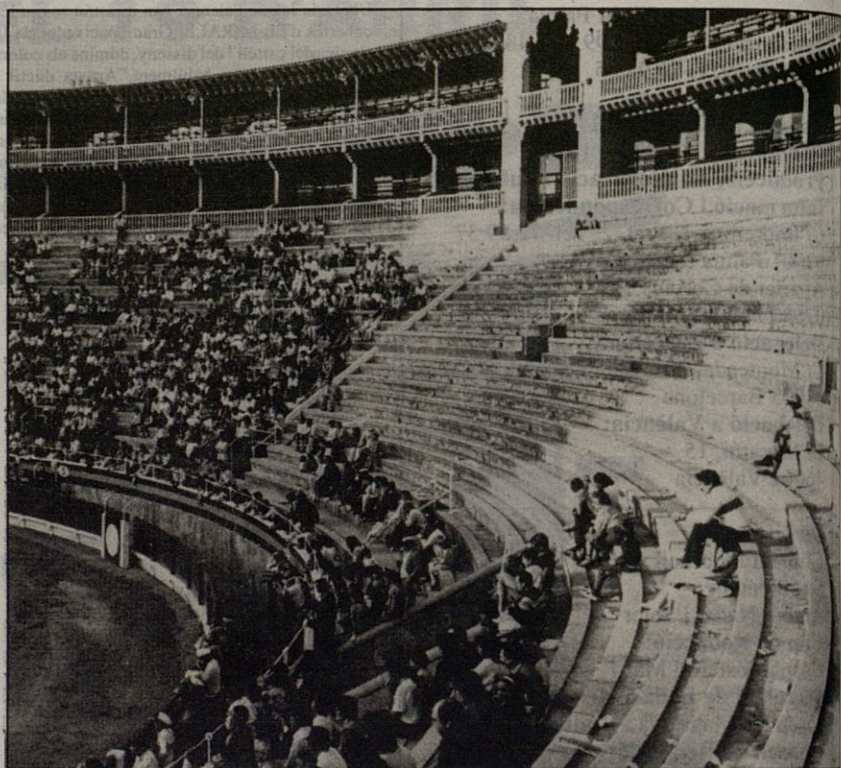
GPASPAR VALERO I MARTÍ

Els toros i la cultura illenca

JOSEP MOLL MARQUÈS

Encara els recordau, aquells anys? Si un et deia ignorant, el teu únic argument era dir: "I tu, beneït!" I immediatament venia la rèplica: "Idò, tu, imbècil!". Eren feliços i divertits, aquells temps de la infantesa i de l'infantilisme. Només és que, quan algú s'hi instal·la definitivament al marge del pas dels anys, arriba a esser avorrit i incòmode. L'improperi t'arriba acompanyat d'algun adjectiu, i la cosa es complica. Però, esmolant degudament l'enginy, he pensat que un augmentatiu adequat de "beneït oceànic" podria esser, per exemple, imbècil còsmic. De tota manera, dubt que sigui suficient per a abastar la immensa indigència intel·lectual i ètica del personatge en qüestió. També reconec que encara estic tremolant només de pensar que pugui complir l'amenaça de contestar-me (no sé a què, perquè no li he demanat res mai) si torn tenir la gosadia d'estar en desacord amb els seus dogmes, de contradir-lo o simplement de parlar d'ell. Jesús Bonjesuset, quina porada! Tanta sort que és un home de seny, que té prudència i caritat, que, com se sap, comença per un mateix!

No res, no en parlaré pus, no sigui cosa que me tocàs el rebre! En canvi ell, des del seu profund i radical descrèdit, i fent ús de la llibertat del bufó que li pertoca, ja té des d'ara el meu permís per parlar de mi sempre que vulgui. A la millor així, amb el temps i palla d'ordi, aconseguirà almanco que li llevem la "s" de còsmic i el deixem en imbècil còmic, que sens dubte és la descripció més adient a un personatge tan atrabiliari, tan desprovist de sentit de l'humor, i per tant d'autocrítica, i per tant de capacitat de diàleg, i per tant... I per tant de tantes altres coses, que realment lo millor que puc fer és deixar-lo anar

Si no es va construir la plaça de toros fins fa seixanta anys, és perquè fins a aquell moment la funció no havia estat prou forta per a crear l'òrgan.

vent en popa i en pau.

Així mateix me reservaré la possibilitat de contestar-li alguna vegada, quan no tenguí altres feines i em vulgui divertir una mica. Però, en general, pot estar tranquil: passaré olímpicament d'ell i no li donaré resposta. No dic que no l'insultaré perquè no record haver-lo insultat mai, fins ara. Ell, sí, que m'ha volgut insultar a mi, a vegades. Però, com ja li vaig dir fa un cert temps, no ho ha aconseguit mai, perquè no insulta qui vol, sinó qui pot. I ell, no pot.

I bé que ho prova, pobret! Ara mateix, se creu que pot pertorbar ni que sigui mínimament el meu esperit dient-me "pesebrista". Un cop més, es confon. Ja sé que amb això no em vol insultar, perquè tots sabem que qui menja a les grípies són els ases, i

els "pesebristes" són, per exemple, els qui cobren un sou d'assessor i no assessoren. Com un que, durant mesos, per no dir anys, va estar cobrant per a assessorar el primer Govern Cañellas en temes de televisió sense el més mínim resultat. Sens dubte seria interessant sebre què varen costar els seus "consells". Segur que ens varen sortir a preu de canari jove! En tot cas, caríssims. Total, per a acabar morts de rialles, "arxivats" dins un calaix d'una taula d'un governant d'aquestes illes, que no sap què fer-ne!

Han servit de res, aquells bons de consells? Per a fer una televisió autònoma, segur que no. ¿De què han servit, idò, els sous que va cobrar tal assessor, i les dietes per a pagar les seves estades més o manco perllongades a un païset estranger on va anar

a intentar estudiar (o més ben dit copiar, perquè no té matèria gris per a més) el sistema televisiu amb la intenció de trasplantar-lo aquí? Senzillament, i únicament, per a omplir la grípia (o el "pesebre", no sigui cosa que es cregui que li dic ase, quan només li dic "pesebrista"! de l'assessor i ajudar-lo així a passar l'interregne entre un fracàs i el següent de la seva fulgurant carrera cap a l'abisme del merescut descredit en el qual es troba còmodament instal·lat des de fa anys el nostre ínclit i mai prou ponderat ex-pesebrista en excedència involuntària. Ja ho val, amb aquest assessor!

Però, com deia Don Mendo: "¿A qué viene, vive el cielo, cuando tan grande es mi duelo, esta conseja endiablada", de les grípies i dels ases, i els assessors i els pesebres? Idò, ve a què fa una temporadeta vaig tenir la humorada d'intervenir en una trifulca que s'havia armat sobre les curses de toros amb motiu de l'esmena que els companys del Grup Parlamentari

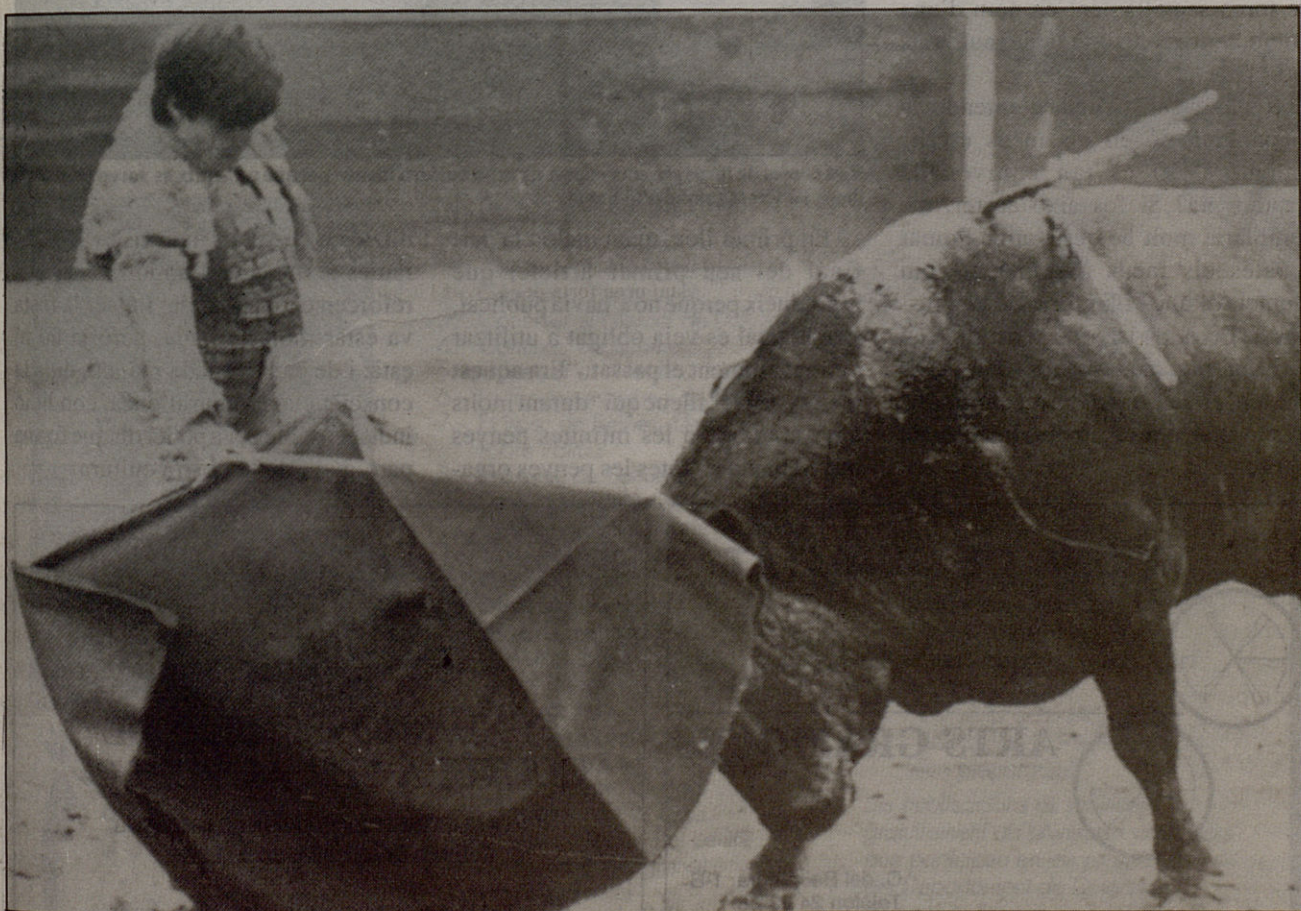
Nacionalista i d'Esquerres havien presentat a la Proposició de Llei de Protecció dels Animals que viuen a l'entorn humà. L'esmena proposava que es prohibís "la sort de matar" en les curses de toros que es facin a les Illes Balears, i no sé per quina constel·lació de forces, perquè jo no era membre de la ponència que estudiava la Proposició de Llei, l'esmena va prosperar.

I aquí va esser França i Espanya! Els defensors de les curses de toros varen sortir com a pinyols de cirera, i es varen publicar cartes, notes, comunicats i escrits en els que es defensaven les curses de toros amb "sort de matar" inclosa dient que formaven part de la cultura illenca, és a dir, i així quedava ben clar, de la cultura del poble de les nostres illes a les acaballes del segle XX. A mi, que no tenc res en contra que es defensin les curses de toros, me va semblar que això era una passada, i no vaig tenir altra puça que em picàs que intervenir en la polèmica, intentant, segons jo

pensava que deixava ben clar, posar les coses en el seu punt, que per mi és ben senzill: Qui vulgui defensar les curses de toros, que ho faci, però per favor que no ho faci en nom de la nostra cultura, perquè no hi tenen res a veure.

Bona la vaig haver feta! A part que l'ex-pesebrista en excedència involuntària abans al·ludit, aprofitant que el Pisuerga passa per Valladolid, em va voler escometre, varen sortir altres malentesos. I si m'és ben igual qualsevol malentès amb els gonelles, em sap greu en canvi que, per un tema que per a mi és secundari (si dic banal, a la millor algú s'enfadaria, i no en tenc cap gana), hagi de tenir completes de nyic i nyec amb una persona com Guillem Pomar i Llambias, a qui crec que no conec personalment, però amb la qual evidentment compartesc moltes coses, alguna d'elles tan important com l'amor a la nostra llengua i cultura.

També en compartesc una altra de no tan important, com és l'afició a les curses de toros, encara que òbviament

El resultat era senzillament lamentable perquè els turistes aplaudien quan no era hora i xiulaven quan no hi havia motiu.

en grau diferent. Jo ja deia a la meua primera incursió en el tema que a mi m'agraden les curses de toros, "ma senza fanatismo", fins al punt que si ve bé, hi vaig, però si les prohibissin tampoc no ploraria cap llàgrima. És evident, per tant, que si les hagués de defensar no hi posaria massa calor.

L'amic Guillem Pomar, en canvi, crec que s'ha deixat dur per l'acalorament que el tema ha provocat en cercles taurins i no ha sabut distingir la intenció que tenia la meua aportació, que, bona o dolenta, encertada o no, el que pretenia era "tirar un capot" (ho veus, com costa de traduir de forma creïble el terme taurí de "echar un capote"?), als defensors de les curses de toros.

El capot consistia en intentar fer veure que era una equivocació defensar les curses de toros en nom de la nostra cultura, perquè era tan evident que no hi tenen res a veure, que l'argument es giraria en contra dels qui l'utilitzaven. Per això, jo recomanava que es defensassin les curses de toros senzillament en nom d'una afició, sense concomitancies culturals de cap casta.

Realment és tan mala d'entendre la meua intenció en els meus escrits anteriors? O és tan equivocada l'estratègia? Si fos això darrer, me semblaria molt bé que l'amic Pomar rebatés els meus arguments, com anunciava que volia fer a la seva resposta. Però, a risc que torni dir que tenc una empanada mental, li he de dir que en el seu article no sols no els rebat, sinó que al meu entendre els reforça.

Les curses de toros són una expressió de la cultura illenca perquè a Costitx es varen trobar uns bous i a Creta també n'hi havia.

En primer lloc, quan inclou la part final del seu primer article, que reproduceix perquè no s'havia publicat, i en la qual es veia obligat a utilitzar permanentment el passat: "Era aquest mateix poble" illenc qui "durant molts anys s'agrupà a les infinites penyes que hi havia", "totes les penyes orga-

nitzaven festivals taurins". Són paraules textuais de l'amic Pomar, que reforcen el que jo deia: Potser la festa va estar molt arrelada, però ja no hi està, i de cada vegada manco, dins la consciència popular illenca, condició indispensable per a poder dir que forma part, avui, de la nostra cultura.

FEINA DE QUALITAT

Xisco
ARTS GRÀFIQUES

C. del Baix Riera, 1-B
Telèfon 24 03 86
07008 Palma

**FUNDACIÓ «SERVEIS DE
CULTURA PER AL POBLE»**

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demaneu informació a c. del Mar, 6, 3r.
07012 PALMA

En segon lloc, i me sembla que de forma definitiva, quan reconeix que el fracàs econòmic de la Setmana Gran va venir condicionat pel fet que es va passar "olímpicament" dels turistes. Supòs que, donant-se compte del parany en què havia caigut, ho va voler arreglar afegint que "si bé és cert que no són mallorquins, no és menys cert que ajuden a amortitzar el pressupost". A amortitzar el pressupost, sí, amic Pomar, però també, i sobretot, a destrossar la festa i a certificar la seva normalitat. Com ja vaig dir, jo he assistit a moltes de curses de toros amb la plaça de Palma plena de gom a gom... de turistes. El resultat era senzillament lamentable per a un bon aficionat, perquè els turistes aplaudien quan no era hora i xiulaven quan no hi havia motiu. I els toreros, veient que no es valorava correctament una bona "faena" per manca d'enteniment del públic, acabaven per no arriscar gens. Venien a Palma a cobrir l'expedient i a cobrar. I repetesc: No cal que m'ho contin, perquè jo mateix ho he viscut.

Per acabar, potser es podia malinterpretar la meua apreciació sobre l'antiguitat de la tradició taurina a Mallorca. La data de 1929 s'ha d'analitzar amb més subtilitat, partint dels fets següents: Primer, que si no es va construir la plaça de toros fins fa seixanta anys, és perquè fins a aquell moment la funció no havia estat prou forta per a crear l'òrgan. Segon, que en contra del principi segons el qual l'òrgan crea la funció, la plaça de toros no ha estat capaç o suficient per a mantenir l'afició, que irremissiblement s'ha anat perdent fins a quedar reduïda a una minoria insignificant. I tercer fet, aquest supòs que indiscutible, que seixanta anys no són res dins la història del nostre poble.

Item més: Supòs que la primera part d'aquest article haurà deixat clar a l'amic Pomar que no em referia a ell quan parlava dels qui neguen l'existència de la cultura catalana com a conjunt i en canvi invoquen, quan els convé, una inexistent cultura mediterrània. Em referia a un gonella

que mesclava ous amb caragols dient una cosa així com que les curses de toros són una expressió de la cultura illenca perquè a Costitx es varen trobar uns bous i a Creta també n'hi havia. No era ben bé això, però s'hi apropiava prou. En fi, un viatge de Creta al cretinisme, més o manco.

I ara sí per acabar: en el debat sobre "El nacionalisme, avui" jo no vaig utilitzar mai, que jo recordi, la paraula pàtria. Vaig parlar sempre de nació. La paraula pàtria s'ha d'utilitzar, crec, amb una prudència extraordinària. Però aquest és un altre tema, sens dubte més important que les curses de toros, de les quals, en el context que ens trobam, només m'interessava aquesta qüestió: ¿Realment es pot dir que les curses de toros formen part de la cultura illenca, definitiva del poble mallorquí o de les Illes Balears a les acaballes del segle XX? Jo segueix pensant que no, i supòs que tenc dret a defensar-ho així. Però... □

publicacions dels serveis educatius de l'ajuntament de palma

COL·LECCIÓ PALMA CIUTAT EDUCATIVA

- 1.- Conèixer Palma (monografia).
- 2.- Conèixer l'Ajuntament
- 3.- Conèixer el Mercat de l'Olivar
- 4.- Conèixer els Bombers.
- 5.- Conèixer el Viver Municipal.
- 6.- La façana marítima de Palma.
- 7.- El bosc de Bellver. Un balcó sobre Palma.
- 8.- El castell de Bellver.
- 9.- Fes-te amic del bosc.
- 10.- Conèixer els transports de Palma.
- 11.- Conèixer Mercapalma.
- 12.- L'aigua a ciutat - I.
- 13.- L'aigua a ciutat - II.
- 14.- Els fems a ciutat.
- 15.- Conèixer la policia local.
- 16.- La banda municipal: concerts per als escolars.
- 17.- Palma, la ciutat com a ecosistema.
- 18.- Debats sobre temes d'ecologia.
- 19.- Palma: nuestra ciudad.
- 20.- Fes-te amic de la Terra.
- 21.- Itineraris històrics pel centre de Palma (monografia). (en preparació)
- 22.- L'Ajuntament de Palma (monografia). (en preparació)

COL·LECCIÓ EINES

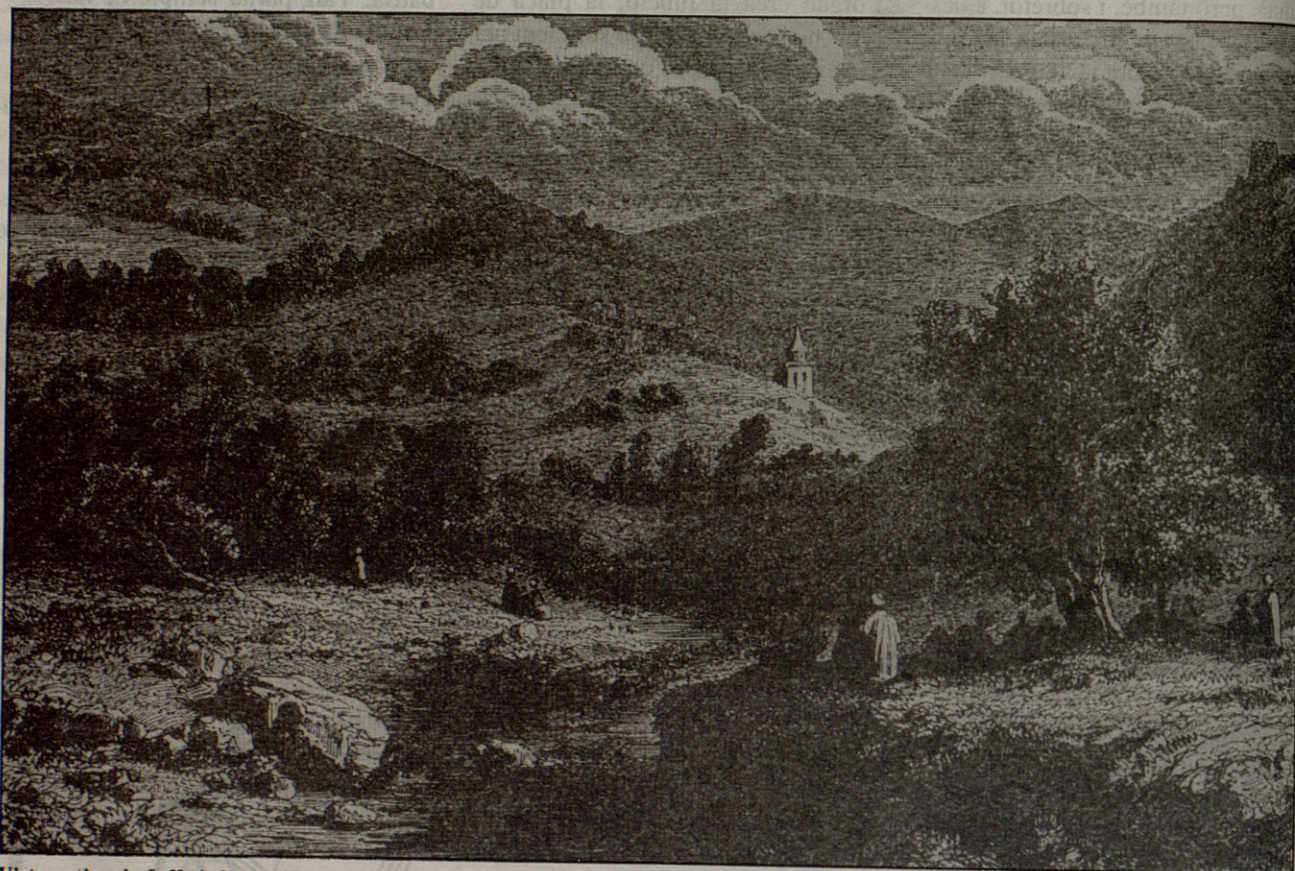
- 1 - Guia de material per l'ensenyament en català.
- 2 - V Encontre de corals escolars 1990 (cassette).
- 3 - Tirurit com plou... (cassette). (en preparació)
- 4 - Elements de participació educativa. Consells Escolars. (en preparació)

Les publicacions es serveixen gratuïtament als alumnes i professors que participen en els programes del Departament de Dinàmica Educativa. Les trobareu també a les principals llibreries de Palma.

Palestina (I)

Haifa, la porta d'Israel

MIQUEL FERRÀ MARTORELL

Vista antiga de Jaffa i els seus voltants.

Heus aquí la vila sobre la mar, el port principal del modern estat israelià, el centre administratiu i també industrial del nord del país. Diuen que el seu nom deriva probablement dels mots hebreus "Jof iafé", que significa costa hermosa. La població s'escampa sobre el vessant del Puig del Carmel, des d'on es domina la ciutat, la mar i els voltants. Compta actualment amb 225.800 ànimes i és, sota tots els conceptes, una urbs que barreja el detall europeu i l'exotisme oriental. Porta d'Israel i dels israelians, acabada la Segona Guerra Mundial va tenir un fort i decisiu protagonisme perquè, sota comandament britànic, es féu

servir de centre de l'emigració il·legal jueva.

Podríem recomanar al viatger que passegi pel "Hadar Hacarmel", els barris més centrals, amb llargs carrers comercials i sobers edificis administratius. O que visiti el Museu Municipal, en el Bialik Street, on dormen les restes arqueològiques de Cesarea. Si us agrada rememorar fets històrics de caire bèl·lic us podeu entretenir en la contemplació de la fortalesa que serví de refugi als anglesos i palestins contra els turcs, allà, a l'actual Parc de la Commemoració. No és menys interessant el Mausoleu de la Baha'i, en els Jardins

Perses, on reposen les despulles de Mizra Alí Mohammed, mort el 1850 i fundador de la religió Baha'i... Hi ha més museus, més coses curioses, però el que no es pot deixar de fer és pujar al Carmel en el tren de muntanya conegut com "el carmelita" i contemplar des d'aquella enlairada posició la daurada Haifa o Jaffa, a posta de sol.

Anem però enrera en el temps, a la primavera de 1907, per recórrer Jaffa de la mà del poeta i capellà Miquel Costa i Llobera, quan com tants d'altres clergues sentí en el seu cor la crida de visitar Terra Santa,...

La gran torre de Ramleh te domina,

Vista antiga dels voltants de Jaffa.

record de la caiguda dels creuats: celebra la victòria de l'Islam, ja ruïnós...

De tos vergers abolits encara en dóna testimoni l'horta de Jaffa: únic oasi d'aquest ermàs desplega la profusa pompa d'un poema d'Orient.

Multitud de palmeres s'hi empenen sobre la verdor plena d'aromes i fruites: com els trofeus d'un Califa sobre sa Cort de platxeri.

L'esponera dels ramatges anuncia les magranes més ufanoses de robins: brinda, amb la flor nupcial, les taronges d'or més riques en dolçura.

Però la costa s'allarga, trista, sens un recés ni una cala: recta, com un decret diví, com una platja d'eternitat.

Aquesta és la mar a on Jonàs fou engolit: aquesta és la costa a on el Profeta sortí vivent del ventre del cetaci...

Al donar-te l'adéu, sentim qualche cosa com l'adéu de la pàtria: és que tu ets per l'esperit la pàtria de tothom. Terra dels divinis misteris...

Però si Costa i Llobera regava amb quatre llàgrimes la Jaffa d'ahir, la saludava en canvi entusiasmat, a la seva arribada a Palestina l'abril de 1889, un altre gran poeta de la nostra llengua: Jacint Verdaguer, el magnífic Mossèn "Cinto", tot dient:

Els jardins de Jaffa, que tal són

sos voltants, són verds i ufanosos com l'horta de València. Hi verdegem els tarongers i llimoners, carregats de flors d'argent i fruites d'or, les moreres al costat del cactus, i el magraner que amb sa vermella flor recorda la de la rosella, la flor catalana, que m'agrada veure esbadellada aquí, en Orient, quan en nostre país encara no poncella...

Però Jaffa ja era aleshores la porta de Palestina i els seus molls, que no tenien encara el tragí d'avui, devien semblar molt més exòtics, amb la seva càrrega de colors humans... Diu encara Verdaguer:

Tan bon punt tirem les àncores a fons, els barquers moros, cridant, baladrejant i movent els braços, com si vinguessen a l'abordatge, assalten el vapor pels dos costats; agafen els farcells i maletes que troben, estiragassant-les un per cada ansa i prenent-se-les de les mans com a cosa pròpia. El dret que s'han pres sobre el bagatge l'estenen sobre el pobre viatger, disputant-se'l i estirant-lo un per cada braç, cap a llurs barques, amb un brogit i cridòria que eixorden...

Avui, les imatges són molt diferents.

Un altre autor, català, clergue com els anteriors, historiador i viatger, és

Antoni Llor, que el 1896 donava a l'impremta les seves experiències i evocacions en una estada a Terra Santa, llibre que il·lustrà un artista aleshores molt conegut, també català, A. Serinyà, que ens ofereix en un gruixut volum editat per Salvador Ribas de Barcelona el traç enèrgic del seu dibuix i l'encertada impressió d'un cromatisme de finals del XIX.

Arribant a Jaffa diu Antoni Llor:

A la vessant del Carmel, ombrejada per magnífics garrovers, s'hi escampa la ciutat de Jaffa. A la seva platja s'hi troben gegantines palmeres, figueres, tarongers i figueres de moro... El

Carmel ha estat des de temps antics una muntanya santa, la muntanya de Déu. Els profetes de l'Altíssim confongueren allà els endevinadors de Baal i el mateix Pitàgores anava al seu cim a donar cult a la divinitat misteriosa que va prometre a Vespacià l'imperi del món.

El terrat del monestir, situat a gran altària, centenars de peus sobre l'abisme, és segurament un dels més bells indrets de l'Univers.

A mà dreta es veu el Golf, animat i embellit per les ciutats de Jaffa i Sant Joan d'Acre; més enllà els cims daurats del Líban, i al davant de l'espectador i als seus peus, la mar blava, fonda, immensa, confonent-se en la llunyania amb el cel per les seves suaus i delicades tintes...

Tot el que havia de fer aleshores el turista era contemplar de gust el que l'envoltava però... alerta! eren altres temps i també era precís guardar la bossa i anar amb peus de plom... Deia el poeta Lamartine:

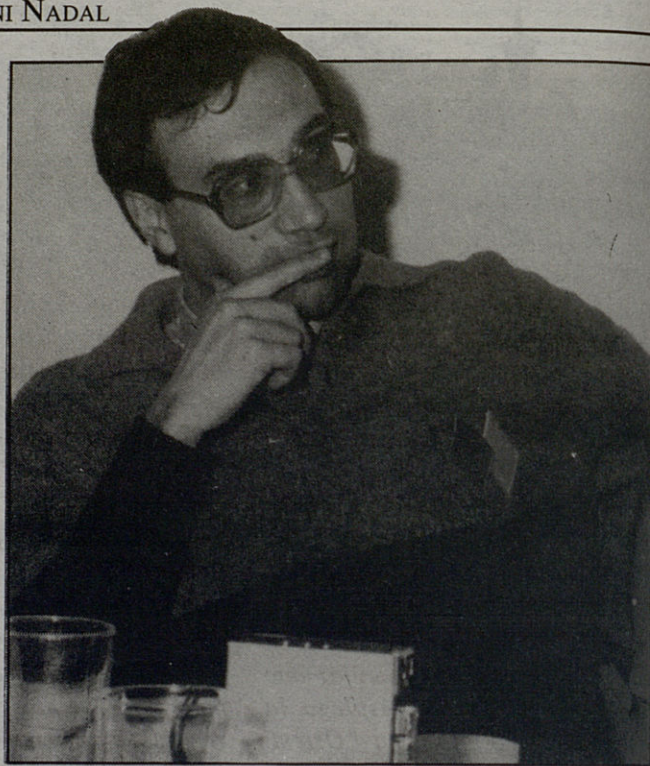
"El pedregós camí que condueix de Jaffa a Jerusalem... on diuen que el bandit àrab s'amaga rera una mata per tal d'atacar el transeünt..."

Però no tingueu por, estimats lectors. Avui ja no és camí d'ases i camells sinó magnífica i moderna autopista. □

Entrevista a Martí X. March

ANTONI NADAL

Martí Xavier March i Cerdà va néixer a Pollença l'any 1954. Doctor en pedagogia, actualment és professor titular i director del Departament de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears. Ha publicat nombrosos treballs a revistes especialitzades i els llibres *Educació i desigualtat (la Formació Professional a Mallorca)*, en col.laboració amb Jaume Sureda (Palma, 1978), *El model d'escolarització a Palma de Mallorca* (Palma, 1984) i *Dionís Bennàssar* (Pollença, 1987). Martí X. March s'ha especialitzat en els camps de la sociologia de l'educació i de la inadaptació social, especialment la infantil i juvenil. És membre de la Junta Directiva de l'Obra Cultural Balear.

Martí X. March, director del Departament de Ciències de l'Educació de la UIB.

- Parli'm de la seva vinculació a l'Obra Cultural Balear

- Em vaig vincular a l'Obra a començament dels anys vuitanta, quan encara n'era president Josep M. Llompart, a la fi del seu període presidencial; aleshores hi vaig estar un any com a vocal. Després, s'hi va incorporar Ignasi Ribas i va ser llavors quan em vaig integrar decididament a l'Obra. Fins aquells moments, jo havia fet feina per la cultura a Pollença, que és el meu poble, entorn de dos eixos: la normalització cultural i la concepció de la cultura com un element de crítica, com un element necessari per a l'avanç de la societat, fugint de la concepció de la cultura com un adorn. Això era important per dues raons: l'una, perquè Pollença té fama de poble culte, però aquest és un cliqué que sovint amaga un model cultural molt elitista i de façana, no és un model cultural arrelat;

l'altra raó, és que a Pollença hi havia hagut uns precedents progressistes i plurals que s'havien manifestat durant la Segona República, i fins i tot abans, amb els quals volíem enllaçar. Aquesta va ser una de les lluites més importants que vàrem mantenir a Pollença durant la transició democràtica. Curiosament, però, em vaig oposar a la creació de l'Obra a Pollença, perquè considerava que havent-hi el Club Pollença, amb més de mil socis, amb una delegació de l'Obra s'hi podrien malgastar els esforços, i així va succeir, tal com jo ho veig. La meua incorporació a l'Obra va significar una passa qualitativa en relació amb l'activitat anterior, i un compromís més gran amb Palma, on vaig passar a viure. Jo no he considerat mai que els treballadors de la cultura hagin de ser neutres o asèptics o viure dins una torre d'ivori. He fet feina bastants anys per l'Obra, bàsicament

per situar el seu lloc dins el nou context que va esdevenir a l'Estat espanyol durant el període d'Ignasi Ribas. Aleshores, es va optar per un model mixt, entre l'entitat de gestió i de col.laboració institucional i la reivindicativa, que probablement era el model més adequat, ateses les característiques de la societat balear i l'escassa consciència que hi havia en temes culturals, sense una burgesia real, amb una classe dirigent inculta, amb una immigració desarrelada, amb una classe mitjana que ho era més per raons econòmiques que per raons culturals, amb una manca de vertebració i amb un important pes conservador; fins i tot amb un sector disposat a discutir la unitat de la llengua... Ara torn a estar dins la Junta Directiva de l'Obra. De moment, la meua activitat hi és una mica minsa per problemes de caràcter professio-

nal, però esper que quan n'hagi sortit m'hi podré dedicar amb la mateixa intensitat d'abans.

- *¿Quines perspectives de futur té l'Obra Cultural Balear?*

- En aquests moments, l'Obra té tres reptes importants. D'una banda, l'Obra s'ha institucionalitzat excessivament. A mi em sembla bé que s'hagi institucionalitzat com una espècie d'empresa de serveis, em sembla positiva aquesta opció, però consider que no hauria de descartar l'actitud crítica, no arrauxada, sinó de posició contra determinades actuacions de les institucions, fins i tot de la mateixa societat. L'Obra hauria de prendre una nova actitud davant una societat en crisi turística, política... L'Obra hauria de reflectir aquestes tensions socials i culturals; en conseqüència, crec que hauria d'intentar mantenir l'equilibri entre la col·laboració institucional i la crítica. Un altre repte de l'Obra és d'arribar a sectors nous, cal que faci un esforç de vertebració amb entitats no estrictament culturals. Em referesc als sindicats, a les associacions de veïnats, a tota la xarxa d'entitats cíviqes que hi ha a Mallorca, que és molt important—potser, en proporció, una de les més importants de l'Estat espanyol—. Un altre repte és el de l'Europa comunitària. Avui dia, la qüestió nacional ja no es pot enfocar tal com s'ha enfocat fins ara. A les acaballes del segle XX, amb unes comunicacions que rompen les fronteres, amb la possibilitat de construir els Estats Units d'Europa—encara molt llunyans després del que

hem vist durant la guerra del Golf—, davant la pèrdua de sobirania dels estats, el debat sobre la qüestió nacional ha de ser primordial. Conceptes com l'independentisme, l'autonomia, l'autogovern, el federalisme, la confederació... s'han de replantejar, perquè si no correm el perill d'anar a remolc o de perdre el tren de la història. En la construcció de la Europa comunitària, el tema de l'Europa de les regions, de la ruptura dels marcs estatals, defineix un nou panorama del que ha de ser el fet nacional. Les opcions nacionals—de graus diferents, si voleu—perillen de quedar obsoletes i digerides per la pròpia dinàmica, si no són capaces d'entendre els canvis tecnològics, els canvis polítics o els canvis econòmics amb la construcció d'un nou ordre econòmic internacional, i em fa l'efecte que a vegades els nacionalismes viuen tancats dins si mateixos, que comuniquen una visió més de cara al passat que de cara al futur. Quan es reivindica la "reconstrucció nacional" o la "recerca de la nostra identitat", pens que aquestes qüestions es plantegen en termes molt essencials. La identitat del nostre poble, l'hem de trobar a partir del que tenim, no hem de mitificar el passat, perquè el passat nacional era socialment més injust i antidemocràtic que el present. Per primera vegada en la història, tenim una autonomia democràtica i cal que això es valori, amb tot el que significa de cultura participativa. No crec que sigui bo semblar que només miram cap al passat. Per a mi, aquesta és una equivocació tàctica i, per tant, estratègica.

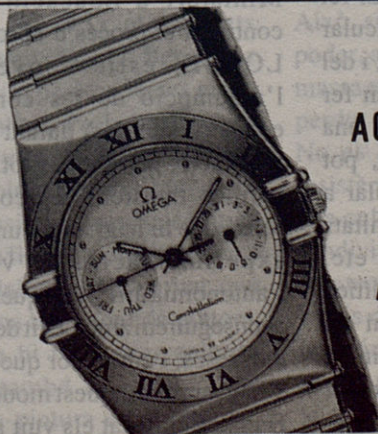
- *¿Pot avaluar-me l'educació al nostre país durant els darrers vint anys?*

- És difícil fer-ne una síntesi, però l'aplicació de la Llei general d'educació (agost de 1971), tot i que es va fer en un context no-democràtic, i que va ser una llei molt tecnocràtica i amb elements centralistes, s'ha de valorar positivament. Per diverses raons: una, perquè la societat de les Illes partia d'un sistema escolar inexistent davant les necessitats originades pel boom econòmic del turisme, i la Llei va implicar la construcció de places escolars a tots els nivells, no vull dir que d'acord amb totes les necessitats que hi havia, però sí d'una manera significativa. La Llei també ha suposat la construcció d'un sector públic. Pensau que a les Balears el sector de l'ensenyament privat de caràcter religiós hi té un pes molt fort, segurament és una de les zones de l'Estat on l'ensenyament privat religiós té un paper prioritari, i a més el té a les zones urbanes—Ciutat, Inca, Manacor, Lluçmajor, Felanitx...—; no és per casualitat, això, i encara hi ha un sector de comunitats religioses que fan un servei a zones rurals, sobretot al preescolar, igualment destacable. Una altra raó de la importància de la Llei general d'educació és que va començar a valorar el fet educatiu com un element de mobilitat social. És evident que la Llei en si mateixa no possibilitava la mobilitat, però va ser una bona eina per a la creació d'una classe mitjana, d'una classe treballadora amb un nivell de vida més gran. Finalment, la Llei va servir de base per a la instauració

Relojería Española

FUNDADA 1885

C. Colon, 12 — Telèf. 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

Ω
OMEGA
AGENCIA OFICIAL

*Moments
estelars*

del nou model que consagra la Constitució espanyola. Segons la meua opinió, el model constitucional encara no està prou desenvolupat en els vessants participatiu, democràtic, descentralitzador i modernitzador, però la LOGSE, que n'és el fruit, no hauria estat possible sense allò que va suposar, amb totes les insuficiències i contradiccions que es vulgui, la Llei general d'educació. Els anys setanta i una bona part dels vuitanta han estat molt marcats per la qüestió del creixement: creació de places, augment del professorat... Una vegada que s'han cobert els dèficits escolars —no resolts del tot a zones de recepció migratòria—, es planteja, i la LOGSE en serà el paradigma, una preocupació per la qualitat de l'ensenyament, per millorar l'educació infantil, que no és únicament una acció d'escolarització, sinó una acció d'igualar oportunitats i d'educació compensatòria, una acció per millorar l'educació especial, per millorar l'educació de la Formació Professional... La dècada dels vuitanta haurà assenyalat l'aparició de noves preocupacions en el camp de l'educació a les Illes, la preocupació per la qualitat i la descentralització, fins i tot amb sectors de la societat que fins llavors havien tengut una visió molt centralista de l'educació.

- ¿Què opina de la LOGSE i del model educatiu del Govern Balear?

- La LOGSE és una llei que encara s'ha d'aplicar. Per a determinats sectors, la LOGSE és una llei centralista; pel meu costat, crec que és una llei semicentralista, que possibilita moltes coses, sobretot a partir de la mateixa autonomia del centre. El fet que es parli d'un disseny curricular base, homogeni per a tot l'Estat, i del desenvolupament que en podran fer les autonomies i els centres, és una opció que, si se sap aprofitar, pot permetre una adaptació curricular a les característiques de les comunitats autònomes, dels municipis, etc. Naturalment, caldrà voluntat política per desenvolupar-la, perquè hi ha sectors del professorat que s'estimen que tot els vengui fet. Un altre element fonamental serà la definitiva trans-

El fet que el Govern Balear hagi tret un model educatiu per a les Illes em sembla positiu, d'entrada. Encara que tenguí mancances de concreció, de calendari, d'infraestructura... (Maria Antònia Munar, Consellera de Cultura, Educació i Esports).

ferència de les competències en matèria d'educació a la nostra Comunitat Autònoma. Em fa l'efecte que fins ara el Govern Balear no les ha desitjades realment. Pens que el tema li interessava més com a confrontació amb Madrid que com a capacitat de gestió. El fet que el Govern Balear hagi tret un model educatiu per a les Illes em sembla positiu, d'entrada. És positiu que hi hagi un projecte, encara que tenguí mancances de concreció, de calendari, d'infraestructura, de temporalització... Una vegada que el Ministeri d'Educació ha pogut controlar el procés d'aprovació de la LOGSE, estic convençut que l'assumpció de les competències educatives es farà durant la pròxima legislació, però, així i tot, seria molt perillós transferir les competències sense que hi hagi hagut una autèntica experimentació. Si volem que l'autonomia arrel·li en aquesta terra, ho aconseguirem amb l'èxit de les accions empreses, i em fa por que fins ara no s'hagi aprovat aquest model educatiu. Han desaprofitat els vuit anys de go-

vern de Gabriel Canyelles. Fins i tot el tema de l'ensenyament trilingüe no deixa de ser una idea: on s'ha experimentat això? Els models d'educació s'han de fer molt controladament, no es pot improvisar ni la formació del professorat, ni el material didàctic, ni l'adaptació dels centres, ni l'aportació dels pares. Una cosa és la definició teòrica del model i una altra, la seva aplicació concreta. No veig aplicable aquest model a curt termini... Crec que abans s'hauria d'experimentar sectorialment, a l'ensenyament no-universitari, i treballar-hi de valent. Si volen augmentar la qualitat de l'ensenyament, cal que hi hagi una bona inversió, i jo no la veig per enlloc. A més, el fet que hi hagi unes males relacions entre la Comunitat Autònoma i la Direcció Provincial del MEC en temes educatius no m'augura gran cosa; les coses s'han de fer amb una altra perspectiva. Resumint, la LOGSE assenyalava una possibilitat de model educatiu descentralitzat, una possibilitat que dependrà del mateix

La LOGSE és una llei que encara s'ha d'aplicar. Crec que és una llei semicentralista, que possibilita moltes coses, sobretot a partir de la mateixa autonomia del centre.

Ministeri, però també del Govern Balear. És evident que la LOGSE marcarà una nova dimensió del que ha de ser una educació per la qualitat de l'ensenyament i l'enfortiment del sector públic de l'educació. A més, hi ha uns altres reptes en aquests moments. Fins ara, les transferències de competències a les comunitats autònomes han implicat el traslladament del mateix model educatiu centralitzat, no hi ha un model educatiu descentralitzat. El llibre del model educatiu balear diu algunes coses en aquest sentit, però les veig amb escepticisme, perquè fins ara el Govern Balear no ha manifestat la seva voluntat descentralitzadora cap als consells insulars.

- *L'any 1987 vostè ens va sorprendre amb la publicació d'un llibre sobre el pintor Dionís Bennàssar...*

- El primer sorprès vaig ser jo, perquè la veritat és que mai no m'havia plantejat de fer un llibre sobre un pintor. A mi m'agraden la pintura, l'escultura, l'art, però la decisió d'escriure aquest llibre va venir per una casualitat. El fill del pintor m'havia donat unes notes biogràfiques i vaig

considerar que no es podien publicar tal com havien estat redactades, perquè eren notes disperses. Aleshores, vaig pensar de treballar-les i dotar-les de coherència. Així va sorgir el llibre. El vaig redactar durant un estiu i, posteriorment, es va decidir de publicar-lo. No és un llibre d'art, de crítica pictòrica, sinó que intenta d'analitzar la dimensió humana de Dionís Bennàssar en base a les seves reflexions. Tampoc no em va interessar de mitificar el pintor com es fa a Pollença quan es parla d'una "escola pollencina", cosa que em sembla agosarada. S'hauria de ser més modest i dir que a Pollença hi ha hagut i hi ha pintors amb unes característiques semblants a les dels moviments pictòrics coetanis. Dionís Bennàssar és un bon pintor, però no té uns grans dots d'originalitat. Probablement no reincidiré en el tema de la pintura, però seria molt important que entre tots començàssim una tasca de crítica cultural al que fins ara han estat tòpics culturals a Mallorca. És veritat que Pollença és una bona font de pintors, és veritat que hi ha moltes galeries d'art, però també és veritat que actualment la pintura és un mercat,

que ja no és un element indicador del nivell cultural d'un poble.

- *Vostè va impulsar la creació del premi de literatura infantil i juvenil Guillem Cifre de Colonya. Per què ho va fer?*

- Aquest premi el vaig plantejar com una passa cap a la normalitat lingüística i la consideració de la literatura infantil i juvenil, que aquí està molt devaluada. Els premis són un bon instrument si aconseguixen allò que es proposen. Hi ha premis que són necessaris, i d'altres que són innecessaris. Quan els premis són caducs, s'han de suprimir. Donada la falta d'alternativa,

consider que el premi Cifre de Colonya és vàlid.

- *Com veu el món cultural a les Balears?*

- Hi veig pocs nous escriptors i em fa l'efecte que, en general, els que hi ha s'han anat acomodant, aburgessant..., potser perquè la seva professionalització ha entrat en conflicte amb el compromís d'anar més enllà de l'obra personal. Sembla com si només poguessin dedicar-se a escriure, i que els pintors només poguessin pintar quadres i vendre'ls. Crec que els treballadors de la cultura han renunciat a moltes coses, han renunciat a prendre actituds davant la realitat... Això, si no s'han compromès amb el poder, acceptant de fer-li el joc. Hi ha massa egoisme entre els creadors, han perdut la perspectiva de la comunitat. No es tracta de fer una cultura de resistència, però tampoc no entenc una cultura de la passivitat, reflex de l'individualisme, del món dels doblers, de la tecnocràcia. La cultura a les Balears, a més de ser un món petit i tancat, és un món ple de recels, és un món que sovint no respon a les expectatives. I ja és hora que reaccioni. □

Manuel Azaña

Els riscos d'un intel·lectual polític

JOAN BARCELÓ I COLL

De las diferentes vocaciones que pueden ofrecerse en la vida, yo preferiría siempre aquella que más en derecho me llevase a ser con plenitud hombre de mi tiempo, es decir, a incorporar a mi vida personal todos los problemas que agitan el medio social en que me muevo...

(Manuel Azaña, Alcalá de Henares 1880 - Montauban 1940)

Quan escric això s'esmuny l'any 1990. Demà serà 1 de gener de 1991. Aquests dies porten sempre una sobrecàrrega familiar i tradicional i comporten la rememoració del pas del temps. Que en podem dir de l'any 1990? No crec que hagi estat un simple any més. Només el clivellament del món de l'est i del mur de Berlín són ja molt significatius. Ideològicament també hi ha la indefinició o, fins i tot, potser, l'esgotament consumptiu del comunisme, més ben dit, del "sistema" comunista. Aquests mesos, políticament, hem pogut veure, en molts de personatges coneguts de l'arena pública, imatges angoixants de redefinició ideològica, a la recerca de la "raó" perduda, sense moltes vegades saber afrontar la part de veritat i de mentida que tota acció humana comporta, per molta passió personal que l'hagi definida o acompanyada. Amb tot, sembla que ens acarem, aquí i fora d'aquí, cap a una nova visió que porta l'empremta clara del pes d'una nova generació. Feixisme i comunisme han dibuixat, excessivament, el tarannà i el *modus vivendi* dels últims set decennis d'aquest envitricollat segle XX. Dues guerres mundials, diverses guerres parcials o civils, la cremor de

la guerra freda, l'escalfament energètic i integrista de gran part del món àrab, les dictadures salvadores; en conjunt és un saldo convivencial prou negatiu i decebador. Amb tot, els dos sistemes ideològics semblen ja morts o ferits de mort. Ens queda només per refer una paraula, democràcia, i cal no mal interpretar-la ni degradar-la. Aquí, o a partir d'aquí, les noves generacions, que ara ja emergeixen amb el seu pes específic, han de bastir el món del nou canvi de segle.

En aquest panorama, en el nostre país, durant l'any 1990 s'ha recordat el cinquantenari de la mort de Manuel Azaña. El que s'ha dit i recordat crec que no està molt lluny dels trets i la situació internacional esmentada al principi. Azaña va ésser una persona clau dins la segona República espanyola. Ja ben adult, en els seus 50, va jugar un paper decisiu com a mentor polític i estadista dels canvis que difícilment es varen poder fer — i es poden fer — en el nostre país. Em refereixo a donar definició, veritat i llibertat a referents que haurien d'ésser tan explícits i fonamentals com l'educació, la funció de l'estat, l'Església, el poder militar, l'organització econòmica i social, la reforma agrària, el dret a la llibertat, l'ètica individual, social i pública, la pau, el benestar, la justícia, etc. Azaña va ésser, successivament, fundador i director de la revista *La Pluma*, director de la revista *España* (fundada el 1915 per Ortega y Gasset), president de l'Ateneu de Madrid, ministre, cap del Govern central i President de la República. Tot això en conjunt podria arribar a ésser no molt destacable, fins i tot normal, en un altre país. Però

aquí, i en aquell moment, no.

En primer lloc assenyalem que Azaña, com a polític, era una "rara avis". Era un intel·lectual destacat, sensible, crític, molt conscient de la incoherència de l'entorn que li va tocar viure. Com a tal no es va prodigar excessivament en obres escrites, però en va fer unes quantes d'essencials, amb gran cura, coneixement i sentit de l'observació intel·ligent, tant des del punt de vista estilístic com del contingut. Era precís, rigorós, analític, irònic o sarcàstic quan feia el cas, arriscat, prudent o mesurat segons s'esqueia i sempre debellador de les rutines establertes. Les paraules i frases construïen conceptualment el seu discurs mental. Així dominà, com un estilet fi, tant la paraula escrita com la parlada. Ha estat un dels millors oradors d'aquest segle. Sabia defugir tant la pedanteria i pompositat gratuïtes com l'excés verborràgic o el populisme ensucrat o desfibrat, parany tan habituals en els nostres polítics d'ahir i d'avui, i arribava al moll de l'os dels problemes, de la gent i de les seves preocupacions. El seus enemics, amb raó, temien la llambrejada i cabriolet mental de la seva dialèctica. Era un gran solitari que, com a tal, rumiava el seu món en les seves llargues passejades.

Amb Azaña vàrem estar més aprop que mai de canviar i modernitzar de debò el país. Coneixia molt bé la picaresca nacional i provinciana, el pes de la mediocritat ambiental, i en va saber fugir com un gat escaldat de l'aigua calenta. A Madrid es va imposar pel seu diagnòstic clar i el seu raonament alhora radical, valent i agosarat, però amb dosis suficients de

prudència i mesura. Des del nostre punt de vista, va ésser molt receptiu al problema català, fins i tot en moments d'efervescència ben crítica per a la identitat catalana. L'injust empresonament n'és una prova o conseqüència.

Ens podem preguntar com va poder ésser que amb una persona tan decisiva com Manuel Azaña, plena de maduresa i coneixement, energia, influència intel·lectual, poder polític, seny, visió de futur i provat desig de millora del país, amb una honestat i prestigi intel·lectual reconeguts, el país anés avall tan estrepitosament. La discòrdia general, l'anarquia, el desgavell de la guerra (in)civil va ésser el seu final i el de tota l'estructura del país i de la possibilitat de modernització immediata.

Tot i el temps passat es fa encara difícil trobar les causes del seu fracàs. Excés de confiança? Desconeixement de la realitat social? Resistències fàctiques? Els feixismes i anarquies naixents i preponderants? El vidriol de la classe política? Dificultats a l'hora d'ordenar la llibertat? Manca de poder efectiu? Aïllament del govern? Falta de pragmatisme? Inadequació en el moment i grau d'implantació de les reformes? Incapacitat per aglutinar un equip i un projecte convincent? Dubitacions crítiques i irresolucions en moments que requereixen de decisions i accions ràpides i dràstiques?

Si resseguim els seus escrits polítics podrem comprovar l'encert dels diagnòstics, els avisos i tocs d'alarma successius que va donar abans de la desfeta final. Queda, doncs,

Manuel Azaña.

encara el gran enigma obert per a la interpretació d'un temps i d'una persona. Jo crec que per entendre l'home Azaña, hem d'acudir fonamentalment a tres obres que són, al meu parer, les millors i més personals: *Ensayos sobre Valera*, *El jardín de los frailes* i *La velada en Benicarló*.

En *Ensayos sobre Valera* sura la seva sensibilitat morosa, l'encuny agut de crític literari i la saviesa en l'elecció i tractament del personatge i la seva obra, mostrant la situació significativa i definidora. En *El jardín de los frailes* recull, en forma novel·lada, el seu pensament humà, l'anàlisi de la seva formació, els anys d'aprenentatge, l'educació en aquest país (encara tan ineffectiva com abans) que sempre va

ésser un dels seus temes recurrents. En *La velada en Benicarló* hi ha l'amarga constatació de la desfeta final. Així, mentre en *El jardín de los frailes* s'hi manifesta un pensament vitalista, irònic, desenfadat, debellador, molt prometedor, de visió lúcida d'un futur immediat esperançador, en *La velada en Benicarló* hi trobem la pesantor de la responsabilitat, l'amargor del fracàs final, l'aïllament respecte a un món desfermat, la tremolor de la dubitació existencial crítica i la comprensió de la incomprensió.

Com veiem, al capdevall, ens quedaran els dubtes sobre els "dubtes" que sempre varen gravar les actuacions i decisions de l'intel·lectual-polític que va ésser Manuel Azaña. En tot cas, el temps —aquests cinquanta anys tan moguts— han retornat el pes i la categoria de la seva obra i vàlua personal, la complexitat del seu món interior, l'afany per a modernitzar realment el país, la gravetat que sempre envoltà les circumstàncies en què va haver d'actuar o dirimir, i la imatge d'un polític honest, d'horitzó ampli i liberal, que vol el bé del seu país, s'arrisca amb valentia i defuig l'oportunisme en la vida i en la política.

"Paz, Piedad i Perdón" és un lema prou definidor de la seva capacitat humana, de la seva moderació i comprensió, en un moment final crític d'esfondrament general de la convivència i del futur il·lusionat del país. □

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

Una hipòtesi de treball: la paraula *ram* a la toponímia de les Balears

COSME AGUILÓ

Torre del Ram, Ciutadella de Menorca, 1983.

No he fet mai la travessia de Portopetro a Ciutadella que no em faci sempre la mateixa pregunta en veure blanquejar les cases del port menorquí. A ponent de la vella ciutat episcopal, el paisatge rocós i pelat de l'illa menor s'enlaira fins a sobrepassar la cota dels cinquanta metres. Sobre el turó, de pendents suaus, un vell lloc de cases fortificades i de nom sonor es retalla sobre el cel menorquí. Què deu voler dir —em deman— el nom de *sa Torre del Ram*? Mai no havia trobat, ni havia entrevist, una possible resposta, perquè és evident que un nom com aquest, allunyat de poble,

no pot tenir res a veure amb festes ni processons pasquals.

Temps després he arribat a la coneixença d'altres topònims illencs que molt possiblement són congèneres d'aquest de Ciutadella. La tesi de llicenciatura de l'amic Onofre Rul·lan (dissortadament encara inèdita) sobre la toponímia d'Esporles,¹ proporciona una altra fita interessant (mai més ben dit) sobre aquests *rams* enigmàtics: *sa Fita del Ram* a 833 metres d'altura, al cap d'amunt del massís divisor dels termes d'Esporles i Puigpunyent, des d'on s'atalaia una àmplia panoràmica.

I a l'illa de Formentera, en els

espadats terciaris de migjorn de la Mola, no gaire lluny de sa Talaïassa, hi ha un racó de nom consemblant: *es Ram*. Des de dalt, la vista s'allarga fins as Cap de Barbaria.

I qui sap si encara podem fer créixer aquest breu llistat amb una representació ebusitana, perquè al sud de l'illa d'Eivissa, vora l'encinglerat Cap des Falcó (126 m.), hi trobam *sa Punta de la Rama*, sense saber amb certesa si pertany a la mateixa seriació. No cal dir que són noms d'explicació desconeguda per a tots els seus usuaris.

Deixant de banda el misteriós vocable, introduït quasi sempre per

ticle literari, observam que hi ha altra cosa que uneix tots aquests noms: la topografia. Tots ells es troben situats en indrets que disposen d'un bon camp visual, ja sigui sobre les costes dels voltants, sobre la mar, o sobre ambdues coses. Aquests trets comuns podrien relacionar-se amb una possible funció de vigilància dels llocs que identifiquen, cosa que sembla ratllar-se en el cas menorquí, quan el companyat de la paraula *torre*, amb la qual es descriu una construcció defensiva encara existent. Tanmateix haurà d'esser la documentació històrica la que qualche faci claror sobre aquest camp. Un bon manacorí de 1353 ja avança una cosa. El procurador de l'hospital de Sant Joan de Jerusalem manifestava que havien tallat llenya al bosc de l'hospital "que comença a ram de la talaia a man dret al costell de la mola".² (La cursiva és nostra). Sembla que es tracta dels llocs

actuals de sa Talaia i de sa Mola des Fangar, vora s'Hospitalet.

Tenc localitzada encara una altra referència, potser més interessant. És un document que tracta d'un combat entre dues galiotes musulmanes i una sagetia cristiana. Va ocórrer pel juny de 1592 i fou presenciada, des de la possessió des Babot, per Miquel Barceló Romaguera, qui donà avís al batle de Felanitx. En el text es precisa que les naus musulmanes "totes dos han tirat la sagetia i après veient que la torre de Porto Colom estava sense ram, és anat a prendre lengua En Miquel Ferrer del Babot i la guàrdia de la torre li ha dit que la galeota qui és eixida de la punta de Porto Colom ha presos tres hòmens de la barca d'En Renart..." (La cursiva és meua).

Ni el DCVB, ni el DECat. de J. Coromines aclareixen res sobre aquest punt en els seus ben documentats articles. Què significa doncs "estar sense ram"? Estar sense defensa

potser? Sense protecció? ¿Qui sap si la paraula havia pres aquest sentit a partir de la funció protectora dels rams beneïts d'olivera? Sobre una cosa no hi ha dubtes: existeixen uns lligams clars entre els topònims esmentats i els sistemes de vigilància i defensa de les nostres illes. ¿Qualcú hi pot dir alguna cosa més? □

Santanyí, 19 de març del 1991.

Notes

1. O. RULLAN i SALAMANCA, *La toponímia del terme municipal d'Esporles i la seva rodalia*. Tesi de llicenciatura, inèdita. 2 vols. (Palma, 1984).

2. R. ROSELLÓ VAQUER, *Història de Manacor. Segle XIV*, (Mallorca, 1978), p. 90.

3. P. XAMENA - R. ROSSELLÓ, *Història de Felanitx*, vol. I (Mallorca, 1976), p. 235.

VINCENT VAN GOGH (L'Arlésienne)
Metropolitan Museum of Art, New York

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
C.P. 07001

SON RAPINYA

Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA

Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS

Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI

Bauçà, 31
C.P. 07199

ARENAL

Pça. Gaspar Rullan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA

Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA

San Joaquín, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU

Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT

Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR

Xadó, 7
C.P. 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

Als vint anys de la "nova cançó rossellonesa"

GABRIEL ENSENYAT I PUJOL

L'OCCITAN

PERIODIC DE LA VIDA OCCITANA

Editat per l'Associacion pel reviscol occitan

Numerò 90

Genièr-febrièr de 1991

15 francs

ISSN 0339 - 9222

SOMARI

Montclar de Carcin	2
Las responsabilitats dels òmes politics	3
De mon fenestron	4
Lo P.N.O.	5
Cantalaua	6
Etagis	7
L'occitan blos	8
Lo nòste, camin	8
Lo mot de la fin	8

Quantes i a d'occitans a Tolosa?

La basilica Sant Sarnin, al còr de Tolosa

Tolosa, capitala d'Occitania. Tolosa, vilassa cosmopolita de mai de mièg milion d'abitants en comptant tota l'aglomeracion.

L'excellent setmanari de television Téléràma (numerò del 2 al 8 de febrèr de 1991) ven de publicar los resultats plan interessants d'un sondatge fach demest los joves. Aprenem que 44,6 per cent dels tolosans de 15 a 24 ans se sentisson franceses; mas se comptam los que se sentisson tolosans, del Sud-Oèst e occitans arribam a la chifra de 52,1 per cent de joves que son de lor vila, de lor region o del país occitan abans d'èsser franceses. Fin finala, aquò fa 44,6 per cent contra 52,1 per cent... (N'i a 3,5 per cent que se prononcian pas). Los occitans mai o mens conscients de lor occitanitat son majoritaris.

Pèire Lagarda ne parla dins sa cronica De mon fenestron.

Revista de reivindicació occitana que s'edita a Montalban.

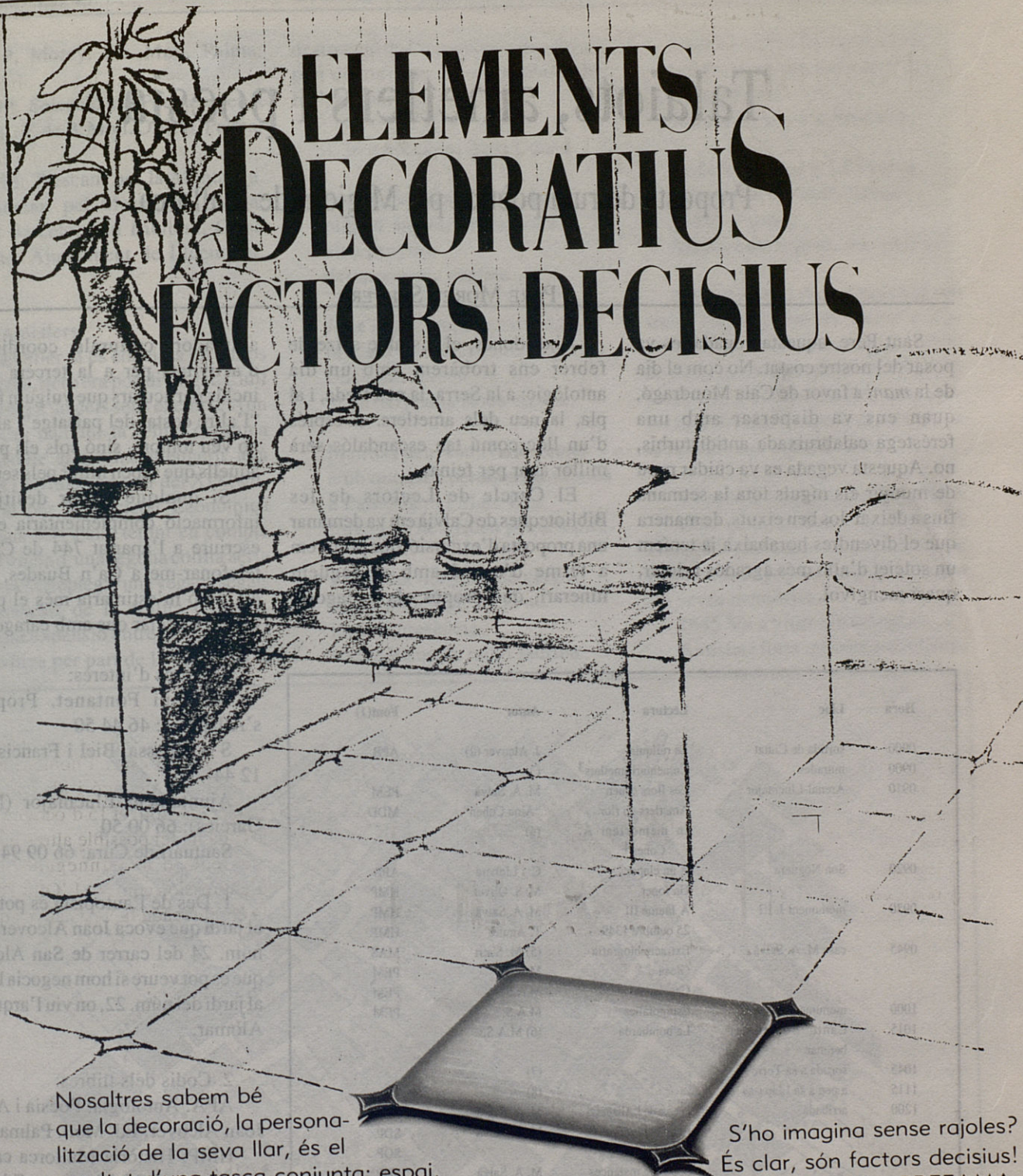
Ès a finals dels anys seixanta, precisament pel mateix temps que els *Setze Jutges* deixaven d'existir com a tals, quan a la Catalunya del Nord comença a sorgir una nova cançó seguint una línia semblant a la que des de feia temps mantenien els components de la "cançó" a totes les altres

terres catalanes. Si volem fer, al cap de vint anys, un petit balanç, no podem dir que el resultat sigui gens ni mica negligible. Més encara si tenim en compte l'escassetat de mitjans en què ho féu i l'estat precari en què es troben la llengua i la cultura catalana al nord de les Albes. Tot i així, una trentena de

conjunts i cantautors han fet possible que avui es pugui parlar d'una cançó específicament nord-catalana que deixant de banda les possibilitats que podia oferir-li la "Langue d'Oïl", ha triat el camí, sovint tan difícil, de la fidelitat i el compromís amb el país i la seva llengua vernacle. No és senzill, altrament, poder definir o qualificar el moviment en conjunt ja que l'heterogeneïtat i la diversitat són, en realitat, les característiques fonamentals que presenta: des de cantants amb més de vint anys d'actuacions gairebé ininterrompudes (Jordi Barre), a altres de notòria efimeritat; des de grups o cantautors ben coneguts més avall de les Albes (L'Agram, Gisela Bellsolà, Joan Pau Giné), a altres de menor projecció, amb tota casta d'estils (potser amb un excessiu predomini de la música lírica i la guitarra), sense oblidar la cançó folk (conreada tan bé per Maties Mazarico) i la de caire inequívocament nacionalista i reivindicatiu (Eric el Català, grup Lluita), tot ha contribuït a configurar una panoràmica variada alhora coincident i rica. Precisament aquest ressò popular (aspecte que es posà de manifest en l'homenatge que es va retre a la cançó i als cantants de Catalunya Nord el 15 d'octubre de 1988 a Tuïr) ha fet possible altres iniciatives musicals d'una innegable qualitat d'expressió, com ara L'Oliu Tolugenc, la coral creada fa pocs anys i que en el seu repertori conté un espectacle "El Clam Rossellonés" - presentat per primera vegada el 30 de maig de 1987 i compost de cants i poemes alternats, amb la clara afirmació de la identitat catalana del país, realment insòlit als altres països Catalans.

Tot això, en definitiva, fa que la cançó de Catalunya Nord sigui especialment atractiva, sobretot per als qui no disposam de moltes oportunitats de seguir-la de prop o senzillament d'escollir-ne alguna vegada un disc o un recital. De fet, per a molts la cançó nord-catalana encara és una perfecta desconeguda, i d'això en té bona part de culpa aquella "criminal frontera" (així ho manifesta un dels cants d'El Clam Rossellonés) que des de 1659 ens manté separats d'aquests altres catalans. □

ELEMENTS DECORATIUS FACTORS DECISIUS

Nosaltres sabem bé que la decoració, la personalització de la seva llar, és el resultat d'una tasca conjunta: espai, mitjans, formes i productes diversos. Elements decoratius que donen forma i vida exclusiva al seu entorn familiar.

S'ho imagina sense rajoles?
És clar, són factors decisius!
Completi la seva decoració a PREFAMA.

PREFAMA

■ PALMA DE MALLORCA:

Exposició:
Anid. Lluís Salvador, 84 - Tels. 75 54 45 - 75 16 31

Magatzems:

Polígon San Castelló. Gran Via Asima - Tel. 29 40 04

Polígon Ca'n Valero. C/ 4 Novembre, 11 - Tel. 20 66 66

C/ de Blau, C/ Sarmatès, s/n - Tel. 27 01 61

■ LLUCMAJOR:

Oficines, Fàbrica i Exposició:

Bisbe Pere Roig, 29 - Tels. 66 01 50 - 66 01 54

■ S'ARENAL:

Magatzem i Exposició:

Carretera Militar, 228 - Tel. 26 22 38

■ CALA D'OR:

Magatzem i Exposició:

Ctra. Calonge - Cala D'Or, Km. 1,500

Tels. 65 82 10 - 65 82 28

■ PORRERES:

Fàbrica i Magatzem:

Ctra. Campos, Km. 0,400 - Tel.

Talaiots, ametlers i poesia

Proposta de ruta poètica pel Migjorn de Mallorca

PERE MOREY SERVERA

Sant Pere, aquesta vegada, es va posar del nostre costat. No com el dia de la *mani* a favor de Cala Mondragó, quan ens va dispersar amb una feréstega calabruixada antidisturbis, no. Aquesta vegada es va cuidar prou de munyir els nínguls tota la setmana fins a deixar-los ben eixuts, de manera que el divendres horabaixa ja teníem un soleiet d'allò més agradós i rioler, quasi mengívol.

Així, doncs, el dissabte setze de febrer ens trobarem amb un dia antològic: a la Serra, la neu freda, i al pla, la neu dels ametlers. (Després d'un lloc comú tan escandalós serà millor anar per feina).

El Cercle de Lectors de les Biblioteques de Calvià em va demanar una proposta d'excursió, que portarem a terme d'acord amb el següent itinerari, que propòs als pedagogs,

animadors culturals, coordinadors d'activitats per a la tercera edat o inclús particulars que vulguin fruit de "l'altre costat del paisatge", allò que no veu tothom, sinó sols els poetes i aquells que saben mirar pels seus ulls.

Si qualche lector desitja cap informació complementària em pot escriure a l'apartat 744 de Ciutat o telefonar-me a Ca'n Buades, 75 18 40, però m'estimaria més el primer, per no mesclar ous amb caragols.

Telèfons d'interès:

D. Toni Fontanet. Propietari s'Allapassa: 46 44 50

S'Allapassa. Biel i Francisca: 74 12 44

Ajuntament Lluçmajor (Maties Garcies): 66 00 50

Santuari de Cura: 66 09 94

1. Des de l'autopista es pot veure el jardí que evoca Joan Alcover: el del núm. 24 del carrer de San Alonso, i que es pot veure si hom negocia l'accés al jardí del núm. 22, on viu l'arquitecte Alomar.

2. Codis dels llibres:

APA: Antologia: Poesia i Assaig. Joan Alcover. Ed. Moll. Palma, 1976

HMP: Història Mallorca cantada pels poetes. J. M. Llompart. Ed. Moll. Palma, 1963.

LAA: Llibre d'Amic e Amat. Biblioteca Bàsica Mallorca. Ed. Moll. Palma, 1987.

MDD: Mort de dama. Ll. Villalonga. Biblioteca Bàsica Mallorca. Ed. Moll. Palma, 1987.

PEM: Els Poetes de l'Escola Mallorquina. J. M. Llompart. Ed. Moll. Palma, 1988.

RPT: Rondalles pels qui les saben

Hora	Lloc	Lectura	Autor	Font(1)
0900	sortida de Ciutat	La relíquia	J. Alcover (2)	APB
0900	murades	Comentari ametlers ³	(3)	
0910	Arenal-Llucmajor	Les flors cauen	M. A. Salvà	PEM
		Ametlers en flor	"Aina Cohen"	MDD
		In memoriam A. Cohen ⁴	(4)	
0920	Son Noguera	A un claper	C. i Llobera	APB
		Un foner	M. S. Oliver	HMP
0930	monument J. III	A Jaume III	M. A. Salvà	HMP
		25 octubre 1349	T. Aguiló	HMP
0945	casa M. A. Salvà	Extracte biografia	(5) M. Sbert	MAS
		Glosa	M.A.S.	PEM
		Casolana	M.A.S.	PEM
1000	monument M. A. S.	Espigolalles	M.A.S.	PEM
1015	Cantó Bombarda berenar	La bombarda	(6) M.A.S.	
1045	sortida a sa Torre		(7)	
1115	a peu a sa Llapassa		(8)	
1200	arribada	Poema de l'Allapassa	M. A. Salvà	PEM
		Polls venturers	M. A. Salvà	SDP
		Casa pagesa		SDP
		Sopar de matances	M. A. Salvà	SDP
1230	tornada a sa Torre			
1315	sortida a Cura	Descripció massís	L. Barceló + altres	TPM
1345	Cura	El roser de Cura	M. A. Salvà	PEM
1400	dinar i passejada			
1600	visita biblioteca			
1630	cova Ramon	Llibre d'Amic i Amat, 24-26, 69, 294	R. Llull	LAA
1700	sortida a Gràcia			
1715	Gràcia	Descripció santuari	I. Barceló	TPM
1800	tornada	Rondalla 7 Floretes	P. Morey	RPT
1815	costes Xorrigó	A Mallorca durant la Guerra Civil	B. Rosselló Porcel	APB
1900	arribada			

totes. P. Morey. Ed. Moll. Palma, 1982.

SDP: Selecció de Poemes per a lectura... F. de B. Moll. O. C. B. Palma, 1964

TPM: Trescant per la Muntanya. Un itinerari pel Massís de Randa. Ignasi Barceló, Pau Bibiloni, Celso Calviño. Ajuntament de Lluçmajor, 1990.

3. Ametlers:

L'ametler ja es coneixia en temps dels àrabs, però era poc divulgat. Lluçmajor l'esmenta a un dels seus exemples (un pètal cau damunt la femta orgànica d'un home que s'ha alleugerit allà mateix). Difusió a partir del XIX, impulsada per la Societat Econòmica d'Amics dels Països, tenint en compte que es tracta d'una segona collita aèria que es pot arregar una vegada segats els sembrats de la collita terrestre. Especial expansió entre la destrucció de la vinya per part de la filoxera i la

destrucció de l'agricultura de secà per part del turisme. Ah-mygdala: Arbre bell, en arameu.

4. In memoriam Aina Cohen

Benvingut sies, fidel missatge
pluja d'argent, càlida boira
alba penyora
del messiànic profeta.

Jo te salut, vestal puríssima
oficiant de mística litúrgia
celebrant serena
el misteri de la Roda eterna.

Flairosa neu, somris de gebre
amb què Déu perdonà tal vegada
a Pare Adam i Mare Eva
foragitats de l'Edén per sempre.

Salmòdia llunyana de verges
dins l'alt temple de la nit
intuïda presència
somni blanc de núbil fadrina.

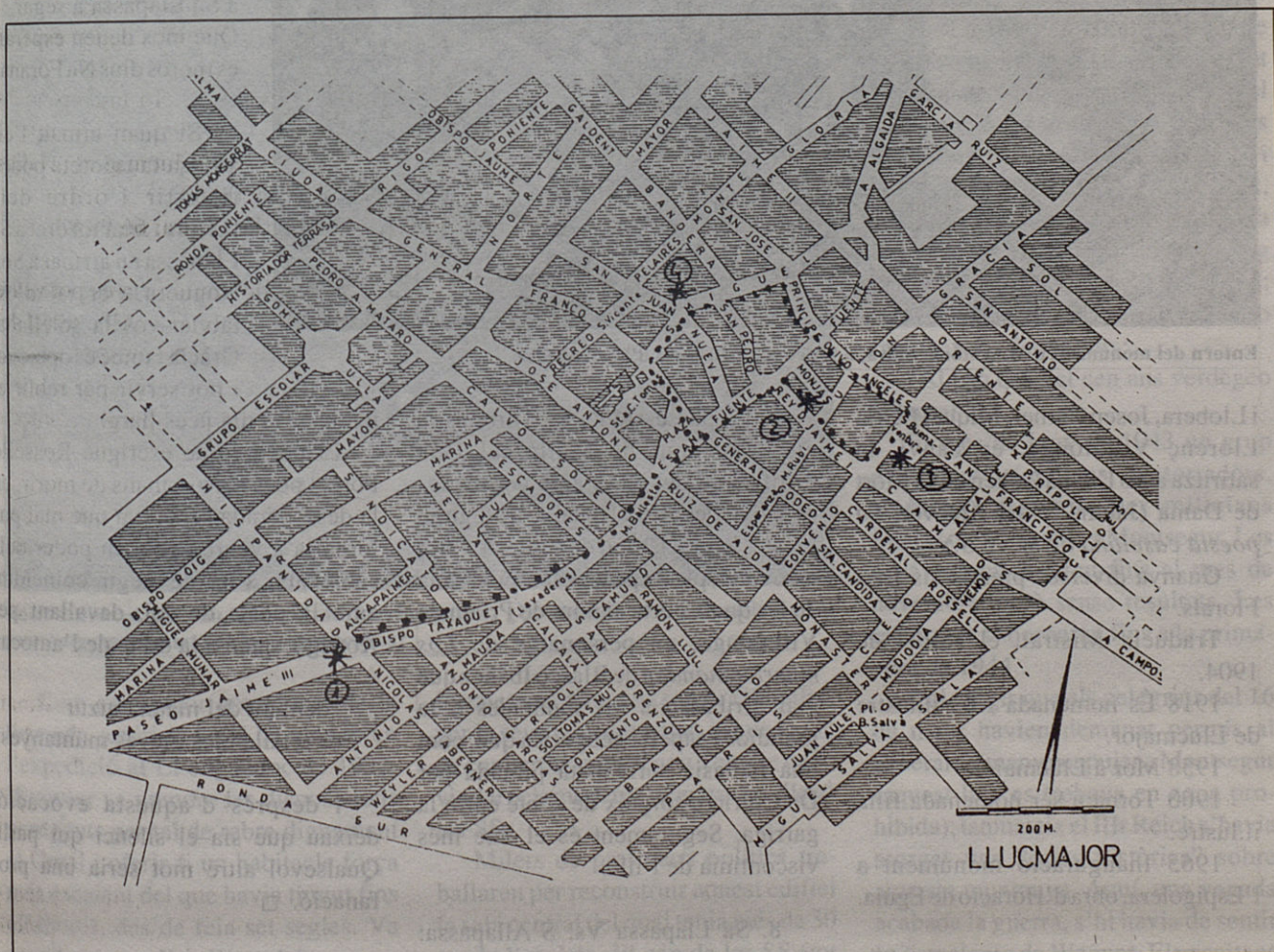
Nupcial túnica de casta núvia
vel de nocs del Cel i de l'Illa
signe de pau
entre la Claror i la Foscúria.

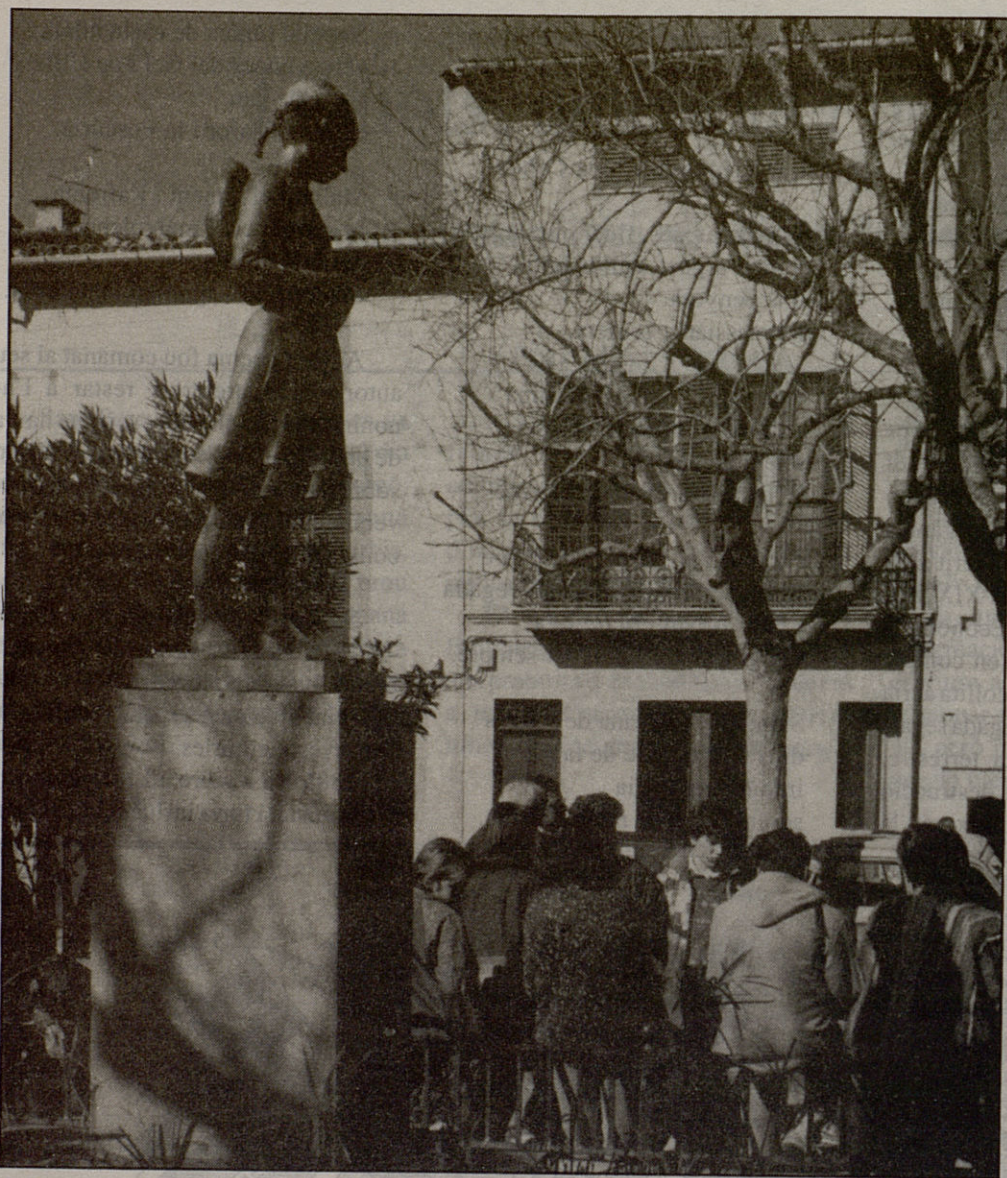
Malgrat el ciment i l'afrenta
la ignorància i malvolença
tu ens somrius
Madona de Sagram, tota dolcesa.

Aquest poema fou comanat al seu autor —que prefereix restar a l'anònimat— per un nebot seu que havia de participar a un concurs de redacció sobre els ametlers florits, una perversitat del mestre que l'autor volgué contestar amb aquesta altra.

5. Extracte biogràfic de M. A. Salvà
1860 Neix al carrer de Morey, a ciutat. La mare mor als pocs dies. La cria una dida pagesa, que recordarà a les seves memòries.

1885 Va a viure a Lluçmajor.
Amistat i forta influència de Costa

Entorn del monument a M. Antònia Salvà, a Lluçmajor. Lectura d'*Espigollades*.

i Llobera, Josep Carner, Miquel Ferrà. Llorenç Villalonga, en canvi, la satiritza amb l'Aina Cohen de sa Mort de Dama (Jaume Vidal Alcover, *La poesia casolana de M. A. S.*).

Guanya diversos premis als Jocs Florals.

Tradueix Mistral, el Nobel de 1904.

1918 És nomenada filla il·lustre de Lluçmajor.

1958 Mor a Lluçmajor.

1960 Torna a ser nomenada filla il·lustre.

1965 Inauguració monument a l'Espigolera, obra d'Horacio de Eguia.

6. El poema està escrit a una rajola al mateix cantó de la Bombarda

7. La possessió de Sa Torre és la més fascinant de Mallorca: Una fortificació del XIV, amb coronelles destrossades al XVI quan se li afegiren les ales laterals. Molí desentenat. Jardí alcoverià, ple de peces esculpides una de les quals porta el nom de Príam de Villalonga, un personatge de *Los muertos mandan* de Blasco Ibáñez que mai arribaren a ser muntades a la grandiosa capella geogòtica que, com una fantasia surrealista pintada per De Chirico, sorgeix de sobte entre la garriga. Segurament és el lloc més viscontinià de l'illa.

8. Sa Llapassa Vs. S'Allapassa: (Tret del diccionari Alcover-Moll).

Llapassa: petjada que deixa una

granera/fregada a la pell. Post per tapar una escletxa.

Llapassa: Planta que es fa per les voreres dels camins, fruit en forma de bolleta amb punxes, que s'enganxa als vestits.

Allapassa: Transcripció fonètica arabitzada del topònim "La Llapassa" que degué fer l'escriptor araboparlant que prenia nota del Repartiment.

Sa Llapassa és un bon lloc, emperò és moratiu moros hi surten d'estiu Déu vulgui que no mos toc.

Sempre hi vaig de mala gana a Sa Llapassa a segar. Que mos deuen esperar es moros dins Na Forana?

Si quan armau l'eixida ja fa caloretta podeu invertir l'ordre dels factors i anar tot dret a Sa Llapassa en arribar a Son Noguera, per tal d'estalviar-vos la solellada. Gràcia també és opcional i pot servir per reblir el

temps si el dia ja és llarg.

El poema que escrigué Rosselló, Pòrcel pocs mesos abans de morir, en la desesperada seguretat que mai pus tornaria a veure l'illa, en poder dels sublevats, s'ha de llegir coincidint amb la posta de sol, davallant per Xorriego, quan a la dreta de l'autocar

"damunt del mateix atzur es retallen les meves muntanyes"

i després d'aquesta evocació, deixau que sia el silenci qui parli. Qualsevol altre mot seria una profanació. □

La darrera revelació de Montsegur (i III)

FELIP MUNAR I MUNAR

Adolf Hitler al seu niu d'àguila de Berchtesgaden. ¿Un iniciat, un continuador o un personatge manipulat per les forces ocultes?

Com admirador apassionat de la llegenda artúrica i col·laborador en l'expedició al Lenguadoc de 1937, Himmler va prendre les disposicions pertinents per tal de rebre dignament el Graal i oferir-li un habitatge força més escaient del que havia tingut fins aleshores, des de feia set segles. Va escollir el castell de Wewelsburg prop de Paderborn, a Westfàlia. Aquesta

fortalesa en ruïnes va seduir Himmler, per la seva majestuositat, ja que havia de convertir-se en el nou Temple nazi, vigilat pels moderns monjos-cavallers: les SS.

Milers de presoners polítics treballaren per reconstruir aquest edifici la sala central del qual tenia més de 30 m. de llargària. El cap de les SS (tot fixant-se amb els cavallers de la Taula

Rodona) a l'hora de menjar només acceptava per comensals dotze oficials superiors de l'organització al seu voltant. En aquesta majestuosa sala hi havia de rebre el prestigiós Graal, damunt un altar de marbre negre, amb dues lletres platejades: SS.

Cal mencionar els esdeveniments de l'Ariège, i particularment de Montsegur, entre 1943 i 1944. El 16 de març de 1944 alguns occitans es reuniren per commemorar, a la muntanya del castell, el setè aniversari del sacrifici dels càtars morts a la foguera. Reunits a trenc d'alba pregaren pel repòs dels Perfets que preferiren morir cremats que renegar de la seva fe.

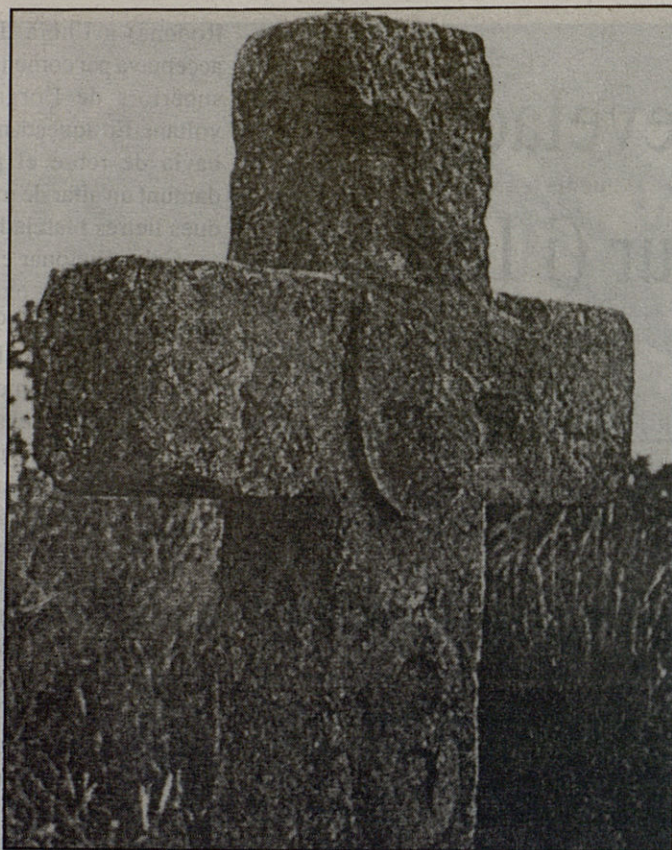
A mitjan dematí un avió (*Fieseler Sotorch*) aparegué d'entre els núvols i, tot amollant un raig de fum, dibuixà una gran creu cèltica al cel. Després desaparegué cap a Tolosa. Rosenberg, amb tota seguretat, era dins aquest avió. Aquest fet puntual és una altra prova de l'interès de Rosenberg — gran mestre de recerques esotèriques — i d'Henrich Himmler, cap de les SS, envers la història de l'Edat Mitjana occitana. Aquest interès el retrobam en les misterioses missions que els nazis efectuaren entre 1943 i 1944 als llocs càtars del comtat Foix, basant-se en les indagacions que havia fet l'home de confiança de Rosenberg i de la Societat de Recerca del Graal: Otto Rahn, que pensava, com ho cantaven els Trobadors:

“Al cap des Set cen ans verdegeo el laurel”

El mes de juny de 1943 un grup d'alemanys (geòlegs, historiadors, etnòlegs) protegits per milicians francesos, s'instal·là a Montsegur. Les excavacions duraren fins al mes de novembre, però sense resultats. Les recerques s'ajornaren fins a la primavera de 1944.

Cal afegir que els pelegrins del 16 de març havien demanat permís al general alemany per pujar a Montsegur (aquest lloc es trobava en zona prohibida); tanmateix el III Reich s'havia atorgat uns “drets històrics” sobre aquesta muntanya. Aquí, una vegada acabada la guerra, s'hi havia de sentir la *Tetralogia* de Wagner. Els occitans desafiaren aquesta prohibició i es

Aquesta creu llenguadociana de pedra, aixecada a l'Edat Mitjana, és una representació poc comuna. Fixem-nos com el cos de Crist no és representat més que per uns símbols "còsmics".

Casa vella

Església Santa Maria

Els símbols rúnics tenien força importància dins els vells cultes germànics (paganisme amb base solar). Vet aquí dos exemples d'aquesta simbologia.

trobaren amb la sorpresa que hem assenyalat més amunt.

És probable que Rosenberg es dirigís poc després a Montsegur per retre homenatge al Graal, just després de la descoberta. Les famoses inscripcions rúniques es trobaren no dins les coves de Sabarthez (on Otto Rahn les cercava) sinó a l'itinerari històric dels càtars, prop del coll de la Peyre. Ningú mai no sabrà amb certesa el misteri d'aquesta història.

Podem subratllar, d'altra banda, que si les SS foren els darrers depositaris del vell "Graal ari", l'ordre secret dels aris va servir per conformar l'esglaió nacional-socialista més alt. L'almirall alemany Dönitz remarcava que "la flota submarina alemanya estaria orgullosa de tenir un Paradís terrestre, una fortalesa inexpugnable pel Führer, a qualque part del món".

Aquesta base secreta ha estat localitzada a la Terra del Foc ja que a l'arxipèlag hi ha un nombre incalculable d'illots i constituïa un amagatall ideal per aquest tipus d'instal·lacions. No és probable que s'hi portàs el Graal després del debacle, sempre i quan aquesta base submarina

hagués existit. Les recerques del Graal dels aris s'han orientat als Alps bavaresos, elegits pels nazis com a darrer reducte susceptible d'oferir una resistència perllongada.

Segons el "caçador" de nazis, Simon Wiesenthal, milers d'homes s'haurien arreglat a la regió alpina durant l'any 1945; el cap de la Gestapo, Ernest Kaltenbrunner, s'hi va refugiar; l'SD i l'RUSHA (Servei Central de la Rasa i la Colonització) hi portaren els documents secrets, sense parlar del famós tresor de l'Alemanya nazi que no s'ha pogut trobar mai i que el situen a diferents zones de l'Europa Central.

Aquestes històries de tresors amagats¹, que són susceptibles de qualsevol interpretació meravellosa, es barregen amb d'altres relats referents a misterioses centrals secretes nazis i d'altres organitzacions, com l'Aranya o la Internacional d'Estocolm, acusades de complot per tal de preparar la tornada d'Hitler (que no hauria més que desaparègut el 1945). Dins aquesta "mitologia" nazi és difícil desxifrar la veritat de la fantasia.

A través del dedal de les tradicions

esotèriques podem arribar al tema central" la gnosi amb la seva projecció més alta, a representada pel profeta Manés, el desenvolupament s'ordena d'una forma natural al voltant del catarisme, aparició neo-gnòstica característica de l'Edat Mitjana, i segueix amb l'estudi dels Templers. Després la gnosi degenera, amb la Rosa-Creu i els Il·luminats de Baviera, per ressorgir en el misteriós grup Thule.

Repassem alguns fets puntuals que el temps i les llegendes àries ens presenten. Els darrers dies del mes d'abril de 1945 alguns testimonis fan menció del vol misteriós, a la regió de Salzborg, d'un quattrimotor (un He-277 V-1 segons sembla) el destí del qual mai no fou conegut. Segons l'escriptor Saint-Loup, aquest aparell portà els iniciats de l'Ordre Negre en un refugi de l'Amèrica Llatina preparat amb antelació. Aquesta hipòtesi no ha pogut ser confirmada. L'altra interpretació que s'ofereix és que aquests "iniciats" foren transportats cap a l'Àsia: a Katmandou, a l'Himalaia.

El 2 de maig de 1945 una companyia de les SS "amb missió especial" composta únicament d'oficials

tancà la ruta Innsbrück-Salzburg per tal que un comboi baixàs del cèlebre Berghof (el niu d'àguila hitlerià) i obrí un camí enmig de l'avanç aliat. Aquest comboi arribà a la cruïlla de l'Isar la mateixa nit que Berlín capitulava i arrebegà, al seu pas, els elements de protecció; la columna va seguir la ruta en direcció a l'alta muntanya.

Quan arribaren al peu del massís del Zillertal, un petit grup d'oficials, triats amb molta cura, hi va col·locar un pesat cofre de plom, després d'una petita cerimònia a la llum de les torxes. Els responsables de la misteriosa càrrega partiren cap a la glacera d'Schleigeiss situada al peu de l'Hochfeiler (3.000 m.). És aquí, devora la muntanya de neu, on hauria estat enterrat el Graal de Montsegur, si fem cas de Rosenberg i dels teòrics nazis.

Però l'aventura no havia d'acabar aquí. La fressa no va estar molt de temps a propagar-se i nombrosos curiosos començaren la recerca dels tresors menys espirituals, encara que els resultats foren ben horripilants: se'ls va trobar horriblement mutilats, com el lloctinent austríac Franz

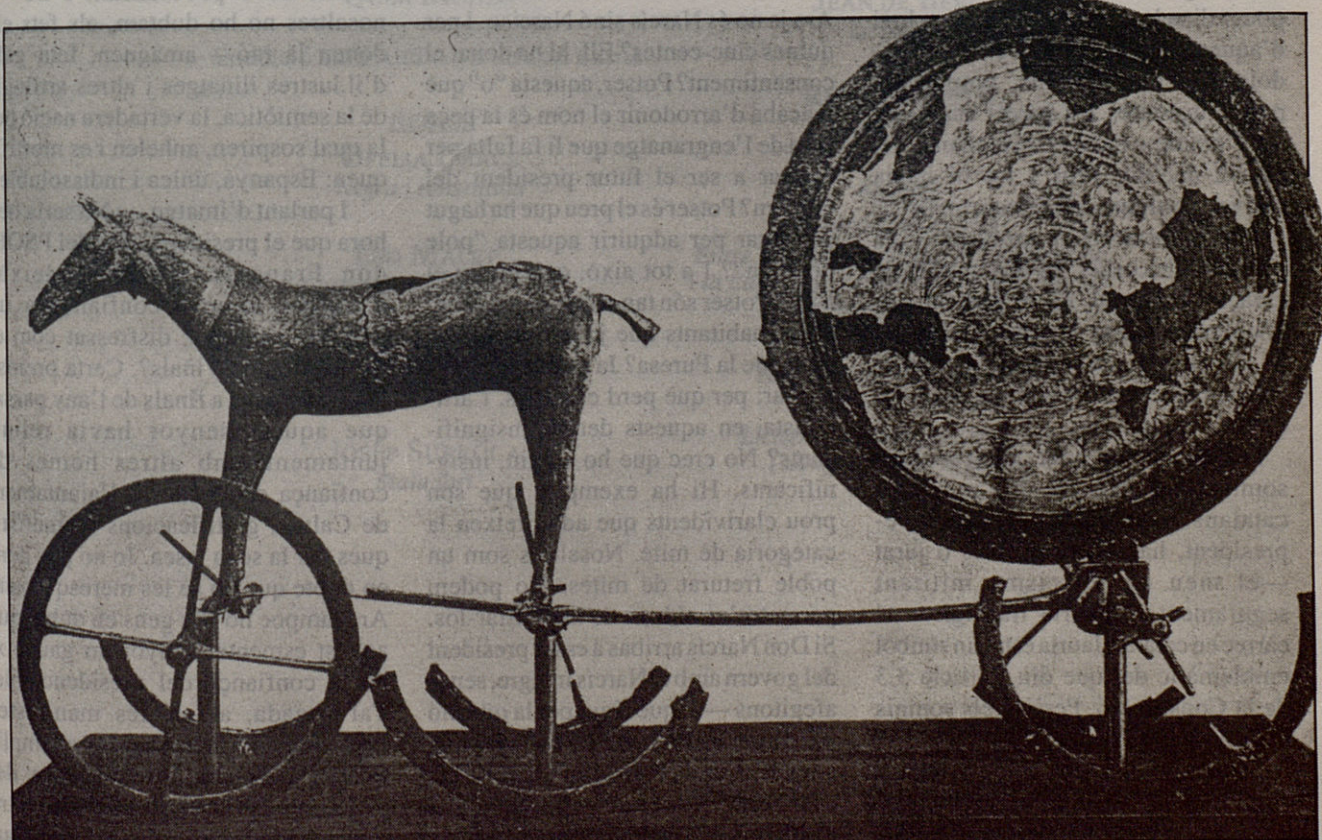
Gootliech, els alpinistes Helmuth Mayr i Ludwig Pichler, o decapitats com Emmanuel Werba.

Segons l'esoterisme hitlerià el cofre sepultat a la neu del glacier contenia les taules precioses de pedra "en escriptura embolicada", portadors del "missatge eternal dels Aris". Aquestes Taules de la Llei, destinades a servir de guia als sobrevivents dels

catadismes que ens prepara un probable conflicte atòmic, podrien ser restituïdes pel morà frontal del glacier als voltants de l'any 2000 i anunciar un "nou cicle de vida" per a la humanitat. Mentre esperam, els hereus secrets de l'"Ordre Negre" munten vigilància al voltant de la muntanya amb l'esperança de recollir la "darrera revelació"².

Notes

1. En trobam en moltes de les manifestacions misterioses relacionades amb ordres ben organitzats i que l'esperit popular ha anat alimentant. Al nostre país en trobam arreu: Els cartoixans, després de la desamortització de Mendizábal, una urna sostinguda per quatre pilars a un lloc misteriós. A una possessió del terme de Valldemossa hi ha una creu grossa al sòl i quan l'aixeques veus una cripta que treu una afilada punxa de llança. És el misteri dels tresors que la imaginació popular no deixa mai de compartir (Jaume Serra em facilità aquesta informació).
2. Pels tres articles elaborats hem consultat la següent bibliografia:
Saint-Loup: *Les Hérétiques*, París, Presses de la Cité, 1965.
Maurice Magre: *La Clef des choses cachées*, París, Fasquelle, 1935.
Michel Bertrand: *Le soleil des Cathares*, París, Edit. Atlas, 1982.
Jean Morkale: *Montségur et l'enigme Cathare*, París, France Luisirs, 1986.
R. Alleau: *Hitler et les sociétés secrètes*, París, Grasset, 1969.
J. M. Angebert: *Hitler et la tradition cathare*, París, Laffont, 1971.
J. P. Bayard: *La symbolique de la Ruse-Croix*, París, Payot, 1976.
Ch. Bernadac: *Le mystère Otto Rahn*, París, Grance-Impire, 1976.
A. Brissand: *Hitler et l'Ordre Noir*, París, Perrin, 1969.
R. Nelli: *Histoire secrète du Languedoc*, París, Albin Michel, 1978.
O. Rahn: *La Croisade contre le Graal*, París, Stock, 1964.
G. de Sède: *Le trésor cathare*, París, Julliard, 1966.

El Carro del Sol, del d'una tomba escandinava. Els càtars revivien la vella tradició solar europea.

De narcisos amb "o" i altres poncelles de primavera

RAFEL CRESPI

Acòlit lector:

Darrerament crec que abús de la teva paciència i et faig dipositari dels meus secrets. Bé, ja em passareu la quota que em pertoqui. Però, ara, he decidit de desvetlar-te'n un altre:

Fa temps que vull deixar de fer aquests articles monocromàtics. Estic cansat de burxar amb la meua agulla saquera aquells que ens HIPOTENQUEN LES CABÒRIES. Estic cansat de sempre parlar del mateix: de llengua i "qüestió nacional". M'hauria agradat, en el seu dia, fer una contribució literària al sempre apassionant tema de l'esfondrament de ponts per concatenació de causes i efectes gairebé desconegudes i enigmàtiques. O també pouar dins la vena lírica i fer un elogi d'aquests músics que, a canvi de pidolar-nos una almoïna, omplen de notes juganeres les parets esmusses dels nostres carrers ciutadans. Hi estava decidit. Fins i tot hi havia malversat alguns vots quaresmals.

Però torna-m'hi torna-hi, a la parada de les cebes. És una qüestió de caràcter personal, no hi puc fer res. L'obligació passa sempre per damunt la devoció i ara, tornen a quedar arraconats els efluvis lírics de flors, violes i englantines.

M'hauria agradat, ni que fóra somiant-ho, que els dos ministres catalans i, sobretot, el nou vicepresident, haguessin promès o jurat —el meu agnosticisme militant segurament hi hauria transigit— el càrrec en català. Hauria estat un símbol emblemàtic del que diu l'article 3.3 de la Constitució. Però ni els somnis et deixen ésser feliç.

I no només no ho he pogut somiar sinó que la realitat, la trista però autèntica realitat ha fet que al nostre vicepresident li hagin traduït el nom.

Narcis(o) Serra.

Ara ja no és Narcís sinó Narciso. I per quines cinc-centes? Ell, hi ha donat el consentiment? Potser, aquesta "o" que li acaba d'arrodonir el nom és la peça clau de l'engranatge que li fa falta per aspirar a ser el futur president del Govern? Potser és el preu que ha hagut de pagar per adquirir aquesta "pole position"? I a tot això, què hi diu el PSC? Potser són tan sucursalistes com altres habitants que jo em conec del regne de la Puresa? Ja sé que algú pot pensar: per què perd el temps, l'articulista, en aquests detalls insignificants? No crec que ho siguin, insignificants. Hi ha exemples que són prou clarividents que adquireixen la categoria de mite. Nosaltres som un poble freturat de mites. No podem permetre'ns el luxe de malgastar-los. Si Don Narcís arribàs a ésser president del govern amb el Narcís íntegre, sense afegitons —ni que sigui per la qüestió d'imatge, és de tots ben coneguda la poca filia de què gaudim els catalans a la resta de l'estat— potser algun anònim ciutadà, messetari de naixement o d'adscripció mental,

morador d'alguna dependència pública o privada de les nostrades administracions o negocis, arribaria a entendre que no és el mateix Francisco que Francesc, José que Josep, i per ventura, qui sap?, estaria en condicions d'entendre altres coses.

Qüestió d'imatge, diran... La cançoneta de sempre: val més ésser a Madrid, a tallar el bacallà, amb un Narciso que defensar estèrilment postures localistes i testimonialistes. La coneixen, aquesta musiqueta? Sembla extreta del "hit parade" més electoralista. Ara aviat la sentireu entonar de bell nou. És la solfa preferida d'aquells nacionalistes que essent-ho i proclamant-s'ho —nosaltres no ho dubtam, els fets els donen la raó— amaguen, fent gala d'il·lustres llinatges i altres artilugis de la semiòtica, la vertadera nació per la qual sospiren, anhelan i es mortifiquen: Espanya, única i indissoluble.

I parlant d'imatge... ¿No seria ben hora que el presidenciable del PSOE, don Francesc Obrador, deixàs d'atorgar la seva confiança a un gonellista tan poc disfressat com el Sr. Rodríguez Viñals? Certa premsa local afirmava a finals de l'any passat que aquest senyor havia rebut, juntament amb altres homes de confiança d'Obrador a l'ajuntament de Calvià, gratificacions crematístiques per la seva tasca. Jo no pos gens en dubte que no se les meressuessin. Ara tampoc no pos gens en dubte que aquest esmentat senyor no gaudeixi de la confiança del presidenciable. Tal vegada, ateses les manifestes intencions normalitzadores exemplificades pels equips de govern del PSOE, hi hagi la possibilitat d'un altre interrogant: Paga la pena dissimular, o no? □

EDICIONS DE LA MAGRANA

DIA DEL LLIBRE '91

NOVA COL·LECCIÓ: «LA VEU»

CARLES CANUT
Illeix
JESÚS MONCADA

ANNA LIZARAN
Illeix
PERE CALDERS

ÀNGELS BARCELÓ
Illeix
QUIM MONZÓ

Coedició amb Audio-Visuals de Sarrià

NEGRA

OFÈLIA DRACS
Negra i consentida

LEO MALET
Carrer de l'Estació, 120

RUTH RENDELL
Judici de pedra

JOSEP SURROCA
Mala sort

NARRATIVA

SÍLVIA AYMERICH
Berlin Zoo

JAUME BENAVENTE
El factor climàtic

DAVID COLOMER
Prèssecs i Dièsel

MARRANA

JEAN DE BERG
La imatge

RUBÉN METTINI
10+1 nits

ASSAIG

JORDI CASASSAS
Entre Escil·la i Caribdis. El catalanisme i la Catalunya conservadora de la segona meitat del segle XIX.

ROLANDO DEL GUERRA i

GENOVEVA GÓMEZ
*Llengua, dialecte, nació, ètnia.
(Llengua i poder a Itàlia)*

Antoni Ferrer (Joan Ismail): La nova poesia valenciana

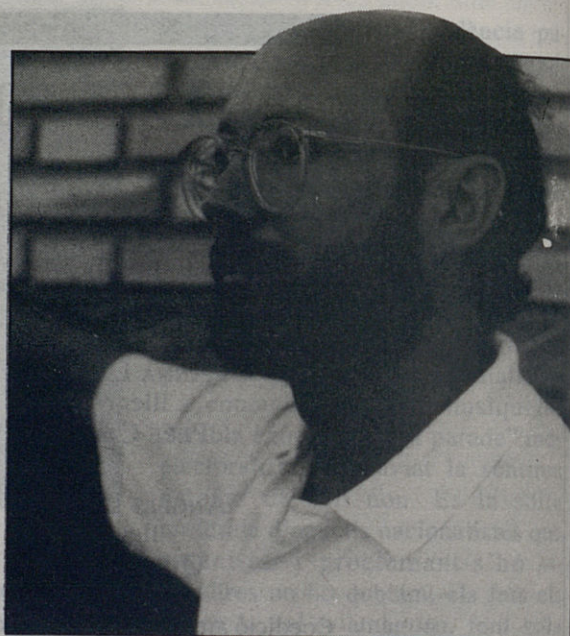
MIQUEL LÓPEZ CRESPI

DOGAL D'ULLS INFINITS

*"l'ondina que en la font freda
el bell cos banyava nu"*

Com aquests versos del nostre Teodor Llorent, Antoni també ha vist l'ondina. On puga raure ara?, és el planteig del poemari. La recerca comença a la mar, la seua mar de Cullera. Les aigües, però, li diuen que se n'ha anat a Ciutat. València n'és l'amagatall, gran en tant que no hi basten prou ulls. L'àngel sant Martí, l'herald del color, l'acompanya fent-li veure que l'ondina, ençà d'haver-se allunyat de les ones, és fosa en forma de llàgrimes als ulls de tothom. L'herald s'acomia amb ales de set colors i Antoni roman assabentat que en cadascú hi ha l'ondina. Nunci seu, a tothom ens crida perquè hi restituïm l'orgull de mostrar-la.

LLUÍS BUOSSO I GALERA

Antoni Ferrer, "Joan Ismail".

El poeta

Vaig néixer a Cullera l'any 48. Estudie Física a la Universitat de València. L'any 71 comence a exercir com a professor de BUP. Dos anys separat forçós de la professió (darrers temps del franquisme) per motius ideològics. L'any 77 me'n vaig a l'estranger. Un any, entre França i Suècia.

L'any 64 morí la meua mare. Fou un colp que no esperava i encara a hores d'ara m'acompanya el seu efecte torbador.

Dues filletes: Maria i Elisabet. En tornar de l'exili recomence la meua antiga professió d'ensenyant, l'activitat política i inicie la tasca literària pels volts del 83. Des de llavors faig poesia. No he gosat d'escriure en prosa, potser per manca de temps, potser per por a sortir-me d'allò on crec que m'hi trobe a mi mateix d'una manera

més clara (els poemes, el poemari). Algun dia ho faré...

En 1985 m'atorgaren el premi de poesia "Ciutat d'Alberic" pel poemari, encara inèdit, *Cruïlles amb verdet*. L'any següent rep dos premis poètics: el "Tardor a la Valldigna" i l'"Ausiàs March". L'any 87 són editats ambdós textos premiats: *Dogal d'ulls infinits* i *Gavines perdudes*. El mateix any el Ministeri d'Educació i Ciència em fa una menció d'honor pel poema "Enfora, el vent". Quede dues vegades finalista (anys 88 i 89) al certamen poètic "Senyoriu de Beniarjó".

L'any 1990 és editat el llibre de poemes *On l'han posada?*, en versió bilingüe, a Madrid.

Possiblement l'any 91 veuré aparèixer una altra col·lecció de versos a les Edicions de La Forest d'Arana (ciutat de València): *El silenci d'una ona*.

*Que les deslluïdes i rallades pells
aviat foragiten tintes de les plomes
tiranes*

*i que
les nits del dubte i de l'alcohol rebel
es facen aliades dels rebels
a cop de xiulet o assot.*

*Que els opulents titelles d'aquest
temps
no arriben a jugar la partida final.*

On l'han posada?

On l'han posada? consta de dues parts diferents amb un lligam comú: l'exili.

Exili respecte a la persona amada i desapareguda per sempre més. Exili respecte a la pàtria envaïda, perduda.

Un primer exili sense esperança. Un segon amb l'esperança de retornar-hi.

Una elegia amb dues motivacions

distintes en el temps i en el contingut. Escrites, també, en períodes separats en el temps i en el sentiment.

En veritat no hi ha molta relació entre *On l'han posada?* i la meua obra anterior o posterior. És un fet aïllat, quant a la temàtica i, potser, quant a l'estil. Un estil, podríem dir-ne "existencialista" en la primera part de l'obra: la mort tractada d'una manera directa, descriptiva, parlant-li de tu a tu. Sobtat per ella, irat per ella; escopinant-li el coratge, la tristesa i l'amargor en forma de paraules. Ara i adés, però, hi ha tendresa en el record d'aquella persona que visqué al meu costat: la meua mare. M'ha fet adollar un riu de llàgrimes aquesta escriptura. Justament aquesta era la meua pretensió: palesar en la tinta d'unes pàgines, el dolor i la llàgrima, la immensa ombra que aquella mort deixà caure damunt meu.

La qüestió de Palestina (terra perduda) com a llar entranyable i meua que el tirà m'ha furat, constitueix la segona part del llibre.

És un conjunt de versos, aquesta segona part, més líric. Hi recull una certa esperança, una il·lusió pel retorn.

Volia servir totes les llàgrimes vessades i ara ho he fet entre les pàgines d'*On l'han posada?*

És la sang que va prenyar la terra.

Les roges gotes

espesseïdes pels trencats delers i per la ràbia,

gotes

que regalimen, clapotegen, ressonen i ens encaren vers els perpetus somnis, encara.

Les vermelles gotes surant per sobre el fang de la solemne amnèsia i de la llei indigna,

i marcant-nos

inesborrables solcs, indrets

on esmolar destrals i glavis.

És la sang que se'n fuig del fossar i bull encara

i com li sap greu de veure tanta pena i tant d'oblit.

És la sang que ens reclama cossos,

crits.

i llargues flames.

Oblits i manaments sagrats i pous de boira per abatre els enlairats caps pertot

arreu.

Fossars amagats per amagar la història.

Fossars

d'on brollaran clavells

enramellant de mangra aquesta terra nostra.

Gavines perdudes

A *Gavines perdudes* tracte l'eterna qüestió de l'amor i el desamor, del pas del temps i les mosses que aquest pas produeix en tota obra, en tota relació. És una breu autoanàlisi, psicoanàlisi, de certs moments de la meua existència. Quan vaig veure una gavina, sola, sens rumb, planejant terra endins per sobre camins de fang. Una Gavina perduda com jo mateix quan comencé a escriure els poemes que reberen el premi "Ausiàs March", l'any 86.

A *Dogall d'ulls infinits* faig un repàs vital, altra vegada. No obstant, ara el que em preocupa és la possibilitat de gaudir lliurement la vida, sense malmetre res. No pot ser, això, tenim sempre a l'aguait, damunt nostre, un dogal de repressió de censura, el "què diran?", de tradició fins i tot, de tendresa íntima que es resisteix a ser contaminada, etc. Sempre el Dogal d'Ulls Infinits encalçant-nos, ofegant-nos.

El corrent realista

Pense que jo em dec d'inserir en el corrent realista, al País Valencià. Els meus padrins, i admirats, són Vinyoli i Martí i Pol aquell del "mort amb la mirada viva".

Hi ha molts corrents i molts poetes, per sort, que a hores d'ara renaixen o reprenen la paraula. Una paraula tendra o forta, senzilla o complicada, compromesa o culturalista, sempre delicada, pensada.

Corrent realista, corrent retoricista, corrent transformacionalista o experimental. Hi ha prou corrents. Bon senyal.

També apareixen revistes de poesia; quaderns que van consolidant-se (d'altres s'han dissolt). La revista

"Tuacte" de la Marina Alta, "Daina" a València, les plaquettes de "La Forest d'Arana" a València, les edicions de la Guerra a Alzira... a banda de les ja conegudes.

Molts poetes joves: Josep Mir, Roda, Verger, Teresa Pascual, Joan V. Clar (desaparegut a hores d'ara), Maria Fullana... a banda dels que encetaren aquests anys de jove i nova poesia, ja sabem: Jàfer, Navarro, V. Alonso, Pere Bessó, Josep Piera, etc.

Escriptor compromès

Jo, Joan Ismail, en gran part sóc un escriptor compromès. Diguem-ne un activista de la poesia social. És per això que he escrit un cert nombre de poemes en aquesta direcció i més recentment la part dedicada a Palestina en *On l'han posada?* Jo havia estat, i ho sóc encara, un amant de la poesia "oriental". Em van copsar certs poetes àrabs: Tawfiq Zaiiad, Fadua Tukan, Darwish... tots ells poetes "socials". També Nazim Hikmet.

És clar que surten problemes en aquest tipus de poesia. Has d'anar amb molta cura per tal de no caure en un estil estereotipat o en algun detall "polític". Això és greu. Te ho prenen en compte amb tota la raó. Hem d'anar sempre més enllà. Has de fer un poema bell, nou, actual, en parlar de l'eterna qüestió de la lluita per un món millor, per uns drets... temes tan a la mà que en qualsevol periòdic hi són cada dia. D'ahí la nostra dificultat.

Així mateix hem d'afrontar el problema d'ésser mal mirats per tots els qui no comparteixen el teu propi parer. Vull dir en açò aquells qui manen en editorials, revistes, TV, etc.

En un altre sentit la nostra dificultat més seriosa potser siga la d'encarar els nostres errors o mancances, les desfetes del món que vivim on no hi ha ja terra ferma...

Hem d'anar, dic, amb tanta cura. I pensar que hem de fer, al fer la poesia, l'autoanàlisi crítica i a l'ensems donar alè a aquells que encara lluiten sense defallir.

L'ofensiva del capitalisme

És un món el que ens pertoca viure, certament consumista, alienat. Que

va morint, cercant debades el triomf inassolible. Vivim plens de deutes, de furts, de bon menjar i bones misèries carregades a l'esquena. O a l'ànima.

Món de "mass media", d'ordinadors, d'ofensiva del capitalisme més atroc i hipòcrita. Sí, això és cert.

Malgrat tot, la poesia té un paper. Potser és el darrer reducte on l'esperit ve a esplaïar-se.

Encara recordem—recorden—els poetes quan moren: Barral, Gil de Biedma, Borges, Ritsos. Serveixen una certa notícia. Serà perquè moren?

L'últim castell on amagar-nos per pensar serenament en el caos d'aquest sense-sentit que cada jorn trepitgem.

L'últim alè per on s'enfugen les visions més íntimes.

L'última prova de bellesa dels mots en uns carrers plens de baralles, mortals.

L'últim plaer, encara, al costat dels perfums i de la dona?

Que mai no acabe la contradicció

que ens fa rutil·lar

ni els donem cap raó a les espesses

normes

multiplicades cada minut

ni al pa que rareja

per a milions, i abunda

per a uns quants.

El vell fantasma

Estic fent noves coses. Assage certs canvis d'estil. Pose al dia velles coses que n'agraden. Escorcollant, com sempre, el pas del temps i el caliu de la sang.

Ara mateix, tres poemaris escrits, acabats.

La ciutat es fa gran entorn la deshumanització de les ciutats i la ruïna de les aldees i els costums més propers en el temps.

Got de temps: un petit relat entorn el pas del temps i les geografies recorregudes.

El vell fantasma: altra vegada el record, les ombres despenjades...

Llegesc, o rellegesc, tot allò que fins ara no havia pogut fer: Barnes, Hafiz, Foix, Wilde, Hölderlin, Pavese, Pessoa, Vinyoli, Riba... i els novel·listes castellans contemporanis. □

PREMIS de NARRATIVA

fundació **santa maria**

1991

El Patronat de la FUNDACIÓ SANTA MARIA convoca el vuitè concurs de llibre infantil EL VAIXELL DE VAPOR i el segon concurs de llibre juvenil GRAN ANGULAR

EL VAIXELL DE VAPOR

1er premi 1.000.000 ptes.

Finalista 200.000 ptes.

Extensió: 50 folis a doble espai

Gran Angular

1er premi 1.000.000 ptes.

Finalista 300.000 ptes.

Extensió: 100 folis a doble espai

- El termini d'admissió d'originals es clourà el 15 de setembre
- L'import dels premis és a compte de drets d'autor
- Les obres premiades seran editades per EDITORIAL CRUÏLLA
- Els originals han de ser escrits en llengua catalana

C/O editorial **cruïlla**

Informació: Balmes, 245. Telf.: 237 63 44. 08006 BARCELONA

El teatre de M. López Crespí

ANTONI SERRA

D'entrada, podem començar dient que Miquel López Crespí és un pobler sense gaire límits voluntàriament acceptats i que el llibre *Homenatge Rosselló-Pòrcel* obtingué el Premi "Ciutat d'Alcoi" 1984. El títol, just el títol, ja ens podria determinar un nivell de lectura i descobrir la intencionalitat de l'autor, sobretot si no oblidam la data de naixença i de mort del poeta, 1913-1938, i els llocs on es varen produir: Palma i el Brull (Osona). És important tenir-ho present, com a fites en el temps històric, perquè, sens dubte, López Crespí s'hi ha basat com a punt de referència per a ambientar-nos mentalment l'escena.

Cal, doncs, familiaritzar-nos amb els fantasmes d'*Homenatge Rosselló-Pòrcel*, perquè, malgrat les eufòries, tal volta hereves de noucentismes ressuscitats, són fantasmes ben vius, ben presents, ben actuals... encara que costi reconèixer-los dins nosaltres mateixos, perquè probablement preferim arraconar-los i oblidar-los.

Fa alguns anys que vaig escriure també un text informal per a la primera obra de Miquel López Crespí, un llibre de narracions titulat *A preu fet*. D'aquell temps de bruixes a aquest d'ara de reformes han passat no poques coses. López Crespí, després del seu primer llibre, després de *La guerra just acaba de començar* (1974) i després d'*Autòpsia a la matinada* (Premi de Teatre Ciutat de Palma) ha restat en silenci un llarg període, durant el qual s'ha dedicat bàsicament a la política activa. ¿Què ha passat, mentrestant, en aquesta terra culturalment calcinada, políticament destrossada i socialment desencicada i indefensa? Jo no sé si

Miquel López Crespí, al mur on foren afusellats els comuners. París 1989.

qualque dia se n'arribarà a escriure la història, amb pèls i senyals (i no em referesc tan sols als de baix ventre), o si la cosa es farà d'acord amb la tradició i el costum: cada triomfador (llegiu: individu amb prou poder i amb prou diners com per tenir prestigi, és a dir, que fa bones les paraules de fra Anselm) l'escriurà segons les seves necessitats personals. Estic per dir que serà així, quasi segur. És el fatum, com deien els nostres avantpassats els clàssics, de cada dia més oblidats.

Així i tot, al marge d'objectivitats i de subjectivitats, beneïdes paraules que tothom empra i tothom buida de contingut, cal detenir-se en uns quants esdeveniments de l'època

o, si més no, enumerar-los. Com diuen Arcadi i Lleó (personatges de l'obra de López Crespí), "ni un llum encès. Ni una finestra oberta. Només la cortina grisa dels quatre murs del cos i la cicatriu multiplicada dels forats closos". Doncs, encenguem alguns llums, obrim qualque finestra i enretirem la cortina grisa, encara que hi hagi probabilitats de trobar-nos amb murs i més murs, igual que al paradís kafià. Per què no?

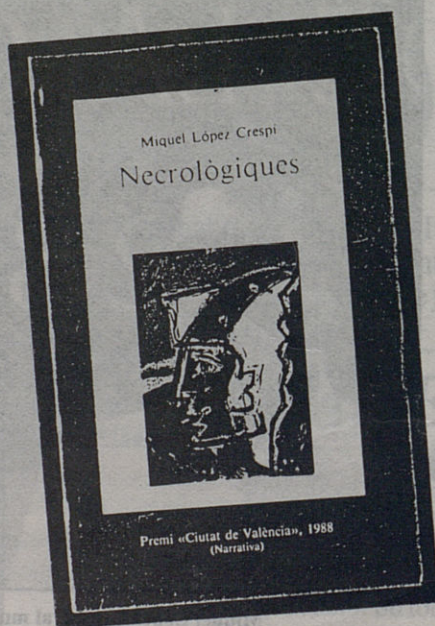
El temps, encara que no ho sembli, no ha estat paralitzat dins un espai immòbil i grisós. El franquisme no va caure, sinó que morí i l'enterraren sota una llosa de no sé quantes tones. De tota manera, n'ha quedat —com les religions— l'herència nostàlgica

dels fetitxes. Els vells personatges, com a la comèdia de *dall'arte convertida en drama*, s'han camuflat, s'han canviat de camisa, s'han pentinat de diferent manera i han tingut cura d'esborrar tots els rastres externs i antics. Fins i tot, han substituït oficialment la Doris Day per la Bo Derek, i han començat això que n'han dit la reforma. Naturalment, la reforma ha comportat que qualcú hagi hagut de desaparèixer per les bardisses. I és que l'individu, ja se sap, és efímer, però els oportunistes i els oportunismes romanen, no volen perdre el protagonisme.

I ha estat curiós això que hem vist durant aquest temps. Els joves de la resistència, de la clandestinitat, a hores d'ara ja no tan joves ni tan resistents, han anat renovant les biblioteques casolanes i personals, per exemple. Abans d'haver pogut pair l'embafada de Trotski, Bakunin, Marx, Engels, Lenin, Baran, Chomski, Sweezy, Bettelheim, Goldmann, etc., els han llevat de les prestatgeries i n'han fet foguerons — populars, és clar — a qualsevol festa de Sant Joan o de Sant Antoni, segons les contrades. Els buits que els llibres han deixat, probablement han estat ocupats per uns altres de bruixeria, esoterisme, quiromància... S'ha produït el canvi, efectivament. I la "culturització" de les masses a través de la televisió molts de pics ens ha semblat un orgasme de cada vegada més generalitzat. Tal volta ha passat únicament que aquestes dates han coincidit amb les del pagament dels darrers terminis d'electrodomèstics, encara que, tot seguit, s'hagin presentat més paranys: el segon canvi de cotxe, la segona residència, etc.

I ha estat en aquesta època de felicitat sense rebels, malgrat l'atur, que ha tornat a comparèixer Miquel López Crespí.

I ha ressorgit amb força, amb embranzida, i ha guanyat tota mena de premis literaris: teatre, narrativa, poesia... No és que a mi m'emocionin gaire els premis, perquè, al capdavant, tenen un valor circumstancial, accidental, independentment de

l'econòmic, que és el que importa. Són, però, una forma "normal" de cridar l'atenció dins una cultura "anormal" com la nostra, i cal acceptar-los amb la transcendència que permet qualsevol competició social, és a dir, amb el valor passatger d'un campionat esportiu. A qui importa avui Tarrés, el cap de ferro, o Primo Carnera?

Això ho sap molt bé López Crespí, evidentment...

I ho sap també un altre amic escriptor, Ignasi Riera. Tal volta per aquesta raó va escriure com a pòrtic d'*Històries per a no anar mai a l'escola*, que López Crespí "ha entès els preceptes ètics d'un compromís polític sense compensacions". Afir-

mació a la qual jo afegiria, a més a més, per si no s'hagués entès del tot la suggerència, sense competicions. Bastaria llegir aquesta obra de teatre per a descobrir la finalitat que l'autor persegueix. Una obra difícil, de gran complexitat, d'experimentacions escèniques prou interessants (complementacions mútues dels sons, dels personatges, de les paraules, lligades en un "cos únic" de ritme trepidant), però que conserva en tot moment el compromís amb el món en què pretén incidir, el compromís del mateix autor.

"Els fills dels senyors tenen pixera!" he llegit en el text original, com a expressió unànime de tots els personatges, però David contesta: "Investiguen un «nou» classicisme. L'«art intemporal», en diuen, «cop-sador d'essències»". En volem més, d'evidència?

El teatre a Mallorca

Cal, advertir, a més, que el teatre de López Crespí no és el teatre a què ens té acostumats la Mallorca pretesament culta, durant quaranta anys d'avorriment i de rutina. El teatre mallorquí —Forteza, Mas, Segura, etc.— és pura gasòfia, una escòria estricta o un carall de sentimentalisme popular. Els autors, en aquesta terra insular dels Països Catalans, sembla que només han tingut una obsessió, i no precisament eròtica, sinó eixorca: ridiculitzar d'una forma barroera el mateix poble. I els intents seriosos o, si més no, amb voluntat i ambició crítica, d'oferir des de l'escena una panoràmica més avançada i progressiva no han tingut un accés normalitzat a les taules d'un teatre. Tampoc no han tingut el suport de les institucions, ni del públic ni dels crítics, si és que a Mallorca es pot parlar de crítica, aquesta entelèquia angèlica. És el cas d'Alexandre Ballester amb *Dins un gruix de vellut* o *Massa temps sense piano*. És el cas també de Llorenç Capellà amb *Bolles de colors* o *El pasdoble*. I serà el cas, com ja va passar amb *Autòpsia a la matinada*, de López Crespí amb aquest *Homenatge Rosselló-Pòrcel*.

Max Frisch va escriure a *Mein name sei Gantenbein*, que "va romandre fins al final a la cambra de literatura del Reich". A quina cambra de literatura ens deuen haver condemnat ara? La mediocritat que, no fa gaire, rebutjàvem tots —els triomfadors d'ara, també— està institucionalitzant-se. És la victòria de l'home gris sobre Manhattan y Woody Allen? Ja ho deia aquella cançó nacional espanyola (nacional-sindicalista, potser?) de l'any tirurany, "Carmen de España, valiente, Carmen de España, valiente, Carmen con bata de cola/ pero cristiana y valiente, Carmen con bata de cola/ pero cristiana y valiente", ¿talment la cultura institucionalitzada ara, premeditadament cristiana, vaticana i pontificia, a més de decent i casta? Perquè la decència i la castedat no tenen res a veure amb el sexe, sinó amb l'esterilització pasteuritzada del cervell.

No crec, però, que *Homenatge Rosselló-Pòrcel* tenguí un lloc entre les consignes, com un sant de guix comprat a Olot, de la institucionalització cultural. Li manca resignació, paciència i els vots necessaris —i què en faríem de la monja de Diderot?— per a la reforma. Aquest és ara, i gairebé sempre, l'únic pecat cabdal que no es pot perdonar ni commutar.

I així, lentament, a poc a poc, les hores que estimaven han tornat més pàl·lides. S'han mustiat. Com un pétal de rosa entre les pàgines d'un llibre antic. Una primera edició de

Brecht tal volta? Perquè si la merde! d'Artaud i la crítica despietada de Brecht foren assimilades per la societat burgesa i desenvolupada de l'Estat francès i d'Alemanya i per les cultures nacionals respectives, els trencaments innovadors i revolu-

cionaris —sempre que no siguin superficials o epidèrmics— estan condemnats entre nosaltres a restar paralitzats a la prehistòria de la cultura catalana.

Tenim tant de temps per a morir de fàstic, gràcies a la maleïda rutina...

L'església social nostrada, feta de randes, roquets creus alçades (i gràcies que no siguin gammades,

però els en podríeu demanar noves als xuetes del pare Garau o als que figuraven a les llistes blaves del 36) i sermons dalt trona, no permet gaire la diversió i l'hetero-dòxia. López Crespí, amb *Homenatge Rosselló-Pòrcel*, intenta d'animar un poc l'ambient. Més o menys, com ha passat sempre. Potser ho aconseguirà, no ho sé. Potser qualcú se n'escandalitzarà, qualcú altre arrufarà el nas i, fins i tot, pot enfurismar-se. Crec, però, que la majoria adoptarà l'arma de sempre: el silenci i el menyspreu. Per a un escèptic, això és la vida, la vida provinciana i mimètica. Molts de segles enrere, Marc Aureli ja ho va dir als *Soliloquis*, "no hauran passat deu dies, quan et consideraran com a un déu aquells mateixos que ara et tenen per una bèstia i per un simi". Així pot arribar a ésser de vel·leïtosa la persona humana.

L'important, a fi de comptes, és la feina que hom fa. La pròpia lluita. L'exercici inquiet i disconforme, la capacitat de qüestionar-ho tot i d'acceptar-ho tot amb estoïcisme, sense arribar, però, a posar-hi l'altra galta, i tenir el pensament sempre obert a la curiositat. L'important és, ara i ací, l'*Homenatge Rosselló-Pòrcel*. □

Antoni Serra és escriptor i crític literari.

hilarario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:

Blocs impresos de factures,
albarans i rebuts.

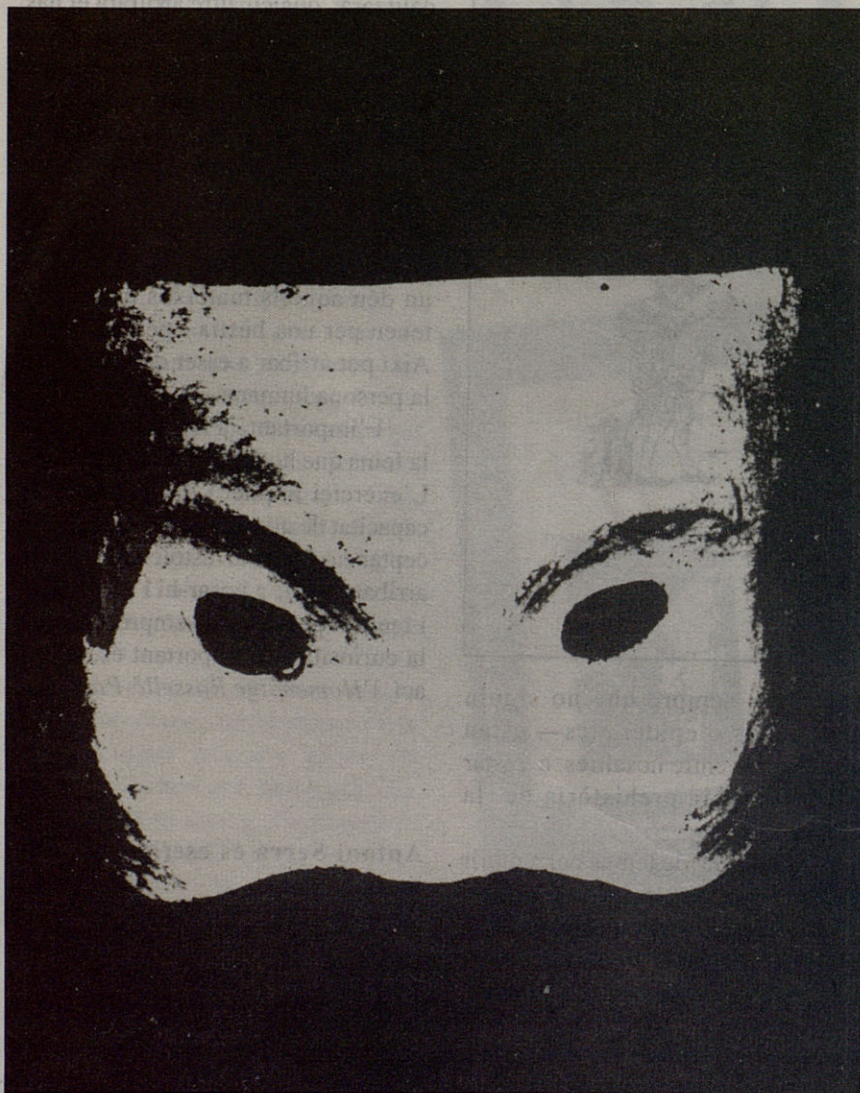
C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72

Palma de Mallorca

C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

Deu anys de teatre a Palma

SANTI ADROVER

Han passat ja deu anys d'ençà de la primera edició del Festival Internacional de Teatre de la nostra ciutat.

Des que s'alçà el teló per primera vegada fins a la darrera posada en escena hem tengut l'oportunitat de presenciar quasi un centenar d'espectacles. Uns de més interès que uns altres. Malgrat això, el Festival ha gaudit d'un bon nivell.

Per la Sala Magna del nostre Auditorium han passat monstres de l'es-

cena, tant d'àmbit nacional com internacional. La llista seria interminable.

El significat d'aquests anys és prou gran com per fer-ne una petita reflexió. No és cap novetat dir que el teatre és una de les manifestacions culturals més importants de la història de la humanitat. La importància del teatre està ben lligada a la de la nostra vida. És conegut l'axioma que el teatre és vida, i que la vida és un gran escenari

teatral. Molt sovint no podem saber quan comença una i acaba l'altre.

Els tres elements, autor, actor i públic han estat presents durant aquesta dècada. Hem escoltat excel·lents textos d'autor, hem estat testimonis de maravelloses interpretacions. Però, i el públic? Per una ciutat amb poca tradició i expectació teatral com Palma, aquests anys han suposat la integració definitiva del tercer element, el públic, que ha passat a formar part del propi espectacle. En aquest sentit, la nostra ciutat ha demostrat estar preparada i ser capaç, cada vegada més, d'entendre el missatge viu, intens i ple de força de l'autor a través d'una bona interpretació.

La lògica del binomi teatre-vida és ja indubtable, perquè els homes som autors, intèrprets i públic de la nostra existència.

Sempre s'ha parlat de la crisi del teatre (com també de la d'altres arts), però en tant que el teatre necessita dels homes, mentre hi hagi homes existiran les màscares.

Hem vist i escoltat contes, somnis d'una nit d'estiu, testimonis d'una guerra, soliloquis i monòlegs. Hem presenciat la força i amargura d'un poble, una història d'amor, i un país de meravelles. I ho hem fet amb interès, amb incredulitat, amb alegria, amb tristesa o amb tendresa. Però també conscients que nosaltres tenim molt a veure en tot això. Perquè nosaltres, amics meus, també som un Mistero Buffo, som Arlecchino, cridam Irrintzi, vivim dins un Gran Màgic Círcus, i també estimam com Cyrano... □

Les Biblioteques de Menorca segons l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria

JAUME BOVER

La inexplorada història de les biblioteques menorquines compta amb un testimoni poc conegut: les referències que sobre aquestes institucions va incloure l'Arxiduc Lluís Salvador a *Die Insel Menorca*,¹ part de l'obra *Die Balearen in Wort und Bild*.

Es tracta d'un conjunt de dades aportades a l'Arxiduc pel bibliotecari Miquel Roura i Pujol, algunes força interessants.

La biobibliografia de Miquel Roura ja és prou sabuda. Aparegué en forma de nota necrològica a la "Revista de Menorca" escrita per Francesc Hernández Sanz, i després utilitzada per Agustín Ruiz Cabriada. La producció de Roura ha estat identificada a *Balearica*²; per ella es veu que era un home afeccionat a les biblioestadístiques, entre altres currolles professionals.

Les notes de l'Arxiduc, disperses dins la densa obra, fan referència de forma especial a la Biblioteca Pública de Maó³, de la qual n'era director l'esmentat Roura, amb alguna breu al·lusió a les biblioteques eclesiàstiques de Ciutadella. Resulten interessants les observacions sobre les desapa-

regudes biblioteques conventuals, els fons bibliogràfic de les quals, molt minvat, arribà a la Biblioteca de Maó; així com la dada sobre una experiència insòlita: l'obertura del centre maonés els diumenges i festius entre 1883 i 1885. Aquesta pràctica que avui encara mantenen els països socialistes i els que tenen una democràcia cultural altament desenvolupada, col·loca a Maó com una pionera històrica en els

serveis bibliotecaris socialitzats. També resulta vàlida la constatació que el mal èndemic de la probresa pressupostària que pateixen les biblioteques ve de molt lluny.

Oferim tot seguit quatre textos de l'Arxiduc. Els incunables i els llibres del segle XVI han estat identificats, car la forma en què Roura els descriu, via Arxiduc, resulta avui un poc obsoleta i difícil.

Text 1

*En cuanto a libros, por lo general se lee poco. Sólo hay una biblioteca, la Biblioteca Pública de Mahón, que cuenta con 13.526 volúmenes, y que resulta, no obstante, poco visitada, salvo en verano gracias al agradable fresco que reina en ella. La Biblioteca del Sminario de Ciudadela, con 7.000 volúmenes, atiende exclusivamente a las necesidades de esta institución. Además de la Biblioteca Episcopal se cuentan asimismo otras, particulares, con 1.000 - 2.000 volúmenes, entre las cuales no parece existir ninguna digna de especial mención.*⁴

Text 2

Gastos anuales de la Biblioteca Pública de Mahón sufragados por el Estado

- 1) Bibliotecario o Director 2.000 pesetas
- 2) Ayudante 500 pesetas
- 3) Material 500 pesetas

*En total sueldos y material): 3.000 pesetas*⁵

Papers pintats

Marcas i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

Text 3

El antiguo monasterio de San Francisco es usado ahora como Casa de Misericordia o asilo. Incluso, Instituto de Enseñanza Media y Biblioteca, estos últimos ubicados en el antiguo refectorio. Uno de los lados del claustro está cerrado desde 1886, habiendo sido añadido a la biblioteca, en constante expansión, para que ésta disponga de más sitio.

La Biblioteca de Mahón fue fundada a raíz de una orden real del 21 de noviembre de 1861 e iniciada por el subgobernador D. Agustín Sevilla con la aportación de 9.600 volúmenes procedentes de los siete monasterios de la isla. Adjudicada al Ministerio de Fomento primero, fue confiada pronto al cuidado del Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Anticuarios, y abierta al uso público el 30 de junio de 1867. Por falta de bibliotecario fue cerrada en varias ocasiones, hasta que en julio de 1874 fue encomendada al diligente y responsable bibliotecario actual don Miguel Roura y Pujol, quien ha cuidado de que permaneciera siempre abierta desde entonces. Ha sido

él también quien se ha ocupado en preparar un catálogo de los volúmenes existentes, obra que está en puertas de concluir. Es de lamentar que haya contado siempre con tan pocos medios; en los años 1864 y 1865 fueron asignadas a la Biblioteca 250 pesetas anuales; en 1876-77 la dotación se elevó a quinientas. Como aportaciones singulares tenemos la que efectuara la Diputación Provincial de Baleares por un monto de 2500 ptas. destinadas a la compra de libros; en 1873 la de 750 ptas. y en 1877 la de 375 pesetas con fines adquisitivos y, sobre todo, para la encuadernación de los tomos existentes. En 1882 fue el Ayuntamiento de Mahón el que concedió una subvención, única, de 125 pesetas. Mil seiscientos tomos de los 9.600 procedentes de las viejas bibliotecas fueron enviados por orden real al Seminario Diocesano; quedaron, pues, ocho mil, número que ha venido aumentando entretanto hasta los 13.526 actuales. De las nuevas adquisiciones, 1408 lo fueron por compra; 1423 como remesa del Ministerio de Educación, 2414 en calidad de donación de ciudadanos ⁷varios, 180 proceden de la disuelta sociedad Centro Agrícola Menorquín, y 101 han sido enviados por el Congreso de Diputados. Entre las donaciones destacan la de don Francisco Andreu y Pons, de Mahón, en los años 1866 y 1867, compuesta ante todo de obras científicas, y la de don Juan Hernández y Basolini, también en 1866, de 709 tomos, en su mayor parte libros de Medicina. Los libros están clasificados en seis secciones, a saber: Teología, Derecho, Ciencias y Artes, Literatura, Historia, y Enciclopedias. Los tomos llevan en su parte inferior un papel del color correspondiente a su sección. Entre los incunables, de los que la Biblioteca cuenta con cincuenta y cinco de data perfectamente establecida, en tanto que otros cuarenta lo parecen por su aspecto pero no han sido autenticados por ausencia o falta de la fecha de edición, destacamos:

Ales (Alexander de). *Opus super tertium sententiarum*. Venetia, 1475. Ejemplar en excelente estado, con dos hermosas iniciales pintadas.

Ausmo (Nicolaus de). *Liber qui dicitur Supplementum Summe Magistratie seu Pisanelle*. Venetia, 1476. Bello ejemplar con iniciales y fin realizados a mano en los colores azul y rojo.

Eusebius Cesariensis. *Liber Historie ecclesiastice*. Roma, 1476. Ejemplar muy bien conservado.

Antoninus (Beatus). *Tertia pars summe*. Venetia, 1477. Con dos hermosas iniciales a color.

Aliaco (Petrus de). *Concordantia astronomie cum theologia. Concordantia astronomie cum historica narratione*. Venetia, 1490. Raro e interesante ejemplar.

Hieronimus (Beatus). *Epistole*. Venetia, 1490. En formato gran folio, con dos grandes pinturas artísticas.

Lull (Mestre Ramon). *Blanquerna: qui tracta de sinch estaments de persones*. Traduit y corregit ara nouament dels primers originals y es tampat en llengua Valenciana. Valencia 1521. Hermoso ejemplar. ¹⁹Chasseneo (Bartholomaeus à). *Catalogus Gloriarum mundi*. Ludguni, 1529. Superior ejemplar de esa bella e interesante obra.

Los manuscritos, en número de 38, son de escasa importancia y no muy antiguos: hay sólo dos dignos de especial mención.

Avisos espirituales y temporales per curar la pesta. Obra original, no impresa, del siglo XVII.

Representación hecha al Rey Carlos Tercero por el Conde de Florida. blanca en 10 de Octubre de 1788 y repetida a Carlos cuarto en 6 de Noviembre de 1789 en la que se refieren las acciones mas importantes Políticas, Militares, y Civiles ocurridas en los 12 años de su Ministerio de Estado: de el que hace dimisión. Escrito del tiempo mencionado; hermoso ejemplar con el retrato del Conde, y documento probablemente no impreso. ¹¹

La Biblioteca se encuentra en una planta baja, por ello lamentablemente muy húmeda, de 20,80 m de longitud, 5,70 m de anchura y 4,40 m de alto. Las paredes se hallan revestidas de 45 armarios o estantes abiertos, a los que hay que sumar seis sitios en el centro de la sala destinados a alojamiento de los incunables, impresos en la primera mitad del siglo XIV, folletos y algunas antigüedades. Estas últimas consisten en 377 monedas y medallas amén de varias cerámicas romanas. Encontramos asimismo algunos fósiles.

Pese a su fácil acceso y disfrute, la Biblioteca no es muy visitada, como ya tuvimos ocasión de observar en la Parte General; con todo, el número de visitantes experimenta afortunadamente un constante incremento:

Estadísticas sobre el uso público de la Biblioteca.

Relación de libros prestados desde el 1 de julio de 1867, fecha de su apertura primera al público

Año	Días que ha permanecido abierta	Libros prestados
1867	120 (a partir del 1 de julio)	140
1868	245	281
1869		—
1870	107 (a partir del 26 de julio)	122
1871	264	489
1872	267	530
1873	217 (hasta el 23 de noviembre)	292
1874	121 (a partir del 1 de julio)	306
1875	272	734
1876	281	701
1877	279	1292
1878	283	1835
1879	282	2247
1880	286	2235
1881	287	2665
1882	279	2773
1883	319*	2889
1884	341	3720
1885	317	3029
1886	280	3123
1887	278	3054

*Desde el 1 de julio de este año hasta el 1 de setiembre de 1885 y a causa de una campaña publicada en la prensa a beneficio de las clases obreras, la Biblioteca permaneció abierta

Text 4

L'aportació dels set monestirs de l'illa

1. Carmelites de Maó

La orden de disolución de los monasterios entró en vigor el 18 de agosto de 1835, y los libros y documentos de los frailes fueron incorporados a la Biblioteca Pública de la Ciudad.

2. Franciscans de Maó

Los dos mil seiscientos sesenta y siete volúmenes restantes de la bibliografía reunida en el convento fueron incorporados a la Biblioteca Pública en 1861; es de lamentar, con todo, que gran parte de las existencias primitivas fueran robadas durante el año 1823 y, sobre todo, en 1835, al igual que ocurriera con casi todos los documentos relativos a la propia existencia del cenobio.

3. Franciscans d'Alaior

La Biblioteca, instalada en uno de los desvanes, se perdió en su mayor parte, y los pocos volúmenes que se logró salvar fueron a parar en 1861 a la Biblioteca de Mahón.

4. Agustins de Ciutadella

Los 2552 volúmenes de su biblioteca que pudieron ser salvados fueron incorporados en 1862 a la Biblioteca Pública de Mahón.

5. Franciscans de Ciutadella

De su biblioteca fueron a la pública de Mahón en 1862 sólo 2.667 volúmenes.

6. Antonians de Ciutadella

Debió contar asimismo con una biblioteca, pues en el año 1862 los 38 tomos aún restantes fueron agregados a la de Mahón.

7. Agustins d'El Toro

Los 974 volúmenes que pudieron ser salvados de su Biblioteca se hallan depositados desde 1862 en la de Mahón.¹³

Apèndix INCUNABLES

Alexander, of Hales, Father, ca. 1185-1245

Summa universae theologiae, sive quaestiones super quattuor libros Sententiarum: pars tertia.- Venetiis: Johannes de Colonia et Johannes Manthen, 1475
García Craviotto 250

Eusebi, de Cesarea, ca. 260-ca. 340

Historia ecclesiastica, Rufino Aquileiensi interprete.- Romae: Johannes Philippus de Lignamine, 1476
García Craviotto 2339

Nicolaus, de Auximo

Supplementum Summae Pisanellae.- Venetiis: Franciscus Renner de Hailbrun et Nicolaus de Franckfordia, 1476
García Craviotto 4068

Antóni, Sant, 1389-1459

Summa theologica.- Venetiis, 1477
García Craviotto 435

Ailly, Pierre d', 1350-1422

Concordantiae astronomiae cum theologia necnon historicae veritatis narratione.- Augstae: Erhardus Ratdolt, 1490
García Craviotto 4500

Jeroni, Sant

Epistolae et tractatus.- Venetiis: Bernardinus de Bonaliis, 1490

LLIBRES DEL SEGLE XVI

Chasseneux, Barthélemy, 1480-1541

Catalogus gloriae mundi in quo doctiss. simul et cop. de dignitatibus, honoribus, praerogativis et excellentia spiritum, hominum, animantium, rerumque caet. omn., quae caelo, mari, terra infernoque ipso cont.- Lugduni: Dionysius de Harsy, 1529
Graesse, p. 125

Llull, Ramon

Blanquerna.- València: Johan Joffre, 1521
Palau 143788

REFERÈNCIES

Palau= Antoni Palau i Dulcet, *Manual del librero hispanoamericano*, Barcelona 1948-1977

García Craviotto= Francisco García Craviotto, *Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas*, Madrid: Ministerio de Cultura, 1989

Graesse= J. G. T. Graesse, *Trésor des livres rares et précieux*, Milano: Görlich, 1950, facsímil: Dresden: Kuntze, 1856-1869.

NOTES

1. Utilitzam l'edició íntegra castellana: *La Isla de Menorca en texto e imágenes*, Palma de Mallorca: Caja de Baleares, 1982, 2 v.

2. Vg.: Francesc Hernández Sanz, *El Doctor D. Miguel Roure y Pujol... "Revista de Menorca"* (1909) 319-324; Agustín Ruiz Cabriada, *Bio-bibliografía del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos: 1858-1958*, Madrid: Junta Técnica de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1958, p. 879-880; Jaume Bover Pujol, *Balearica: bibliografía de bibliografías de Baleares*, Mallorca: Miquel Font, 1989, p. 174-176

3. La Biblioteca Pública de Maó ha estat estudiada per Miquel Roura i Pujol i M. Lluïsa Serra Belabre especialment. Cfr. amb *Balearica*.

4. *La Isla de Menorca*, v. 1, p. 167

5. Id., v. 1, p. 592

6. *Catálogo de la Biblioteca Pública de Mahón*, Palma de Mallorca 1885-1901; *Catálogo de impresos...*, (Mahón 190-?), obra inacabada.

7. Miquel Roura i Pujol, *Índice de las obras que han ingresado en esta biblioteca procedentes de la disuelta sociedad Centro Agrícola Manorquín*, Mahón 1883; Reimpresió: Palma 1892.

8. Miquel Roura i Pujol, *Índice de las obras regaladas por Juan Hernández y Baselini en septiembre de 1886*, Mahón 1886. Reimpresió: Palma de Mallorca 1889.

9. Sobre els incunables vg.: M. Lluïsa Serra Belabre, *Los Incunables de la Biblioteca Pública de Mahón*, "Revista de archivos, bibliotecas y museos", 70 (1962) 141-156, VIII p. de lám.; Miquel Roura i Pujol, *Reseña de los incunables que posee la Biblioteca Pública de Mahón*, Palma 1890; Id., *Biblioteca Pública de Mahón: reseña de algunos libros raros o curiosos que posee esta biblioteca*, "Anuario del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Anticuarios: 1882, Madrid 1883, p. 296-303.

10. Sobre aquesta magnífica edició vg.: Elena Páez Ríos, *Unos grabados españoles de 1520 y 1521: aportaciones al estudio del grabado primitivo en España*, "Anuario del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos: Homenaje a Mérida", Madrid 1934, v. 2, p. 349-355.

11. Sembla que no es tracta de cap text inèdit. Probablement sia la següent obra: *Representación... al Sr. D. Carlos III en que le refiere los hechos principales de su ministerio*, Tarragona: Impr. de María Canals, viuda, regida por Miguel Puigrubí, ca. 1790. També hi ha edicions de Murcia i Madrid, de 1809. Vg. Palau 92821.

12. *La Isla de Menorca*, v. 2, p. 50-53.

13. Id., v. 2, p. 32, 36, 124, 230, 232, 237, 330.

Un poc d'història agrària de Santa Margalida

La Mallorca musulmana

ANTONI MAS

L'organització tribal i clànica, pròpia de les societats àrabo-berebers, i la forta ruralització de la població indígena llatina, determinaren l'organització dels territoris en una xarxa d'assentaments que constituïen les unitats bàsiques d'explotació agrària: les alqueries i els rafals. Les alqueries eren llogarets d'una grandària considerable (d'una extensió mitjana de 83,72 ha). L'alt percentatge d'alqueries amb topònim tribal i/o clànic fa suposar que es tractava de comunitats rurals amb una organització de tipus clànic o familiar que controlava les terres de conreu o les ocupades efectivament per la comunitat.

Quant als rafals, eren assentaments individuals, moltes vegades de membres de l'administració.

Entre totes aquestes explotacions no hi havia límits fixos, sinó intersticis considerables, d'ús comunitari, sense conrear. Aquestes terres, que constituïen prop dels 2/3 de l'illa, es devien dedicar al pasturatge del bestiar.

Pel que fa als conreus, a Mallorca assoliren molta d'importància els de regadiu, gràcies a la difusió dels

sistemes propis de les societats àrabs: les sínies i els ganats (fonts de mina), a l'època musulmana.

L'antic terme de Santa Margalida constituïa la zona oriental del districte islàmic de Muruh. Les terres del sudoest del terme eren les més intensament conreades i, per tant, amb major abundància d'assentaments.

Per les dades arqueològiques al nostre abast i l'estudi de la toponímia de l'època, sabem que les edificacions de les alqueries i rafals se situen sobre els cims dels turons de la vila i dels seus voltants (als turons de Raboster, Son Femenia i Son Fluixà, Es Pujol, La Vila, Sa Boleda, Vernissa, Son Flor, Sa Torre, Castellet...), moltes de vegades coincidint amb l'emplaçament d'antigues restes prehistòriques, per exemple en el cas de Son Flor, Vernissa, Son Femenia, Sa Boleda, etc.

A aquesta zona hi abundaven sobretot les alqueries. La de Hiachat (actual Santa Margalida) de 256 quarterades, i la d'Hero, amb 320 que, amb una extensió molt per damunt de la mitjana de l'illa, devien esser les més importants, constituint llogarets de relativa grandària (fet comprovat

arqueològicament a Hero).

Al peu dels turons on es trobaven aquestes alqueries, s'hi construïren fonts de mina que regaven les terres dels voltants.

Daten d'aquesta època, o almanco hi ha prou indicis per a suposar-ho, la mina de La Vila (l'antiga alqueria de Hiachat), la font del Raboster (l'antic rafal Benahitir?), la de S'Hort den Degollat i les de les antigues alqueries de Femenia i de Sa Boleda.

Pel que fa a les terres més properes al litoral, o a les de menor qualitat (devers les 2/3 parts de l'antic terme), sembla que l'ocupació fou molt poc important. Només es coneix l'existència de dues alqueries, Binicaubell i Santa Eulària. Quant a les restes arqueològiques del període que podem trobar a aquesta zona, les que es coneixen són reocupacions, sembla que temporals, d'antigues restes prehistòriques (Es figuerat de Son Real) o restes d'assentaments, segurament alqueries, sense presència d'edificacions (per exemple, un dels jaciments del pinar de Son Real).

De l'origen i organització social de la població només en tenim referències generals, a més de les obtin-

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccionals
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col.lectivitats

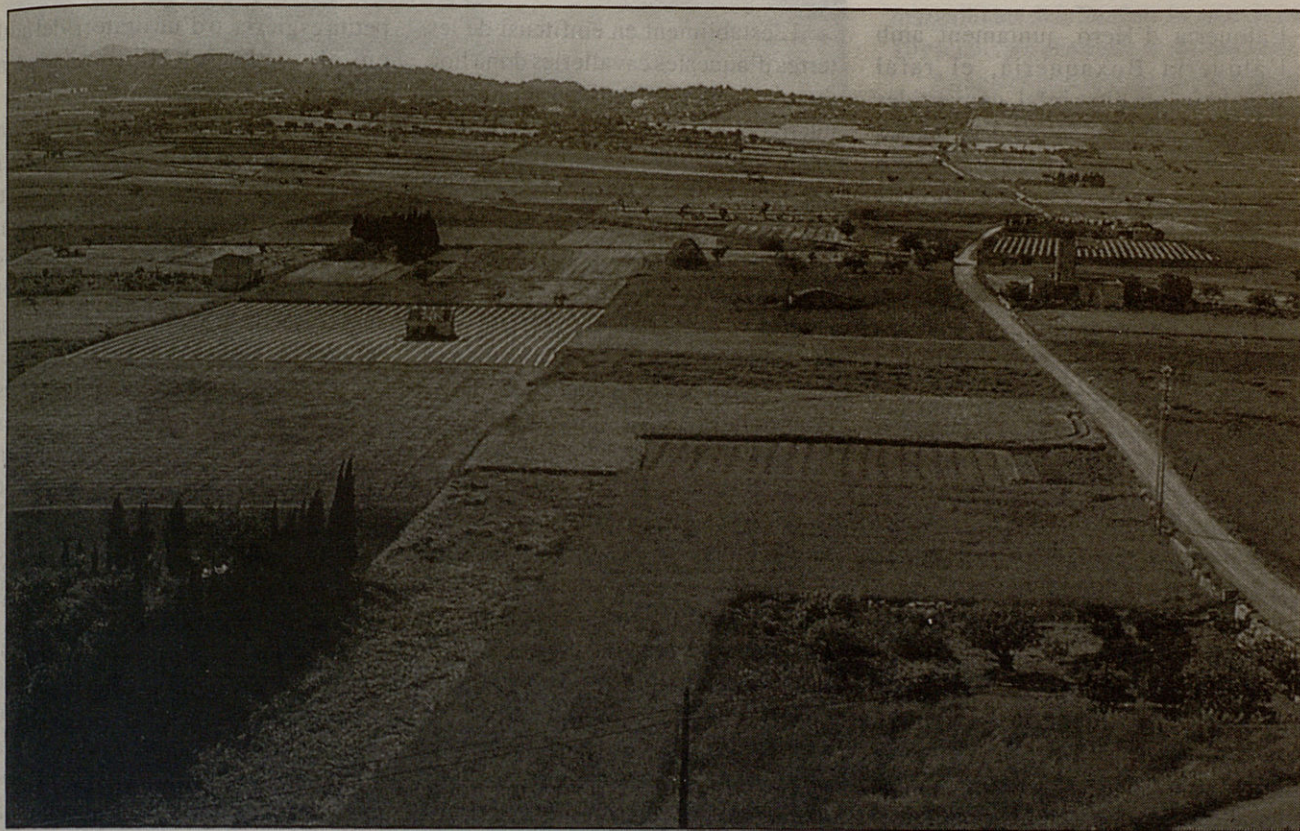
Complements: Llums

Cendrers (de peu i sobretaula)
Caixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)

Telèfon 20 98 13

CIUTAT

L'antic terme de Santa Margalida constituïa la zona oriental del districte islàmic de Muruh. Les terres del sudoest eren les més conreades.

gudes mitjançant l'estudi de la toponímia àrabo-musulmana.

Topònims indicatius de procedència com Vernissa (topònim tribal, catalanització de Marniza, tribu bereber), Tanca (Tànger, ciutat nord-africana), o Alacantí (nadiu de L'Alacant) són proves de la intensa immigració àrabo-bereber. Com també ho són topònims clànics provinents d'alqueries com Beniaduz, Beniez, Benahitir, Binicaubell, Benialacam (l'actual Montblanc), alhora que tot el conjunt de topònims és també un clar reflex de l'estructura clànica de les alqueries.

La societat musulmana mallorquina tengué una fi sobtada. Fou completament i brutalment destruïda per la conquesta catalana.

Molts de musulmans mallorquins moriren en el setge i a d'altres enfrontaments bèl·lics. Qualcuns pogueren fugir fora de Mallorca, i la gran majoria dels que quedaren foren esclavitzats.

Sobre la terra buida en què s'havia convertit Mallorca després de la conquesta del rei Jaume I, i que es poblà de bell nou amb colons catalans, els conqueridors reproduïren amb

algunes variacions la societat feudal catalana d'origen.

El sistema de relacions socials propiciat pel repartiment de Mallorca entre els conqueridors, basat alhora en relacions feudo vassallàtiques i en l'emfiteusi, implica l'existència de diferents nivells de domini sobre la terra, i, per tant, de drets i d'obligacions propis de cada nivell, característics del feudalisme, estructurats així a Santa Margalida:

A d'alt de tot s'hi trobava el Rei, senyor eminent, detentor de l'alta jurisdicció i d'una part del delme (consistent aproximadament en un 10% de la collita). A davall del rei s'hi trobaven els titulars de la baronia del Comte d'Empúries (territoris, entre d'ells tot Santa Margalida, que tocaren al Comte en el repartiment), subinfeudada al Rei i obligada a la contribució de set homes armats a cavall per a la defensa del regne.

Dels seus territoris, el comte en cedí una part al Bisbat de Mallorca (Son Gil, Sa Bisbal) i en subinfeudà una altra als seus cavallers. Aquests territoris, dits cavalleries, quedaren obligats a contribuir amb cinc dels set

homes a cavall de la baronia. El comte es reservà l'altra part dels territoris.

Els senyors de les cavalleries i el comte establiren en emfiteusi els repobladors catalans a les seves terres. Això els permetia de conservar la propietat perquè només cedien l'ús de la terra a canvi del pagament del delme (10% de la collita), la tasca (1 de cada 7,5 parts de la collita), un pagament anual anomenat cens, i d'altres obligacions feudals.

Amb l'emfiteusi els pagesos només adquirien el domini útil de la terra, cosa que els deixava sota la jurisdicció dels senyors, que feien justícia sobre els pagesos i anomenaven batles per als seus territoris. Aqueix fet, el de la jurisdicció senyorial, és un dels més característics del feudalisme.

D'aqueixa manera, els senyors s'apropriaven de bona part de la producció del pagesos margalidans, assegurant-se, gràcies als seus batles, el pagament d'aquestes obligacions que moltes de vegades els pagesos intentaven no pagar.

Les primeres cavalleries de què tenim notícia són les de l'alqueria de Hiachat (Santa Margalida) i les de

l'alqueria d'Hero, juntament amb l'alqueria Boxaqueria, el rafal Benahitir i un altre rafal, convertides en cavalleries pel comte d'Empúries al 1232 a canvi de la prestació de dos cavalls armats. Els beneficiaris d'aquesta cessió, els germans Bernat i Ramon de Papardell, a més de servir amb els dos cavalls per a la defensa del regne, devien al comte d'Empúries, com a feudataris seus, fidelitat i reconeixement de domini.

Al 1247, el comte d'Empúries, Ponç Hug, després de la mort de Bernat de Papardell, va reduir la prestació de dos cavalls armats a un tot sol. Pel mateix document sabem que el comte d'Empúries s'havia reservat dues jovades de terra de l'alqueria Hiachat (Santa Margalida) "les quals en Guillem Ugo dona a la Sgleya de Hiachat aquí constituïda". Aquesta donació és, sens dubte, l'origen de la famosa cavalleria eclesiàstica de les jovades, car aquestes passaren en alou a l'Església de Santa Margalida (subjectes les cases a cens i les terres a delme i tasca).

L'establiment en emfiteusi de les terres d'aquestes cavalleries donà lloc durant el segle XIII a l'aparició de dos nuclis poblacionals dins del seu terme: Santa Margalida, seu de la parròquia del mateix nom, situada dins el terme de les cavalleries de Santa Margalida i d'Hero, i també en part dins del de les jovades de l'Església. Aquesta darrera cavalleria, que tenia poc més de 46 quarterades de terra, confrontava amb els actuals Femenia, Sa Capella, el carrer de les vinyes, el carrer Alexandre Rosselló, Sa Plaça de la Vila i el carrer Joan Monjo March.

L'altre nucli es formà a l'antiga alqueria d'Hero, conformant un poblament dispers, als voltants del que avui es Son Femenia i Son Bonet. Es coneix el nom de part dels seus pobladors, que solen aparèixer amb l'afegitó "d'Hero" darrera el seu nom (per exemple, Pere Castelnou d'Hero). Aquest nucli solia aparèixer a la documentació com el "lloc d'Hero de la parròquia de Santa Margalida". Hi ha indicis documentals i cartogràfics de l'existència d'una

petita església, o d'un oratori, del qual en el segle XVII només se'n conservava el trispol.

Aquest nucli degué entrar en decadència durant els segles XIV i XV, car al 1578 restava reduït a quatre possessions (Son Femenia, Son Fluixà, Son Bonet i Son Gabellí) en les quals hi havia, segons documentació del segle XVII, nombroses "cases en rohines".

A finals del segle XVI i a principis del XVII, els habitants de les possessions abans esmentades eren coneguts encara com "del lloc d'Hero", o amb la partícula "d'Hero" darrera el seu nom. El record de l'existència d'Hero és avui una tradició encara ben viva a la vila.

Una altra cavalleria que suposam que es va crear en el segle XIII és la de Castellet, perquè a la documentació del segle XIV apareix la cavalleria de "la dona Castelleta" com una de les cavalleries subinfeudades a la baronia "antigues". Estava obligada a la prestació d'un cavall armat. Confrontava amb la cavalleria de Santa

El portal principal de l'església parroquial de Santa Margalida.

Margalida i Hero, la de Tanca, la de Sa Bisbal, la de Sa Torre i Lloro i amb terrenys de la baronia.

La cavalleria de Santa Margalida i Hero confrontava amb Campfullós, Montblanc, Rafal Roig, Son Gil i Son Perot, Sa Bisbal, Castellet, Sa Torre, Femenia, Ses Jovades, i Alcudiola. Aquesta gran cavalleria era, i de molt, la més important.

Una altra cavalleria era la de Pere Satorra, cavaller, el qual, sembla, que s'establí a Santa Margalida. És l'actual Sa Torre, Son Fava i Son Flor, o Vernissa. Aquesta cavalleria estava obligada a la prestació d'un cavall.

D'altres cavalleries, la d'Alcudiola i Son Mari, no en tenim notícies fins a dates molt tardanes (segles XV i XVI), cosa que fa creure que foren creades més modernament. La d'Alcudiola, de margalidans, confrontava amb Femenia, Sa Boleda i es Corral Serra, Sa Teulada, Campfullós, i la cavalleria de Santa Margalida.

La de Son Mari, al segle XVI, de la família Serra de la Bisbal, de la vila,

abastava les possessions de Son Mari i Son Pons.

Als segles XIII i XIV la gran majoria de posseïdors del domini útil de les terres i possessions sota l'alou de la baronia i de les cavalleries eren persones residents a Santa Margalida, que conformaven, per així dir-ho, una mena d'aristocràcia local. De fet, aqueix grup al segle XIV era relativament nombrós, prop del 20% dels contribuents. Cal tenir en compte, però, la baixíssima densitat de poblament, devers 5 habitants per km², cosa que havia d'implicar per força que les propietats fossin de considerable extensió (per exemple, Santa Eulària, prop de 570 ha.).

Tot i la baixa qualitat de la terra de la majoria d'aquestes alqueries (anomenades possessions d'ençà del segle XV), per a la seva explotació, i per mor de la manca de treballadors, resultava gairebé indispensable l'ús de mà d'obra esclava. Per exemple, a un inventari del segle XIV, de l'alqueria de Sa Torre, de la família

margalidana dels Durfort, hi apareixen 10 esclaus per al treball de la possessió.

Aquestes condicions no canviaran fins que durant el segle XVI, passada la Germania, la població augmentarà espectacularment.

D'ençà del segle XIII foren molt comunes les vendes i establiments a cens, pràctica que continuà durant tota l'època medieval i moderna, consistent en la transmissió del domini útil d'un immoble que obligava el comprador al pagament d'un cànon anual en metàl·lic o en espècies al venedor o establidor, estipulat en el contracte. Això ocasionava una elevada càrrega tributària per als pagesos, els conreadors efectius de la terra, que a més havien de pagar els impostos feudals (delme, tasca, cens, etc.).

Durant els segles XV i XVI la majoria de les possessions i les cavalleries que eren de margalidans passaren a ésser de propietaris externs, que esdevingueren possessors de més de les 2/3 parts de la superfície del terme. La majoria dels margalidans només eren propietaris, pel que veim als Stims de 1578, de petites parcel·les disperses, sobretot a les cavalleries de Santa Margalida, Hero, Alcudiola i Castellet.

Aquestes cavalleries havien estat adquirides durant els segles XIV i XV per la família Burgues-Safortesa, juntament amb nombroses possessions a dins o fora del terme de les seves cavalleries i permeté a aquesta família, que exercia jurisdicció sobre les terres on es trobava la petita propietat, controlar pràcticament tota la vida socioeconòmica del poble. Un dels descendents d'aquesta família, el famós comte Mal, pretengué ampliar els seus poders feudals, cosa que provocà nombroses lluites, assassinats i plets, entre els margalidans i la seva universitat, d'una banda, i el comte i els seus sicaris, de l'altra. El comte no aconseguí els seus propòsits, però el segle XVII fou un segle crític per a la vila que per mor d'aquests enfrontaments perdé més de 400 habitants, que devers la quarta part dels seus efectius poblacionals, la majoria dels quals fugiren cap a València. □

La llibertat

PERE FONT

La llibertat. O quelcom concret com dama gairebé palpable, amb sensualitat carnal, estimada i desitjable. O senyora temuda i avorrible com pecat escandalitzant a frontis de por i decència. O calumniada i adjectivada com pedaç brut en manipulació i ronya. O malmenada amb violència i odi al carreró fosc i fred del dogma. O falsejada, en mentida, com abstracció indefinida i incorpòria.

La llibertat l'han arrossegada, tronquejada i atupada força. Massa per a ser, com alguns diuen o creuen, una realitat abstracta. Ho serà o no ho serà, abstracta, però la seva absència sí que és silenci contundent i tancat, quelcom ben i ben precís i compacte, tant com el caire punxegut i esmolat d'un mac.

La neguen qui la segresten: els qui recreen les seves excrescències innegables i defectes i que, amb la història vera que uns inevitablement sempre en tenen més que uns altres, acaben, però, per a ells acaparant-la tota sencera dins del seu corral de sectarisme catequista. La neguen els qui, a cert cantó destre d'insolència, han cavat fossa protectora a la mansió de l'egotisme, o els qui, a cantó esquerre de certa xusma virulenta, l'han fermada amb pretext d'inservible. La neguen els qui callaren fastigosament amb llavis closos el seu assassinat, mort o agonia a l'Est intocable dels paradisos, els qui, en aspiració a "intel·lectuals" per a la història i la memòria, no volgueren embrutar-se els hàbits impol·luts de primera comunió progressista, quan feren mutis o, hipòcritament, sols mig entreobriren boca en testimonialisme de compromís, preocupats com n'estaven, del seu prestigi no esquitxat de burgesismes i parlamentarismes corruptes.

Encara queden, i ens resten, els lúcids intel·lectuals de veu esquerdada, orfes ara de mite, enfonsats en un dels més sonats i estrepitosos fracassos dels segles, sense autoreconeixement d'errors ni empegueïment ni rubor, però sí amb el ressentiment i la fel de la poca vergonya a flor de llapis i ploma per, desproveïts dels deus decapitats, escopir l'encara ara el seu diable transatlàntic, burdament simplificat en l'esquematisme de la cua, l'hamburguesa i les banyetes.

Ai, amb la llibertat! També, és clar, que efectivament ben imperfecta: luxe sovint escandalós d'elecció de productes amb angoixa espipellant aquí i enllà en inquietuds d'ofertes a balquena i sense el sossec del seny i la calma, o radiació contaminant i emissió de fòtils inservibles i tan abjectes com la porqueria i davant els ulls fràgils dels infants, desvalguts i indefensos.

La llibertat és quelcom gairebé palpable. També dama coixa i esguerrada. Però imprescindible. Per obrir-nos portes i portells fins i tot als àmbits dels errors i llurs esmenes i rectificacions. Per pensar i repensar, per entrar

dins dels boscos inexplorats i per lliurar la reflexió al viarany obert de voltejar en voltes i més voltes en el laberint tan sorprenent com, tanmateix, inexplicable d'aquesta experiència vital i diària, al capdavant dels capdavalls fatalment intel·ligible però fulgurant i exultant com el més insòlit miracle dels miracles.

Ens cal la llibertat. Encara que no ens regali cap dolç present de placidesa ni harmonia. Ens cal la llibertat per anar endavant i endarrera, per clarificar-nos o embullar-nos encara més. Per arribar tal volta a la deducció final que, per ella mateixa, no serveix per encertar en cap diana clara.

La llibertat ens esdevé urgent. Encara que —no ho dubtem— per a ser lliures ens sobren també moltíssimes de coses, fins i tot aquelles que ens ofereix la pròpia llibertat, i, en canvi, ens en manquen moltíssimes d'altres: per exemple, un pou considerable d'intel·ligència, aquesta intel·ligència i saviesa que gairebé a tots, llores i atrafegats, ens falta. □

Té sentit parlar d'educació per a la pau, ara?

SEBASTIÀ BARCELÓ

Sobre aquest tema es va fer un debat organitzat pel grup "Curriculum per a la Pau" i el "Seminari Permanent d'Educació per a la Pau" al Campus Universitari el 15 de gener de 1991.

Abans d'entrar en el nucli de la qüestió, convé precisar què és l'educació per a la pau. En primer lloc, veiem l'educació com una resposta de la societat a les necessitats actuals. Però una resposta de cara al futur. No és, per tant, una solució immediata. L'educació per a la pau té per finalitat respondre a la necessitat de cercar alternatives als problemes de la injustícia, la violència i la guerra.

Com ho fa? Per un costat, sensibilitzant, concientiant les persones enfront d'aquests problemes i ensenyant els valors, actituds, hàbits i tècniques que faciliten la solució pacífica dels conflictes (fonamentada en el respecte als altres, la cooperació

i la solidaritat). Per l'altra banda, promovent respostes inspirades en els valors reconeguts. Això és: combinant la reflexió amb l'acció. Els continguts sobre els quals treballa els podríem catalogar en tres àrees complementàries: a) L'anàlisi dels conflictes i de les seves solucions. b) La defensa i promoció dels drets humans. c) La promoció de la comprensió i la cooperació entre les diferents societats.

Considerem la situació actual. Després d'uns anys esperançadors pel final d'importants conflictes com la guerra Irak-Iran o la intervenció soviètica a Afganistan i especialment la fi de la guerra freda, apareix i es potencia un nou conflicte que pot desencadenar una nova guerra mundial. No cal estendre's en els detalls perquè tots els lectors n'estan assabentats. Només constatar que des del primer moment ha primat l'opció

militar que en un principi es presentava com dissuasòria i a continuació com inevitable.

Davant aquesta situació és fàcil deixar-se dur per sentiments d'impotència i caure en actituds de resignació i fatalisme. (Tanmateix no hi ha res a fer per aturar la guerra). No obstant això, el sentit comú ens diu que aquest problema, produït per homes, pot ser resolt per homes i que és necessari no perdre l'esperança i continuar els esforços col·lectius i creatius per la pau.

Dins aquests esforços s'hi troba l'educació per a la pau i malgrat que és clar que no resoldrà la crisi actual, sí que contribuirà a prevenir-ne de futures.

Tractant la guerra, les condicions que la fan possible i les seves conseqüències, als centres educatius es poden tocar punts polèmics malgrat el risc de la manipulació que ha de ser considerada i neutralitzada mitjançant la consideració i l'acceptació de diferents postures en el tractament del tema. Perquè si no el tractam estafam els alumnes, que inverteixen el seu temps a canvi d'una preparació per la vida. Els deixam a mercè d'una informació no sempre objectiva que individualment no són capaços de criticar ni d'assimilar. Els privam de la capacitat de resposta.

L'educació per a la pau està reconeguda en l'article 10 dels Drets dels Infants i en la Llei d'Ordenació del Sistema Educatiu. □

Sebastià Barceló Castillo pertany a "Curriculum per a la Pau".

CRÒNICA DESBARATADA

Què has fet tu per la guerra?

J. M. B.

No acab d'entendre aquesta presa de posició intransigent contra la coalició militar que ha guanyat en el camp bèl·lic un conflicte d'interessos econòmics que m'atreveria a dir "normal". ¿És que una guerra ha estat motivada qualche vegada per una altra causa? Sí, ja sé que hi ha pobles que en una guerra defensen la seva pròpia existència, com és ara el cas dels palestins i els israelians; els palestins tenen amenaçada la comunitat nacional, els israelians, altra vegada, el fet de sobreviure. Però, darrere aquest plantejament frontal, qui mou els fils perquè el confrontament li resulti beneficiós? Tothom! Per què els poderosos senyors del petroli han deixat podrir els germans palestins en els camps de refugiats i no els han propiciat solucions amb la mateixa generositat amb què han ofert la guerra santa? I al món occidental, inclòs el Kremlin, no li hauria estat possible dedicar una part del pressupost de la guerra freda a millorar la vida dels desheretats? Qui vol encarar-se coratjosament amb el problema de les migracions i de la superpoblació (l'Índia creix un milió d'habitants cada

mes), de la fam i de l'adequada distribució dels béns? Qui renuncia a què per superar l'explotació de l'home per l'home? S'organitzarà en aquesta ciutat nostra una manifestació per la pau al Kurdistan o al Líban?

Em sembla que presentar solucions a qüestions tan complexes sota l'òptica d'un conflicte entre bons i dolents és, a més d'un error, una ingenuïtat. Resulta que la guerra del golf ha estat una cosa que ha tenguut lloc dins les canonades de les conduccions del petroli. Naturalment que el petroli n'ha estat la causa! Les canonades de la canyella i les altres espècies passaven per aquelles mateixes terres i moros i cristians les defensaren a cop d'espasa en allò que la història ha denominat "les creuades".

Probablement, frívolament, sempre ha succeït de la mateixa manera, d'aquella manera que manifesten aquests versos desbaratats:

*Dios ayudaba a los buenos
a luchar contra los malos.*

*Vinieron los sarracenos
y les molieron a palos,*

*que Dios ayuda a los malos
cuando los buenos son malos.*

L'ULL DE VELLUT

Cançó per després
d'una guerra

GUIEM DAVIU VICH

Jo era dels ingenus, em pensava que les anomenades forces aliades no atacarien i que no hi hauria guerra. Quan encara no s'havien acabat els foguerons de Sant Antoni m'arribà la notícia: una estora de bombes sobre Bagdad (sobre objectius militars, segons el portaveu americà). Em vaig colgar trist i encara no me n'he recuperat. Podrem treure'n unes lliçons, cara al futur, de tot això que ha passat i està passant?

Ha guanyat i s'ha imposat el pensament bel·licista, la confrontació armada contra la negociació, la raó de les armes contra la força de la raó (i endemés tenen les armes, totes). ¿Què feim ara ciutadans i ciutadanes de tots els països que hem estat en guerra, de Basora a Nova York passant per Roma, Madrid, Bonn, Londres...? (Sí, he escrit *hem*, però ni vosaltres ni jo *hem* estat en guerra, *hem* lluitat per la pau i *hem* perdut, de moment). S'ha consolidat el paper d'EEUU com guardià armat de l'ordre internacional que ells volen, amb la complicitat i servitud de la Comunitat Europea (i no llegireu els "amèn" de les "nostres" autoritats autonòmiques?).

I ara ens queda la gegantina tasca de mantenir les nostres conviccions, d'escampar-les per tot arreu, de forçar els governs (tots) a abandonar l'amenaça, l'armamentisme i la guerra i forjar unes relacions internacionals de respecte i col·laboració, gestadores de pau.

No podem defallir, no estam sols, ara més que mai "No creguem en les pistoles que la vida s'ha fet per a l'home i no per a la mort s'ha fet".

Informació meteorològica

ANTONI GINARD

Dia 15 de gener finalitzava, en realitat, l'any 1990 i dia 16 de gener començava el 1991, i no precisament amb cançons de bona voluntat. Hem passat un hivern molt dur, per les pluges i pel fred que hem patit. A més amés, ens ha tocat aguantar la tempesta del desert.

Després de sis setmanes, amainava l'arruixada que queia damunt de l'Iraq i de tot l'Orient Mitjà. Hi ha hagut de tot, trons i llamps, i una forta pedregada explosiva caiguda del cel. Com sempre, hi ha hagut persones que han tengut paraigua i d'altres que han estat a la fresca.

En aquells temps de la Bíblia, a la mateixa zona ja tengueren el diluvi universal i l'arca de Noè. El retorn del colomet amb el brot de l'olivera, més que ser un símbol de la pau, només volia dir que havia acabat de ploure.

A partir d'ara és l'hora de les especulacions, de parlar del futur. Arriba l'hora dels discursos, de les reunions. Els dolents sempre són els que perden. Ara es parlarà de la culpabilitat dels dèbils i de la raó dels forts; de la irracionalitat dels vençuts i de la justícia dels vencedors; de la reparació dels danys i perjudicis per part dels pobres i de la generositat dels rics.

Encara no s'ha avaluat la magnitud de la catàstrofe i ja ha arribat el moment de les reconstruccions i dels negocis.

Demandar bona voluntat, que tothom visqui en pau, sense armes ni exèrcits ni guerres, és un clam en el desert. Una activitat que ja estava inventada quan Sant Joan Degollat anava pel món i que fins ara no ha donat massa resultat.

Avui sembla que ha passat el front de la depressió que, procedent de l'Occident, s'havia situat damunt de l'Iraq i de Kuwait. Potser torni la calma, però el temps continua essent inestable. □

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Manera
Inca	Espirafocs	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Lull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Católica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça _____
 C/ _____ Núm. _____ Pis _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Telèfon _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual. Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:

Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

Granja La Balanguera

**DOLÇ
i
SALAT**

**GELATERIA
i
XOCOLATERIA**

*C/ JOAN MAURA, BISBE
CANTONADA C/ VINYASSA*

Palma tot això i molt més

una exposició per recuperar la nostra ciutat

ELISENDA BOIX / ANTÒNIA LLABRÉS

Inauguració de l'exposició "Palma, tot això i molt més" al claustre de Sant Antoniet (23-2-91).

La ciutat és ja l'entorn més immediat per a la majoria de les persones. Aquest procés generalitzat arreu del món també es dona a casa nostra. A Mallorca més de la meitat de la població (el 53,5% segons el padró de 1986) viu a Palma. Així, les ciutats en poc temps han augmentat d'extensió i conseqüentment les interrelacions urbanes s'han fet més complexes. Gràcies a la tecnologia les ciutats han aconseguit una major independència del medi (pel que fa al relleu, a les variacions del clima, a la presència o absència d'aigua, etc.) però a la vegada els seus habitants han perdut el control, el coneixement directe de cadascun dels processos a què està sotmesa la ciutat. El ciutadà actual desconeix d'on li ve l'aigua quan obre l'aixeta, on aniran a parar les seves bosses de fems o d'on li arriben els materials per fer les cases, entre d'altres exemples.

Ja és ben hora que els ciutadans recuperem el control sobre la nostra ciutat, que coneguem el seu funcionament, els avantatges i inconvenients de viure-hi i en definitiva que siguem conscients de la seva problemàtica ambiental i social. Només així els ciutadans (polítics, tècnics i altres habitants de la ciutat) podrem canviar d'actitud "a favor del medi" i aconseguir la implicació de tots per millorar la planificació, l'organització i la col·laboració necessària de cada ciutadà perquè Palma, en el nostre cas, pugui funcionar millor.

Amb l'objectiu d'acostar el ciutadà —en aquest cas el més jove, l'escolar— a la seva ciutat, els Serveis Educatius de l'Ajuntament de Palma han incorporat entre les seves nombroses ofertes una nova proposta didàctica: l'exposició *Palma tot això i molt més*. Forma part de la col·lecció "Palma ciutat educativa" i podríem dir que és el punt de partida o bé d'arribada de totes les altres activitats. És un intent de globalitzar i relacionar els diferents aspectes de la ciutat estudiats o no en la col·lecció.

L'exposició *Palma tot això i molt més* abraça l'estudi de la ciutat des d'una perspectiva ecològica. Així la ciutat "s'estudia com si fos un ecosistema" amb un flux d'energia que la manté en funcionament i amb una circulació de materials que en part s'han d'importar i en part s'han d'eliminar" (Terrades, 1979).

L'estudi de la ciutat com si fos un ecosistema no és nou. A Barcelona l'any 1986 es realitzà una exposició sobre el funcionament de la ciutat. S'hi quantificava el flux d'energia i la

circulació de materials, relacionant-se tots els elements d'una forma globalitzadora.

Aquest enfoc permet lligar diferents aspectes de la ciutat que en principi pareix que no tenen res a veure i adonar-nos de la complexitat urbana. Només essent conscients d'aquestes múltiples interrelacions dels elements que formen la ciutat és possible programar o preveure les múltiples conseqüències d'una actuació.

Aquesta exposició no és una exposició convencional, té tot una sèrie de característiques que la fan diferent:

- és un material didàctic;
 - està dirigida a un públic en edat escolar;
 - és una exposició itinerant que roman una setmana en cadascun dels centres que la sol·liciten.
 - a cada plafó es pot treballar independentment dels altres, encara que estiguin molt inter-relacionats.
 - permet una lectura ràpida si només es llegeix el text introductori (de mida més gran) de cada plafó.
 - l'acompanya un material complementari com és una maqueta del terme municipal de Palma i una gelera de ficció amb un menú equilibrat i un tipus "hamburger".
 - compta amb material didàctic per treballar en l'exposició, així com una guia per a l'ensenyant.
 - disposa d'una elevada oferta complementària de visites, materials audio-visuais i recursos bibliogràfics.
- L'exposició consta d'una col·lecció de 14 plafons en què la major part de la informació és gràfica (dibuixos,

fotografies, etc.). A tots els segueix un mateix esquema: en primer lloc hi ha una descripció general i un dibuix de Palma en què es destaquen en color els elements relacionats amb el tema del plafó. A continuació, es tracten tres aspectes concrets, les *Repercussions a l'entorn* i, per últim, una sèrie de curiositats al 'apartat *Sabies que....*

Els temes tractats són el medi físic, l'estructura i morfologia urbana, els habitants de la ciutat, l'aigua, l'energia, el transport, els aliments, les deixalles, el treball, la cultura i l'organització.

Amb aquesta activitat pretenem

educar els futurs ciutadans. Fer-los conèixer el medi on viuen, ajudar a que reflexionin i es responsabilitzin en la problemàtica urbana perquè puguin en un futur exercir el control sobre alguns aspectes relacionats amb el funcionament de la ciutat i reduir els costos socials i ambientals que el medi urbà ocasiona. Depèn de tots que recuperem Palma i es converteixi en una ciutat més habitable. □

Elisenda Boix i Antònia Llabrés pertanyen al Servei d'Educació Ambiental del Departament de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de Palma (SBEA).

Plànols topogràfics Fotografies aèries

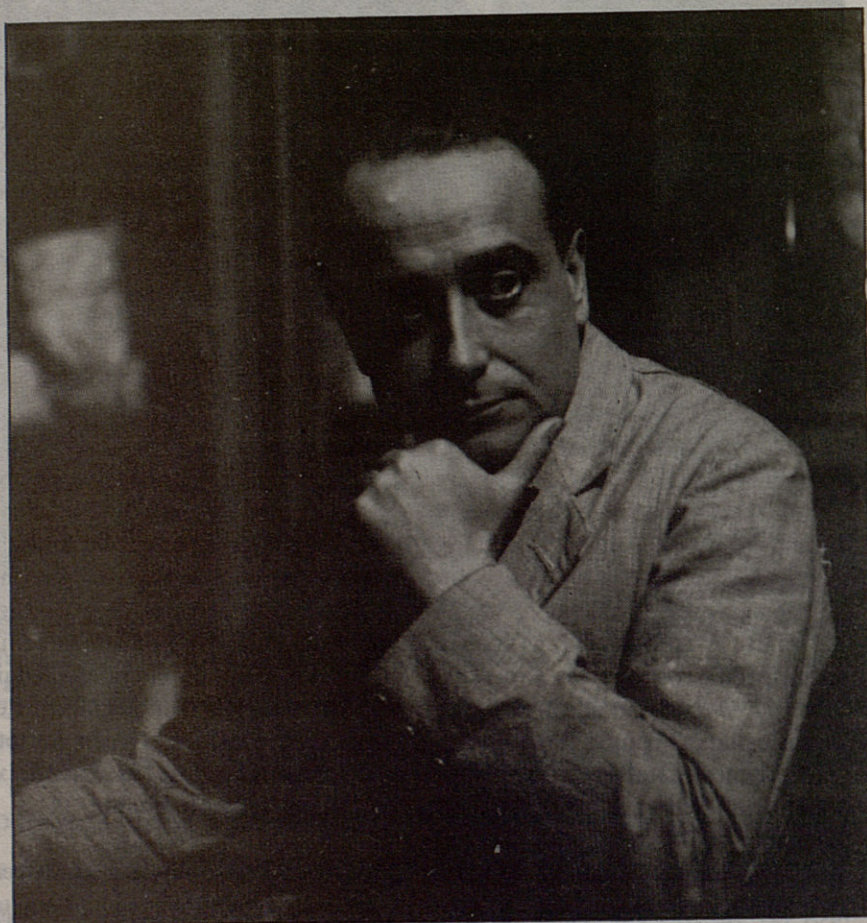
Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telèfon 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

Mallorca: imatge fotogràfica i etnogràfica.

L'arxiu de Josep Pons Frau

FRANCISCA NIELL

Josep Pons Frau (1883-1952). Autorretrat.

Una de les més sorprenents novetats editorials d'aquest hivern ha estat el llibre *Mallorca: imatge fotogràfica i etnogràfica*, editat per l'Ajuntament de Palma. L'estudi és el resultat d'una exhaustiva recerca duita a terme per Gabriel Llompart, Ma Josep Mulet i Andreu Ramis dins l'arxiu fotogràfic de Josep Pons Frau. Paral·lelament, al palau Sollerich, s'inaugurava l'exposició d'una bona mostra de l'obra d'aquest fotògraf del Pla

És difícil definir si es tracta d'un llibre de fotografia o d'etnografia. Al respecte potser siguin orientadores les paraules dels mateixos autors: la fotografia esdevé, així, vehicle d'informacions: culturals, laborals, històriques. La imatge, en mans i ulls de Josep Pons, no és tan sols un preuat negatiu de vidre rectangular que es positiva i es mira, sinó un seguit d'enunciats visuals que compleixen diferents funcions.

El contingut del llibre es divideix en quatre capítols que ens parlen de distints aspectes de la vida i obra d'aquest quasi desconegut personatge de la història de les imatges nostrades. El primer "Esbós biogràfic" s'ocupa dels aspectes biogràfics i la seva vida professional. Nascut a Sineu (el seu pare era el propietari d'un taller d'ebenisteria), des de molt prest mostrà un gran interès per la pintura i altres manifestacions artístiques. Aquesta primerenca vocació el dugué a ingressar a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma i més tard a l'Escola Superior de Belles Arts de San Fernando a Madrid. Professor de dibuix, pintor i fotògraf aficionat desenvolupà la seva activitat professional a Mallorca.

Al segon capítol, i a través de "L'esguard fotogràfic" se'ns ofereix un interessant estudi sobre el llenguatge visual de Josep Pons. S'analitza la seva relació amb la fotografia del moment (es tracta d'un dels màxims representants de la fotografia documental a Mallorca a la qual aporta un nou camí); la tècnica que utilitza i, finalment, la temàtica i objecte de les seves indagacions.

L'objecte —d'aquí el vincle etno-

Els paners i els coves constitueixen els principals contenidors per tragar les figues.

sant de l'obra de Pons Frau. Els autors ens recorden constantment l'interès del fotògraf per captar només aquells aspectes que tenien algun valor per a ell. És, en definitiva, l'esguard etnogràfic el que centrava tot l'interès del nostre fotògraf. Com molt bé diu M. J. Mulet, *el retrat fotogràfic com a gènere propi no sembla interessar-li, és només una excusa per a un context, una composició i, sobretot, com a*

vehicle d'informació: l'home i el seu entorn. (p. 22).

La tercera part, "La ullada etnogràfica", a més de constituir una perfecta introducció per comprendre les imatges fotogràfiques de Josep Pons, ens apropa el pensament etnogràfic de finals del segle XIX i principis del XX. De quan el Mediterrani es configurava com a objecte etnogràfic prioritari per a estudiosos procedents

de les metròpolis europees i americanes. Tot això quan encara assaboríem la imatge romàntica dels primers viatgers i abans de caure en el progressiu descrèdit actual.

I finalment arribam al que consideram la part més interessant de l'estudi: cent setanta-tres fotografies, agrupades segons la seva temàtica, ens ofereixen la visió que Josep Pons ens volia donar de Mallorca, la

Ses Piules
Estudi
de
Perruqueria

Carreres en el cós.

Mallorca d'abans de la guerra, la Mallorca pre-turística —de cada dia sembla més encertat aquest qualificatiu—. Josep Pons, indubtablement interessat en la conservació de les tradicions mallorquines, a través de l'objectiu es dedica a captar i fotografiar no l'home com a ésser individual sinó les tasques que desenvolupa i la seva forma de vida. És en aquest sentit que A. Ramis ens parla de tres nivells de lectura a l'obra de Josep Pons Frau: una interpretació documental de la seva fotografia, el segon nivell fa referència a la realitat objecte de la seva obra, i finalment la subjectivització que fa d'aquesta realitat.

Hem dit abans que a Josep Pons li interessa principalment l'activitat de l'home a la ruralia. Les activitats agrícoles, protagonistes per excel·lència de la vida rural al pla de Mallorca, (el cultiu dels cereals, els molins, els ametllers, les figueres, el sequer d'albercocs, els cellers, les escenes de la vida pagesa, la ramaderia i el pasturatge). Les activitats artesanals i els oficis: gerrers, ferrers, trinxeters, tei-

deuers. La vida domèstica i especialment l'alimentació. Per acabar, les festes, els mercats i les fires així com altres aspectes referits a la religió, la música o la indumentària.

En definitiva, el llibre constitueix, al nostre entendre, una excel·lent mostra de l'obra fotogràfica de Josep Pons no només per la qualitat de les reproduccions sinó per l'encert en l'elecció de les fotografies i la senzilla però al mateix temps completa informació que a través de 311 pàgines els tres autors, grans coneixedors del tema, ens ofereixen. □

Llompart, Gabriel; Mulet, Maria Josep; Ramis, Andreu (1991). *Mallorca: imatge fotogràfica i etnogràfica. L'arxiu de Josep Pons Frau*. Palma, Ajuntament de Palma.

| Colla de xeremiers:
flabiol, tamborí i xeremies.

Notes per a una lectura d'*Instamàtic*, de Miquel Cardell

MIQUEL BEZARES

El passat mes d'octubre, les desaparegudes Edicions Atàviques de Lluçmajor publicaven *Instamàtic*, de Miquel Cardell. El text que reproduesc és una breu introducció: unes notes de lectura llegides a la presentació de l'obra que es féu el dia 13 de març al cafè-concert de l'Havanna, a Ciutat, i sóc conscient de la possibilitat, o del perill, d'oferir-vos, només, una visió molt parcial, massa personal i gens essencial del que és *Instamàtic*.

Parlar del poema com una instantània podria portar-nos al perill de passar l'arada davant del bou, i oblidar que el poema es construeix amb paraules, i no amb paper i química; que un bolígraf mai no serà ni ha de ser un ull de vidre; que no ens hem de deixar enlluernar pel ràpid flash i ignorar el sentit de l'experiència poètica. Primer hi ha la veritat de l'acte poètic, llavors hi ha la mentida: l'engany que és tot poema. Miquel Cardell ho sap, això, i ens atreu cap als seus versos amb l'aparença de la imatge resplendent del flash perquè ell ha viscut els poemes, i en coneix la intensa emoció, l'efímera explosió o la salvatge intuïció que els provoca; perquè el sentit del parany el protegeix quan els aplega sota un títol potser volgudament, i excessivament genèric, quan els textos són llavors molt més que simples instantànies del record. I no ha estat accidentalment que he dit "record": recordar vol dir representar en la ment; i quan la representació esdevé plàstica i transcendeix en el text és quan es produeix la comunicació amb el passat d'un mateix i amb el present d'un lector que potser cerca respostes per a una realitat que no és de cartó, sinó tan real com la mort. Aquesta és, per a mi, la lectura dels poemes d'*Instamàtic*. El

poeta llucmajorer es retroba a si mateix a través d'un exercici que no té res d'automàtic, i gosaria dir que encara menys d'instantani. L'instantània és, a l'obra que ens captiva i que ens ocupa, l'exteriorització perillosa i enganyosa d'una experiència que va més enllà:

*Em dius fred.
No has sentit
colgat al meu alè el caliu de feixugues
paraules apreses
mentida d'evidències—
o el flash
lent
foc,
blau
llamp—
retallant el moment
on no valen
ni calen
paraules?*

No som vora l'autodestrucció del llenguatge, com podríem haver cregut: som potser, això sí, vora l'autodestrucció de l'home del passat; i aquesta és, crec jo, una de les constants del llibre:

*Cadàvers de cartró
dins el verd, tèrbol
cementiri de l'aigua
d'un port anònim
on, de nit, desembarquen
soldats sense memòria.*

I és aquí on s'escau de parlar d'una imatge: la imatge del guerriller. Tornam, inevitablement, al principi: el soldat que ens interessa no és el guerriller anònim que sotja el cadàver desert del carrer gris d'una instantània: el guerriller que ens crida duu dibui-

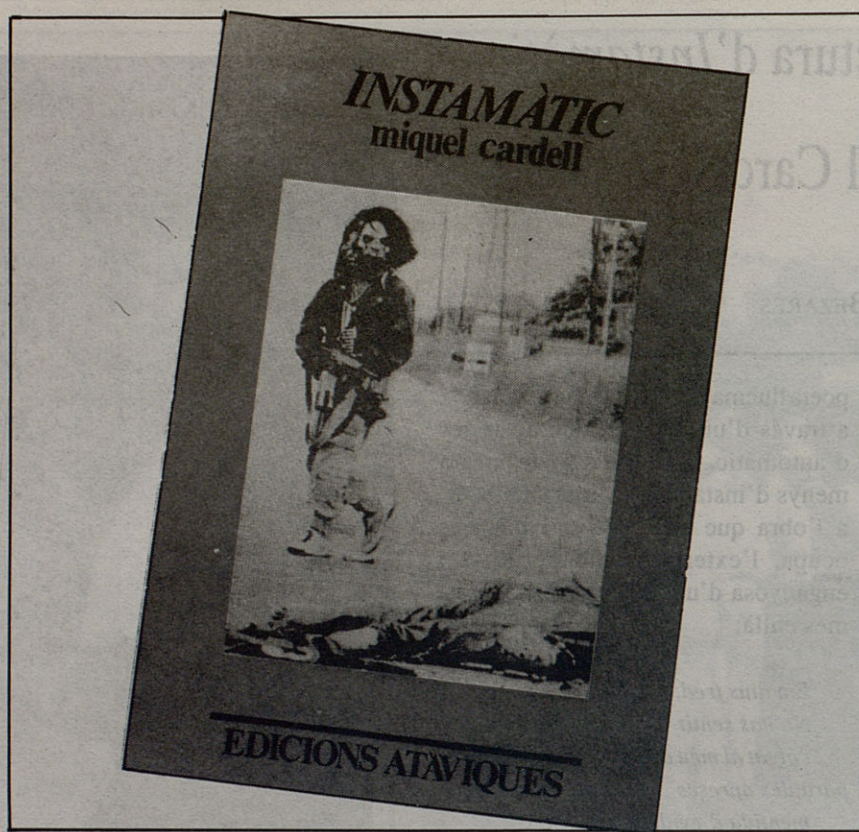
Miquel Cardell

xada a la cara la mort, i ens crida pels ulls: per les dues conques buides i obscures d'una mirada inexistent: desapareguda.

Com és desaparegut el passat a la secció, al meu parer, més assolida del llibre, la que porta per títol *Mare Balena*, i que sintetitza el viatge als mites de la infantesa, uns mites ja perduts, uns mites que només poden recobrar-se des del captiveri:

*fermat per un turmell amb cadena
d'argent
a un corcat queixal de la mare
balena*

És des de la perspectiva del temps ja esvaït, ja "corcat", que el poeta pot parlar d'aquells "dolços jocs de claveguera", o pot parlar del passat de soldat forçat tot revisant el seu viatge poètic, car la reflexió sobre la pròpia escriptura sembla un pas previ necessari: és a partir del seu llenguatge abrupte i ferreny que el poeta ens vol

aconduir al seu món poètic, i és en aquest context que la mentida de l'acte creatiu de què parlàvem abans cobra el sentit que volia atorgar-li, és a partir d'aquest propòsit que els espectres elèctrics, les ones hertzianes i el ritme dur basteixen l'oposició ferotge al miratge que han esdevingut els records:

*penjat en l'alta torre
cobert de crancs, menjat per la balena
que els dissabtes m'amolla nou pams
de cadeneta
puc veure a les pantalles
el seu espectre elèctric
maquillat amb somriures
maternals, o de pauta
Qui parlarà o motarà
un tros de pedra marbre tornarà"
Gotes de sang esborraran el rimmel?*

El viatge al passat es reconstrueix, sovint, a través de l'absurd, no de l'escriptura, ni tan sols de la reflexió, sinó de la pretensió mateixa d'intentar reviuire un temps, com he dit abans, ja corcat, ja mort. És el cas, em sembla, del poema núm. 5 de la secció central del llibre, la ja esmentada Mare Balena, i que refà des del present adult l'infantil

mite rondallístic de la mare baleneta, tot seguint aquell procediment de la recerca, a través d'unes històries ja perdudes, d'un passat al que el poeta deu també, en part, el seu present.

*En ploure terra roja
corria sang fangosa per baix de la
vorera
i esperàvem el dia que plouria calàpots*

Vet aquí l'impossible del passat i del present del somni infantívol, i l'absurd de què us parlava:

*Tot això què vol dir?
Mai no he boixat amb un boxejador,
però un dia em robaren un anell
amb una pedra negra:
l'ull del cul d'un tassó...*

De vegades, però, també, el poema del record esdevé el poema de l'enyor: són els textos d'un present recobrat, amb la presència gairebé obsessiva d'un mite: Bartomeu Rosselló-Pòrcel: "a Mallorca, durant el servici militar", "Trip(tic)" o "l'elegia podrida":

*Et veig ballant
Tomeu Rosselló-Pòrcel*

*ballant un vals damunt el Tibidabo
amb una mossà d'estampa.*

Ja que el viatge no sempre és el passat, com s'esdevé a Mare Balena: a la secció que duu per títol Instamàtic trobam, per exemple, els recursos de l'esperpèntica imatge i la ironia desencarnada en la mirada d'una geografia llunyana però d'una actualitat aclaparadora. És el cas del poema *Teledinari d'Àfriques*.

I cap al final del llibre, a manera d'epíleg, el retorn al discurs minimalista del començament: són els poemes de l'Elegia, amb un protagonista gairebé exclusiu, el telèfon, i dedicats al seu inventor.

Però tornem al tema de la infantesa i del record. No vull acabar aquestes notes sense comentar un dels poemes que, potser per una proximitat nostàlgica personal han condicionat, crec, la meua lectura. Es tracta del poema de la secció Mare Balena amb el núm. 6:

*Allloc sagrat gisca una engronsadora:
juguen els nins davant el temple, enmig
dels pins, sobre els sepulcres.*

*Divendres a mitja nit
surten els morts de llurs tombes,
de llurs inferns, com animals de cera,
deixant rastres de bava, carn despresada,
repten dins les esglésies,
rere els confessoris, a les fosques
capelles
abracen les imatges d'ulls immòbils
que sotgen els teus somnis
des dels retaules:*

La meua lectura d'aquest poema parteix precisament del lloc sagrat, de l'espai que a Lluçmajor ocupa un ample cantó al peu de l'escala de l'església: un espai que els llucmajorers, de nins i encara de no tan nins, hem dominat amb una mena d'admiració i de por (almenys és el meu cas), perquè tot i que ja no hi era, sabíem que allí hi havia hagut un cementiri, que els nostres jocs sobre l'asfalt i la pedra s'esdevenien en realitat també sobre els difunts fragmentats, i això ho confirmaven aquells qui contaven com, oberts els carrers en síquies per no sé quines reparacions, s'hi havien

EDICIONS ATÀVIQUES

(1985 - 1990)

1986. **Baleigs.** Carpeta de serigrafies. L'espigolera folia amb la faldeta i la mirada aixecades. Imatges: Biel Thomàs, Miquel Mascaró, Toni Garau, Maria Ginard, Dolors Mir, Pere Bennàsar. Textos: Joana Artigues, Pere Torrens, Joan B. Garau, Miquel Bezares, Miquel Cardell, Margalida Pons, Rafel Creus, Blai Bonet.
 1987. **Ços de Callitja.** Una sirena que es menja la coa. Imatges: Biel Thomàs, Toni Garau, Miquel Mascaró, Maria Ginard, Patrick Asquith, Emma Waters. Text: Miquel Bezares.
 1988. **Territori d'Incògnites.** Geografies del desig. Imatges: Biel Thomàs. Text: Damià Pons.
 1988. **3x7=21 Cercles.** Carpeta de serigrafies. Poesia visual i plàstica textual. Imatges: Jaume Falconer. Textos: Esther Llopart.
 1988. **Liquen Saur.** Carpeta amb serigrafies i camiseta. Tractat de l'amor i imatge visceral. Imatges: Rafel Joan. Text: Arnau Pons.
 1990. **Indicis.** Carpeta de dibuixos i poemes. Un títol desesperat que se cerca les cames. Imatges: Biel Thomàs. Textos: Miquel Bezares.
 1990. **Instamàtic.** Molt penjat, al ventre de la balena hertziana, algú somnia fragments d'un ritual de mort. Imatges: Dolors Mir, Pabi Echeverría. Text: Miquel Cardell.

trobat els ossos perduts d'éssers anònims. És a partir, doncs, d'aquest espai que jo interpretava el poema: amb un petit detall (de, com veurem després, una importància ben transcendent): no recordava jo que allí hi hagués hagut mai una engronçadora. Tot i això, la meua lectura no semblava entrebancar-se: els nins juguen sobre els sepulcres, entre els pins, engronçant-se, tot i que l'espai només ofereix pedra i asfalt: el viatge mai no és exacte, perquè sempre és des d'aquella perspectiva captiva de la llunyania i de les experiències mateixes que porten el poeta a la reconstrucció d'un món ja inexistent, d'un personatge ja autodestruït. Llavors els morts surten dels seus inferns, mutilats per l'anonimat i entren a l'església, gairebé com infants que juguen a amagar-se rera els confessionaris, l'habitable terrible del pecat, i s'abracen a les imatges vigilants de les capelles. I aquests morts són els mateixos nins que abans jugaven, als tres primers versos, sobre els sepulcres. I no només és dins l'espai físic de l'església que repton els morts-nins. Perquè a les acaballes del poema, aquests morts abracen les imatges que sotgen els somnis (i els somnis són d'una indeterminació temporal que

projecta l'escena del poema del passat a un possible present) d'un interlocutor que bé podem identificar amb el mateix poeta. Els tres primers versos no tenien referències temporals: potser en el record encara els nins juguen sobre els sepulcres, davant el temple. Però l'escena dels morts està marcada per un moment temporal ben delimitat: un temps amb unes clares connotacions macabres i misterioses: la mitja nit del divendres. És en aquesta oposició passat indefinit-present concret que s'explica la lectura, al meu parer, del retorn del passat al present, quan els somnis intemporals ens parlen de l'inexplicable, d'allò que de nins no podíem entendre i no havíem (i potser encara no hem) d'entendre mai: els morts als nostres peus, les fosques capelles, els terribles confessionaris on podien redimir-se els nostres fràgils pecats: i sobretot, la mirada vigilant d'imatges desconegudes, d'éssers poderosament mítics: de Déu. I llavors, el poema acaba amb dos punts, com si el poeta ens digués que encara els somnis són vulnerables a la presència angoixant dels morts i del passat perdut. La meua lectura, doncs, anava del record al somni, i els dos punts significaven una porta oberta per al retorn al record. És aquí on s'escau

parlar d'aquella engronçadora inexistent al lloc sagrat de Lluçmajor: la meua despertada curiositat (potser per un detall mínim) em dugué a demanar-li a en Miquel si n'hi havia haguda cap mai, i fou llavors que ell em digué que aquell era el lloc sagrat de Petra, i que el poema havia nascut d'un somni. De tot d'una em vaig sentir una mica decebut (ja sé que no tenia cap justificació, però m'havia deixat endur per un sentimentalisme barat) pel fet que aquell espai que jo creia reconèixer no fos el vertader espai inspirador (terrible i perillosa paraula) del poema: però llavors vaig tornar-hi, a la meua lectura, i vaig adornar-me que potser encara s'enriquia ampliant-ne alguns matisos. Es confirmava allò que us deia abans, tot i que el viatge fos a l'inrevés: del somni al record. Perquè el poeta ja havia deixat oberta aquesta possibilitat amb els dos punts al final del poema, o si ho voleu d'una altra manera, perquè em sentia protegit per l'essència mateixa del fet poètic, perquè tenia present que el que jo intentava descodificar no era una instantània, feta de químic i de paper: era (i és, us asseguro que resistirà les vostres lectures) un poema. □

El Espacio Comercial de los Puertos de Baleares (1973-1987)

JOANA MARIA SEGUÍ PONS

El Espacio Comercial de los Puertos de Baleares (1973-1987) constitueix un dels pocs estudis dits a terme sobre transport marítim de les Illes Balears. És un excel·lent treball resultat de la tesi de doctorat de Joana Maria Petrus Bey, geògrafa, professora del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears.

L'objectiu fonamental del llibre se centra en l'espai regional de Balears i concretament en l'estudi de la funció comercial analitzada a través del transport marítim de mercaderies. L'autora es planteja com els espais regionals poden ser descrits i explicats a partir d'un de llurs elements cohesionadors, l'activitat econòmica, analitzada a partir de la infraestructura de transport i dels fluxos que circulen i es canalitzen a través de la mateixa activitat econòmica. Ambd

os elements aricleuen el territori i es converteixen en indicadors geogràfics de primera magnitud.

La condició d'insularitat i la inexistència d'una estructura productiva capaç d'autoabastir el territori de Balears condueixen a considerar el tràfic mercantil i la seva composició com un indicador bàsic de les relacions internes i externes i de les connexions que s'estableixen entre les illes i altres espais econòmics regionals.

L'anàlisi se centra en el tràfic mercantil dels ports de Palma, Alcúdia, Eivissa i Maó des d'una triple perspectiva. Comprovar si l'aportació dels ports de Balears al tràfic nacional pot considerar-se especialitzada en alguna mercaderia; si els ports amb els que Balears manté relació es comporten com a especialitzats o diversificats; i determinar quines façanes marítimes constitueixen les àrees de comerç més importants de cada un dels ports sulars.

Les dues variables fonamentals per a dur a terme l'estudi han estat el nombre de vaixells i els tipus de mercaderies, variables a partir de les que s'han delimitat les àrees d'influència portuàries. L'estudi d'aquestes dues variables constitueix l'espina dorsal de l'obra.

Les àrees d'influència comercial dels ports de Balears i llur delimitació i components són les que ocupen la major part del text i on es troben els elements nous d'aquesta obra.

S'analitzen els ports de les illes com a foreland d'origen i de destí dels ports estatals. La composició del tràfic comercial i la configuració de les àrees a les que dona origen, es quantifica a través de l'Índex Ajustat d'Especialització. La diversificació dels fluxos es calcula a través de l'índex de Gibbs-Martin. Finalment la polarització dels fluxos comercials es duu a terme mitjançant l'Índex de Bird.

Les conclusions recullen aspectes molt interessants i nous del subsistema portuari de Balears i de la seva integració en els sistemes portuaris estatals.

En primer lloc destaca que la funció turística és la que permet l'explotació de l'espai regional de les Balears com un espai econòmic i com determina la fluctuació del moviment mercantil i la seva composició.

Els quatre ports de mercaderies de Balears han incrementat la participació global en el tràfic marítim nacional entre els anys 1973-1987 i l'aportació individual de cada port al conjunt de l'estat, amb un predomini dels fluxos d'entrada sobre els de sortida, és distinta. A nivell regional destaca la pèrdua d'importància del port de Palma i l'evolució més discordant dintre del subsistema de Balears és la seguida pel Port d'Alcúdia, que es comporta com un port especialitzat en

el tràfic de granel, complementari al Port de Palma; la resta de ports no es troben especialitzats funcionalment i la mercaderia general diversa suposa habitualment el 50% de llur tràfic.

Les Balears no constitueixen un espai geoeconòmic propi i no existeix un mercat interregional que permeti parlar de l'arxipèlag com d'una unitat interregional que permeti parlar de l'arxipèlag com d'una unitat comercial, ja que cada illa presenta un comportament econòmic i comercial diferenciat, independent i poc integrat, per aquesta raó es constata una tendència progressiva a la debilitació de les connexions i de l'intercanvi regional.

Barcelona és el port que manté un comerç regular i de major volum com a foreland d'origen o de destí de mercaderies de les illes.

L'especialització en el moviment de mercaderies dels ports de Balears guarda una estreta relació amb el perfil de l'estructura econòmica de cada illa; en el moviment d'entrada els ports de les illes es troben especialitzats en quasi totes les divisions degut a que, proporcionalment al volum mogut, capten major tràfic del que els correspondria en algunes mercaderies. Les raons són la impossibilitat de l'autoabastiment i la utilització de la via marítima quasi com a única via.

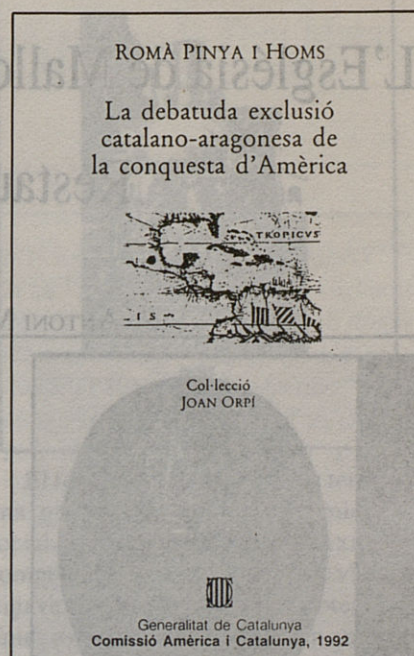
L'autora conclou afirmant com l'anàlisi del tràfic marítim ha demostrat ser un doble indicador, tant interior com exterior, significatiu a dos nivells. A nivell econòmic, al ser capaç d'assenyalar les transformacions de les estructures productives dels hinterlands portuaris, i l'altre geogràfic, al permetre fixar i valorar quantitativament els espais regionals des d'on procedeixen o a on es dirigeixen els productes entrats i sortits. El tràfic marítim, així, permet delimitar les àrees de mercat, el foreland o espai comercial dels ports que hi participen. □

PETRUS BEY, Joana M. (1990): *El Espacio Comercial de los Puertos de Baleares (1973-1987)*. Palma, Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Mallorca, Ibiza y Formentera. 232 pp.

Pinya i Homs, Romà, *La debatuda exclusió catalano-aragonesa de la conquesta d'Amèrica*. Col. Joan Orpí, núm. 2, ed. Generalitat de Catalunya, Comissió Amèrica i Catalunya 1992. Barcelona, 1990.

La primera conseqüència jurídica de l'arribada de Cristòfor Colom a Amèrica fou que la corona de Castella hi afirmà el seu dret de possessió amb l'exclusió dels altres estats peninsulars i mediterranis, com eren els de la corona catalano-aragonesa. Això va originar un conflicte que ha arribat fins a l'actualitat en forma d'opinions discrepants entre els historiadors. Els catalano-aragonesos, ¿van ser vedats de participar en les noves empreses? Si no ho foren, ¿com i quan es va produir la incorporació dels catalano-aragonesos a la colonització? Romà Pinya i Homs, catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions a la Universitat de les Illes Balears i autor de nombrosos treballs d'investigació, intenta de donar resposta a aquestes i a d'altres qüestions que hi tenen relació. L'autor, després de fer un plantejament del tema i una consideració sobre el motiu que l'ha incitat a redactar l'estudi, "l'imprescindible afany de servei envers la investigació històrica, des del camp de la història del dret", exposa una crònica detallada de la polèmica. El segon capítol del llibre és ja l'estudi de la política dels reis Catòlics dirigida cap a la incorporació de les Índies a Castella i les conseqüències de la

incorporació de les Índies a la corona de Castella. Els capítols següents són dedicats al protagonisme catalano-aragonès a les Índies, a l'exclusió catalano-aragonesa des de la condició d'estranger a les Índies, i a la fi de l'exclusió mitjançant la supressió de la condició d'estranger adjudicada als catalano-aragonesos. Finalment, l'autor conclou que l'exclusió va derivar dels reis Isabel i Ferran; que els instruments jurídics i humans que es van utilitzar per construir l'aparell de poder indià foren purament assumpte de la tradició castellana de la baixa Edat Mitjana; que, no obstant això, no es pot afirmar que els catalano-aragonesos quedassin absolutament fora de l'empresa indiana; que l'anomenada exclusió, matisada pels fets històrics, adquireix consistència amb l'Ordenança establerta per a la Casa de Contractació el 1505, suprimida definitivament el 1555; i que l'estudi de l'exclusió s'ha de connectar amb el de la consolidació de l'estatut d'espanyol, desconegut en els diversos ordenaments jurídics hispànics de gènesi medieval. Al final del llibre hi ha un abundant aparat de notes, una extensa bibliografia i un important apèndix documental que es tanca amb una llista dels primers

catalano-aragonesos que anaren a les Índies, segons el registre de la Casa de Contractació, i la dels súbdits de l'Imperi i dels genovesos registrats entre 1525 i 1538. Com es pot deduir pel contingut dels diferents apartats, cal ressaltar l'esforç de Romà Pinya per exposar amb rigor l'aportació humana i econòmica dels catalano-aragonesos a la colonització americana. Sens dubte, aquesta obra contribuirà a la reflexió que ha nascut al voltant de la commemoració del Vè Centenari del descobriment d'Amèrica, una reflexió que el mateix doctor Pinya va començar a animar fa alguns anys, com a coordinador general a les Balears per als actes americanistes de 1992.

T. H.

llibres mallorca

Fortuny 5, tel. 713588 - Palma de Mallorca

La vostra llibreria

L'Església de Mallorca a l'època de la Restauració

ANTONI MARIMON

Han aparegut recentment dos llibres de l'historiador Pere Fullana centrats en l'estudi de dos aspectes de la història de l'Església de Mallorca a l'època de la Restauració. Aquests llibres són *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)* i *Obras de Miquel Maura Montaner I. Epistolario*.

Pere Fullana i Puigserver va néixer a Algaida el 1958. Religiós franciscà i prevere es llicencià a Roma en història eclesiàstica amb la tesi *L'episcopat de J. M. Cervera i la Diòcesi de Mallorca (1886-1897)*, i a Palma en Història General amb la tesina *El catolicisme social a Mallorca*. Fou premi "Ciutat de Palma" d'investigació el 1989. Ha col·laborat a diverses publicacions de recerca i divulgació com "Lluç", "Comunicació" i la "Gran Enciclopèdia de Mallorca", entre d'altres.

Malgrat que a EL MIRALL 42 ja es va rescenciar aquest llibre, no em sembla de més dir que *El catolicisme social a Mallorca* suposa una aportació important per al coneixement del s. XIX a Mallorca, un segle que cada vegada ens apareix més complicat i, alhora, més interes-

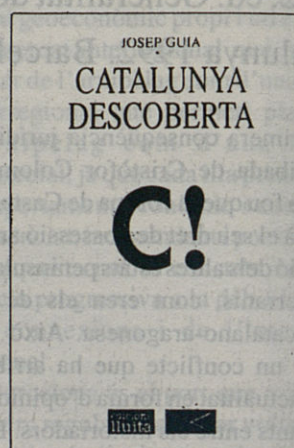
sant. Pere Fullana analitza a fons, i d'una manera que creim definitiva, un període i un aspecte concret de la societat mallorquina de la Restauració. A més, és molt lloable que s'hagi atrevit a estructurar la seva investigació en forma de llibre, en un camp on predominen els reculls de textos, les introduccions i els articles a revistes especialitzades.

El catolicisme social a Mallorca comença amb uns magnífics capítols introductoris sobre metodologia i historiografia. A continuació, Fullana ens ofereix una panoràmica de l'Església mallorquina de la Restauració. Després, passa a estudiar els precedents de la preocupació social de l'Església, una preocupació que, assenyala l'autor, va a remolc de la preocupació política. A continuació, Pere Fullana parla de "protocatolicisme social", en el període de 1877 al 1891, una època que correspon a la gènesi del catolicisme social, quan l'Església s'ha d'enfrontar al fet que alguns sectors de la societat van deixant d'esser catòlics. En el darrer capítol, analitza el *Primer catolicisme social a Mallorca 1891-1902*. L'església impulsa una incipient organització social, a conseqüència en part de l'encíclica *Rerum Novarum* de Lleó XIII. A Mallorca, es creen sobretot cercles d'obres catòlics i societats d'estalvi catòliques.

L'altre llibre, *Obras de Miquel Maura Montaner I. Epistolario*, és l'edició del primer tom de les obres completes del prevere Miquel Maura Montaner, patrocinat per les religioses "Germanes Zeladores del Culte Eucarístic", fundades per Miquel Maura el 1902. Pere Fullana ha realitzat la tasca d'ordenar l'epistolari, enriquit amb abundants i utilíssimes notes a peu de pàgina, i de redactar una introducció sobre la vida i obra

Llibres

T. H.

Catalunya descoberta (Edicions Lluïta, València - Sant Boi de Llobregat 1991), de Josep Guia —professor de la Universitat de València i dirigent de Catalunya Lliure—, és un recull d'articles i entrevistes publicats arreu de Catalunya entre 1987 i 1990, amb una temàtica comuna: la defensa de la integritat nacional catalana, que és inseparable de la lluita per la independència, segons l'autor. Alguns textos del llibre tracten d'altres qüestions, com per exemple l'anàlisi teòrica de la lluita armada, l'independentisme de Joan Salvat-Papasseit, la Universitat Catalana d'Estiu, el Bloc de la Universitat de València o alguns petits homenatges. Hi ha, dins el polèmic to general, algun fragment tan discutible com el següent: "Si no fos per les accions de Terra Lliure durant els darrers anys, a sant de què s'hagués arribat en aquest 40% d'independentistes entre la població de la Catalunya central!" Amb tot, i malgrat algunes reiteracions lògiques en un recull d'aquesta naturalesa, el llibre és lleig d'una tirada i té el mèrit de parlar clar i català.

del qui fou director del diari *El Ancora* (1880-86) i rector del Seminari Diocesà (1893-1915).

De l'epistolari, cal destacar les nombroses cartes dirigides al seu germà, el polític Antoni Maura i Montaner. □

La iarda mallorquina

Un recorregut pel ferrocarril de Mallorca

ANTÒNIA M. CALAFAT I RIVAS

Ha aparegut al món editorial mallorquí un nou llibre, *El ferrocarril de Mallorca. La iarda mallorquina*, des del qual l'autor, Nicolau Cañellas, ens parla del passat i del present del ferrocarril a la nostra illa, l'invent que fa més d'un segle inicià la revolució de les comunicacions, que ens ha portat als transbordadors espacials dels nostres dies.

L'obra, de la qual s'han editat 300 exemplars numerats enquadernats en tapes dures i 500 exemplars en rústica, ha estat editada per la conselleria de Treball i Transports del Govern Balear. La seva presentació és molt acurada, podem afirmar que el llibre és una joia en si mateix.

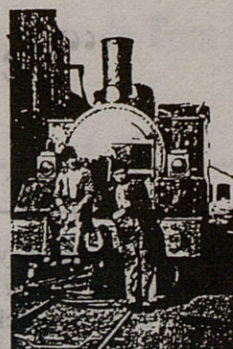
Els textos són originals d'aquest biòleg nascut a Lluçmajor el 1961, fill de pare manacorí i mare valldemossina, i destaquen per la seva concisió i exactitud i per l'addicció d'anècdotes que el fan més amè. Són també part fonamental de l'estudi les taules on es reflecteix la situació dels ferrocarrils mallorquins expressada en xifres. El treball s'articula en tretze capítols. Als cinc primers el lector troba les dades més generals pel que fa al món ferroviari mallorquí: la història del ferrocarril a Mallorca, l'organització de les companyies ferroviàries, el

material mòbil del qual han disposat o disposen en l'actualitat i finalment les línies amb els elements fonamentals de la seva infraestructura—vies, ponts, edificis...— A partir del sisè, cada capítol és dedicat a la descripció de cadascuna de les línies de ferrocarril que han funcionat o funcionen a Mallorca amb una aproximació a la seva història, al seu traçat, a les seves estacions, etc. A la fi del llibre s'incorporen cinc annexos que considerem ben interessants perquè aporten dades fonamentals per al coneixement del ferrocarril a l'illa, com són els inventaris del material mòbil, de les obres de fàbrica i túnels i dels edificis de totes les línies de les companyies ferroviàries mallorquines.

Una part essencial de l'obra és la gràfica, les més de 80 fotografies antigues i modernes recopilades per l'autor o realitzades per ell mateix il·lustren de manera fefaent tot el que expliquen els textos del ferrocarril mallorquí. S'inclouen plànols de totes les estacions que hi hagué i perfils d'una gran part del material mòbil que ha circulat per l'illa. Dos mapes a gran escala permeten situar les estacions, davalladors, obres de fàbrica, túnels i fins i tot les cases de guardabarreres del ferrocarril.

El ferrocarril a Mallorca
La iarda mallorquina

NICOLAU S. CAÑELLAS

GOVERN BALEAR
CONSELLERIA DE TREBALL I TRANSPORTS

El ferrocarril a Mallorca ha tengut una gran importància econòmica i social, a principis dels anys 30 la xarxa comprenia més de 250 km. de vies i lligava entre si 40 estacions. Totes les línies es caracteritzaven per un ample comú, la iarda mallorquina, únic a l'estat espanyol, que dona títol al llibre. Malgrat la seva importància la xarxa va anar desapareixent i avui en dia sols resten oberts els 30 km. de la línia de Sóller i els 30 de la d'Inca.

Aquesta és una obra que ens feia falta, ja que tracta un tema important, gairebé inexplorat i sobre el qual fins ara quasi no hi havia bibliografia. A més, calia que el treball es portés a terme com més aviat millor ja que és un fet ben conegut dels investigadors que les fonts orals desapareixen a una velocitat esfereïdora i l'autor s'ha basat en part en fonts d'aquest tipus per a la realització del seu treball.

En resum, podem dir que Nicolau Cañellas ha duit a terme un apreciable i metòdic treball d'investigació que ha donat com a fruit el magnífic llibre que avui podem llegir. □

**Viajes
MARTEL S.A.**

G.A.T. 271

Central:
Oms, 50/b
07003 PALMA DE MALLORCA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/71 13 46 - 72 38 42

Sucursals:
Carles III, 22/b
07080 EIVISSA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/31 24 72 - 27

**LA SEVA AGÈNCIA DE VIATGES
A LES ILLES BALEARS
I ARA TAMBÉ A LES CANÀRIES**

Pl. del Príncep
07701 MAÓ - MENORCA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/36 70 13

"Pels viaranyes del puig lul.lià"

MIQUEL SBERT

*Tresquem per la muntanya. Un itinerari pel massís de Randa*¹ és el segon dels títols de la col·lecció que, sota la denominació "Quaderns didàctics", edita des de l'any 1989 l'Ajuntament de Lluçmajor². En són autors l'equip de n'Ignasi Barceló, Pau Bibiloni i Celso Calviño, ben coneguts per la seva dedicació professional i, en el cas dels dos darrers per una continuada tasca en el camp de la producció de materials didàctics de les àrees d'experiències (socials i naturals). El llibre, bellament il·lustrat per Biel Bonnín, és una nova contribució a la pedagogia ambiental relacionada amb el nostre territori.

L'objectiu de la proposta adreçada bàsicament als alumnes del cicle Mitjà, és, com afirma Maties Garcias, regidor d'Educació, en els mots de presentació, "endinsar-nos pels viaranyes de la muntanya de Randa i pels santuaris de Cura, Sant Honorat i Gràcia — a cavall dels municipis veïns d'Algaida i Lluçmajor— per fer-hi la descoberta d'uns paratges naturals darrera els quals també hi ha tota una història i una cultura, que tenen la seva màxima expressió en la figura de Ramon Llull".

Les propostes formulades pels mestres-autors naixen d'un exacte coneixement experimental dels indrets que conviden a visitar (els orígens d'aquesta sortida a la muntanya es remunten a unes excursions que I. Barceló i altres educadors llucmajorers organitzaven fa més de catorze anys). El coneixement tan directament viscut, l'experiència docent, el rigor, característic d'altres aportacions d'alguns membres de l'equip a la bibliografia referida a l'àmbit tractat, la ferma convicció, implícita a tots els indrets del "Quadern didàctic", que avui és necessari plantejar noves alternatives per a una educació massa encorsetada per les estretors de l'aula, l'afany de superació, el compromís

amb la tasca docent i, per damunt de tot, el comprovat amor per la seva terra i la seva gent són qualitats que els autors posseeixen amb escreix. I són, com hom pot comprovar fàcilment amb la lectura del treball, la garantia segura del valor i la utilitat de l'instrument didàctic que ens ofereixen.

No es tracta de fer aquí una anàlisi ni tan sols mínimament rigorosa des del punt de vista pedagògic dels trets característics de *Tresquem per la muntanya*, però tal volta no sigui sobrer deixar anotat que, tant la perspectiva metodològica (motivació, interactivitat, experiència directa del medi, conservacionisme, educació i no només instrucció...) com la perspectiva curricular (encertada combinació de l'observació directa i documentació, engranatge amb l'activitat normal de la classe, en aquest cas a nivell de cicle mitjà, adequació al nivell maduratiu dels alumnes, rigor conceptual, interdisciplinarietat) són alguns aspectes, no

gens fútils, que convé remarcar especialment.

L'itinerari, que possibilita als alumnes del nivell esmentat l'estudi, basat en l'observació directa i l'experimentació i amb una informació textual equilibrada, del massís de Randa des d'una òptica global, es detura en la consideració d'aspectes de geografia física, de vegetació, de fauna, flora, geologia, orientació, història (dels tres santuaris), cultura popular, literatura, etc. no deixa de banda caires tan importants com els valors estètics (remarquem de passada la qualitat de les il·lustracions) i els formatius de sensibilització en la defensa del nostre malmenat medi ambient. Uns apèndixs, força útils que contenen informació sobre les contrades, llegendes i cançons populars, la narració d'una excursió a Cura de la poetessa Maria A. Salvà, croquis del massís i unes orientacions per al professorat, tanquen l'obra.

En definitiva, és aquesta una eina vàlida i estimulante que pot contribuir a apropar la nostra realitat als nins i nines dels centres escolars de la comarca i d'arreu. Un recurs didàctic que pot servir d'ajut als educadors sempre tan mancats de suports materials. Una altra fita a tenir en compte entre les que la labor continuada de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Lluçmajor ha envestit amb encert adreçades a facilitar i desenvolupar l'educació i la cultura comunitàries. □

1. Barceló i Fullana, I., Bibiloni i Jaume, P., Calviño i Andreu, C., (1990). *Tresquem per la muntanya. Un itinerari del massís de Randa*. Grafimut, Lluçmajor.
2. El primer fou: *Camina camina-ràs... Un passeig per Sa Marina de Lluçmajor amb Maria Antònia Salvà* (1989). Grafimut, Lluçmajor.

30 anys de turisme a
Balears, Estudis Baleàrics
37-38, agost-desembre de
1990.

T.H.

L'Institut d'Estudis Baleàrics ha dedicat el número doble 37-38 de la revista *Estudis Baleàrics*, corresponent als mesos d'agost a desembre de 1990, al turisme, el fet que més ha canviat globalment la societat balear contemporània. El resultat és que, per primera vegada, s'ha publicat un estudi multidisciplinari dels efectes del turisme sobre el tarannà dels balears, amb una metodologia científica. Vint-i-un estudis componen el volum, Estudis que tracten d'economia (M. Alenyar, B. Barceló, J. Cals, F. Navinés, A. Montserrat), de cultura (A. Moll, G. Seguí, S. Verd), d'educació (F. Moreno, M. X. March), de societat (B. Bennàssar, J. Melià, J. Santadreu), d'ecologia i ordenació del territori (M. Morey, P. Salvà), de sindicalisme (A. Garcias, J. Pérez, P. Calvo), d'Eivissa (V. Tur) i de Menorca (J. F. López Casasnovas). El volum es completa amb tres entrevistes fetes a Josep Forteza-Rey, Jaume Cladera i Joan Casals. La qualitat dels treballs impedeix de destacar-ne cap en concret, però cal cridar l'atenció sobre l'originalitat d'alguns temes, com és

ara el turisme i el món de l'educació o com a motiu de creació literària que fins ara no havien estat presos com a objecte d'estudi. □

Estranys de Toni Matas

J. M. B.

En Toni Matas és un home d'imaginació fèrtil i de paraula fàcil. Li agrada permenoritzar els conflictes, analitzar-los, cercar-ne les causes i ordenar les possibles solucions. El seu pensament és lògic i les fantasies esdevenen en el seu pensament una successió inacabada de realitat i imaginació. No en va és programador d'informàtica. Amb un bagatge d'aquesta naturalesa s'entén que *Estranys*, el llibret que li acaba de publicar l'Editorial Luis Vives, en la Col·lecció Delta, sigui una obra de contes en què els follets, els nans, les bruixes... li permeten manifestar la seva capacitat de fabulació. Uns contes, diu ell mateix, no necessàriament per a infants. Fàcils de llegir, distrets, se sumen a un seguit de títols i autors que en la literatura catalana són una part ben característica i difosa de la seva producció. □

Estranys. Toni Matas i Dalmau. Edelvives, Editorial Luis Vives, 1991. Il·lustracions en blanc i negre d'Ajax Barnes; 88 pàgines.

IV Festival Mundial de Danses Folkloriques

De dia 2 al 6 d'abril tindrà lloc a Ciutat el IV Festival Mundial de Danses Folkloriques, organitzat per "International Travel Partness" (CIC), patrocinat per l'Ajuntament de Palma i la Caixa de Balears "Sa Nostra". Aquest festival és probablement la mostra folklòrica més important del món.

Començarà dia 2 amb una desfilada pels carrers de Palma i fins dia 5 hi haurà al Teatre Principal les competicions entre els grups, que hauran d'actuar davant el jurat durant uns 10 minuts. Diverses actuacions pels carrers i places de Palma permetran oferir una mostra popular i espontània als ciutadans. Finalment, dia 6, l'actuació conjunta de tots els grups al Coliseu Balear amb la participació d'uns 30 països, clourà el festival.

Tal com se va dir en l'acte de presentació, es tracta d'un acte de solidaritat i de pau entre els pobles tant com d'una gran i singular manifestació artística.

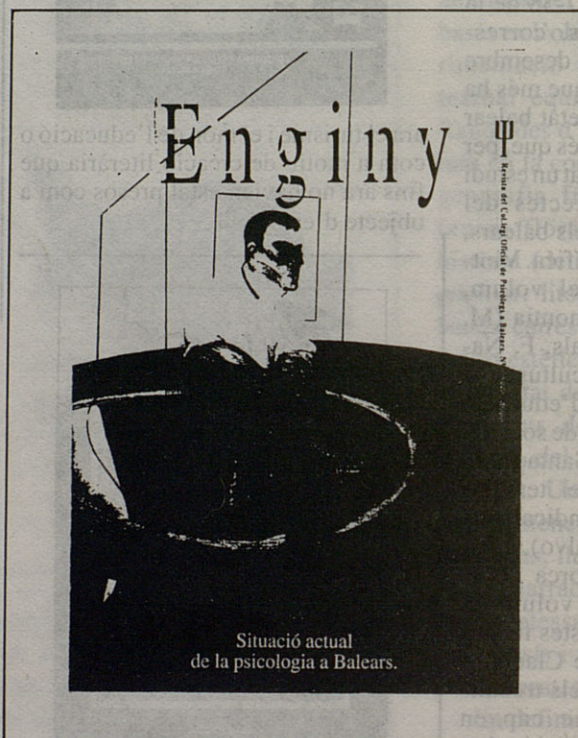
Eivissa, núm. 19-20, ed. Institut d'Estudis Eivissencs, gener de 1991.

T. H.

El darrer número doble d'*Eivissa*, la revista que edita l'Institut d'Estudis Eivissencs, ja és a la venda al preu de 400 ptes. En aquest número doble, hom hi trobarà articles de M. Villangómez, Joan Planells, Jean Serra, Antoni Nadal, Josep Marí, Bernat Joan, Joan Mayol, Joan Marí, Enric Díes, Consuelo Matamoros, Marià Torres, Rosa Vallès, Esther Hachuel, Vicent Marí, Pere Vilàs, Pau Sarradell, poemes de J. M. Sala-Valldaura, narracions de Jaume Torres i Pepita Escandell, els manifestes de la Nit de Sant Joan de 1988, 1989 i 1990 i diverses informacions. Cròniques biogràfiques i de viatge, estudis d'història social, d'ornitologia, de sociolingüística, d'onomàstica, d'arquitectura i enterraments púnics, d'urbanisme i sobre el xabec són alguns dels temes que es tracten en aquesta revista, íntegrament en català i d'excel·lent presentació. Les persones interessades a adquirir-la es poden adreçar a l'Institut d'Estudis Eivissencs, c/Pere Francès, 12, 07800 Eivissa. □

Enginy, la revista del Col·legi Oficial de Psicòlegs a les Balears

T. H.

escrits que tracten del Col·legi, de l'activitat professional per sectors, de la situació a Menorca, Eivissa i Formentera, d'entitats que treballen en el camp de la psicologia, de l'estat dels estudis de psicologia a la Universitat... Com afirma Jaume Garau, president del Col·legi, *Enginy* "pot ésser una eina important per vertebrar el col·lectiu de col·legiats", però la cosa certa és que el primer número va més enllà, i que ja és un nou mitjà de comunicació social que pot influir dins el conjunt de la

Ha sortit el primer número (1990, amb un preu de 500 ptes.) d'*Enginy*, la revista del Col·legi Oficial de Psicòlegs a les Balears, amb una edició molt acurada tant en la forma —bona qualitat del paper, il·lustracions abundants— com en el contingut, íntegrament en català. El lector hi pot trobar

societat balear. Les persones interessades per la revista, o a publicar-hi originals, poden adreçar-se al Col·legi Oficial de Psicòlegs de les Balears, c/ Sant Miquel, 30, 4t-A, 07002 Palma (Mallorca). Des de la redacció d'EL MIRALL, saludam l'aparició d'*Enginy* i feim vots pel seu èxit. □

FES-TE CONÈIXER
Anuncia't en

EL MIRALL

**AMB EL
SUPORT DE**

fundació compràs de cultura catalana